Čís. 58

LITURGIKA

PRO STŘEDNÍ ŠKOLY.

SEPSÁNA OD

INNOCENCIA ANT. FRENCLA,

DOKTORA BOHOSLOVÍ, REKTORA U SV. JIŘÍ, KN. ARCIBISKUPSKÉHO NOTÁŘE, SPRÁVCE DĚDICTVÍ SVAT. JANA NEPOMUCKÉHO A BÝVALÉHO UČITELE NÁBOŽENSTVÍ PŘI C. K. AKADEMICKÉM GYMNASIU V PRAZE.

FRANTIŠEK VOSPÍŠIL

TŘETÍ OPRAVENÉ A DOPLNĚNÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.
NÁKLADEM KARLA BELLMANNA.
1885.

Předmluva

ku třetímu vydání.

Že jsme pomyslili na opětné vydání Frenclovy liturgiky, k tomu nás přimělo přesvědčení, že až potud nic v podstatě lepšího na světlo nevyšlo.

Vhodnou a včasnou opravou knihy v celku dobré bude dle mínění našeho i účelům pedagogickým lépe posloužено. K vůli jednotě u vyučování zdá se nám, že by dobře bylo, by i některé jiné náboženské knihy, na středních školách užívané, ob čas byly opraveny a od vydávání a užívání vždy nových a nových knih bylo upuštěno.

Proto doufáme, že i toto nové vydání liturgiky Frenclovy vítané bude i školním úřadům i učitelům náboženství i jejich žákům.

Dáno v Praze, v den apoštolů slovanských.

Vydavatelstvo.

Ú v o d.

§ 1. Ponětí a původ služeb Božích. Bohoslužba katolická.

Bůh člověka stvořil, aby Jeho poznal, ctil, miloval, Jemu se *klaněl*, Jemu *sloužil*.

Člověka, který toto činí, nazýváme zbožným. Zbožnosť tuto rozeznáváme dvojí, vnitřní i zevnitřní.

Zbožnosť vnitřní, či náležité o Bohu smýšlení, mocně podporována bývá vnějšími úkony zbožnosti, pravidelně a v určitých dobách konanými.

Úkony tyto, kterými člověk vnitřní zbožnost svou bezprostředně zevnitř pronáší a v obcování s Bohem vejíti se snaží, slují obřady, služebnosti čili obsluhy posvátné; a úhrn jich slove Boží čili posvátná služba neb liturgie.

Služby Boží mají původ svůj od Boha samého.

Bůh jsa prvním vychovatelem *člověka, vedl* jej *k službě Boží*, uče ho, jak by vnitřní zbožnosť svou náležitě projevovati měl.

Toto souditi lze odtud, že oběti nalézáme již u *dítek prvních rodičů*, kteřížto bez pochyby konali, což u rodičů viděli, a k čemu tito od Boha samého vedeni byli; odkudž pak tato bohoslužba (oběti) vůbec na veškeré potomstvo se rozšířila.

Když pak následkem porušenosti lidské i *bohoslužba porušena jest* v modloslužebnost, povolal Bůh *národ israelský*, a zřídil v něm skrze Mojžíše posvátné služby, ustanoviv zákonem, které oběti a slavnosti, a jakým způsobem by se konati měly. *Starozákonní bohoslužba* tato byla však toliko *předobrazením a stínem budoucích věcí* (Kolos. 2, 17.); t. j. novozákonní bohoslužby, kterouž měl Kristus Pán ustanoviti.

Přišed *Božský Vykupitel*, netoliko sám příkladem svým zevnitřní *bohoslužbu* vůbec *schválil*, ale i podstatu a základní částky bohoslužby nového zákona ustanovil. (Luk. 22, 19.)

Maje pak se odebrati na nebesa, zůstavil Kristus Pán vykonávání a *další vyvinování a zřizování* křesťanské bohoslužby své *církvi*, totiž svým *apoštolům a náměstkům* jejich, posvětiv jich k tomu a dada jim *moc*, ustanoviti všecko, cožby věřícím bylo ke spasení. (Mat. 18, 18; viz 16, 19 a Jan 20, 21.) Této moci používali jsou náměstkové Kristovy v plné míře.

Úhrn všech od Krista Pána a jeho církve ustanovených posvátných výkonů, jimižto vnitřní zbožnost bezprostředně zevnitř se pronáší, zároveň i se budí a množí, jakož i milost Boží věřícím se zděluje, sluje *katolické služby Boží neb liturgie.*

§. 2. Co jest liturgika? Proč se vykládá? Rozvrh její.

Liturgika jest nauka o obřadech, již proto vykládati sluší, abychom službám Božím náležitě obcovati mohli, k čemuž nás zavazuje vůle Boží, vznešený příklad Ježíše Krista a zřejmý zákon církve.

Katolíku především musí o to jíti, aby zjednal sobě důkladné známosti rozumu a významu posvátných obřadů, které se při katolické bohoslužbě vykonávají.

Této nabývá liturgikou katolickou.

Katolická liturgika jest soustavně uspořádané vypsání a vysvětlení obřadů posvátných katolické církve.

Tato rozvrhuje se na tři díly, z nichžto jedná:

I. O posvátných místech a věcech k službám Božím příslušících.*)

II. O posvátných výkonech.

III. O posvátných dobách neb o roku církevním.

---

*) Pojednání o posvátných osobách zhrnuto jest ve výkladu o svátosti svěcení kněžstva.

Díl první.

O posvátných místech a o věcech k službám Božím příslušících.

I. O chrámech křesťanských.

§ 3. Ponětí, potřeba a původ chrámů.

K vykonávání veřejných služeb Božích především třeba místa, kde by se slušně konati a věřící řádně shromažďovati se mohli. Takováto místa jsou chrámy.

Chrámy či kostely jsou takováto posvátná místa, kteráž k řádnému vykonávání veřejných služeb Božích zvláště určena a zřízena jsou a kdež se věřící k službám Božím řádně shromažďují.

Ačkoliv jest Bůh všudy přítomen a celý svět jest jeho chrámem, jehož naplňuje slávou a velebností svou, přece však *máme potřebí chrámů co zvláštních míst k vykonávání služeb Božích* a sice:

1. *Abychom na přítomnosť Boží živě upamatováni a k nábožnosti mocně povzbuzeni byli.* Pravdať, že všecko, nebesa i země i veškeré tvorstvo na světě hlásá velebnost Boží, zvěstujíc světu jeho svrchovanou moc, moudrosť a lásku; tudíž veškeří tvorové měli by ducha našeho k Bohu povznášeti a ho k vroucí zbožnosti podněcovati. Než člověk tělesný zapomíná lehce pro tvory na Tvůrce, a místo co by měl ducha svého k němu pozdvihovati, pohřižuje mysl svou v prach zemský — tvorové činí jej roztržitým. Třebať tedy zvláštního místa, kde by zvláště a živě na Božskou přítomnost býval upamatován a

k nábožnosti povzbuzován. A takovéto místo jest křesťanský chrám, jehožto veškeré zřízení a uspořádání, vnitř i zevnitř, přímo na Boha a věci Božské upomíná.

2. *Abychom Bohu slušnou a náležitou poctu vzdávati, a konajíce společné služby Boží, co jedna rodina křesťanská před Bohem se osvědčovati mohli.* Ovšemť že možno domácí pobožnost všudy, i v Boží přírodě, i doma, i v soukromí konati, a v ten rozum lze všudy Boha ctíti, aniž k tomu třeba chrámů. Než křesťan katolík nestojí sám o sobě; anobrž jsa údem velké společnosti, církve Kristovy, musí také Boha ctíti a jemu sloužiti týmž způsobem, jakož to svatá církev ustanovuje, a jakž sama služby Boží konajíc, věřící k tomu vede. Třeba tedy, aby obcoval veřejným službám Božím dle navedení a ustanovení svaté církve.

K takovýmto pak veřejným a společným službám Božím jest potřebí chrámů, aby se v nich náležitě a řádně služby Boží vykonávaly a věřící vespolek shromažďovali a v tomto shromáždění se rodinou Boží a čeledí Kristovou býti veřejně vyznávali.

3. *Abychom v nich potřebných milostí k spasení duše nabývali.* Pravdať, že, jakož Bůh naplňuje nebesa i země svou přítomností, i také je naplňuje svou milostí. Však jsou místa, kdež mnohem osobnější jest přítomnost jeho, kdež zvláště a více než jinde přebývá s milostí svou a kde hojně vylévá požehnání své. Takováto místa jsou chrámy křesťanské, kteréž jsou v pravdě stánky Boží, v nichž Bůh sídlí. Neboť tu zvláště přebývá Kristus, Božský Vykupitel, jsa tu přítomen skutečně a podstatně v nejsvětější svátosti oltářní; tu také přebývá zvláště s milostí svou, konaje spasení věřících.

Potřeba chrámů nejlépe se stvrzuje tím, že se nalézají již *v šedé dávnověkosti* u všech národů, jakmile společné služby Boží konati počali; tak že *i pohané*, ač jsou neznali pravého Boha, jehož by měli ctíti, přece však jsou věděli, že k veřejné poctě Boží chrámů potřebí jest.

Na počátku sice konali jsou lidé služby Boží *pod širým nebem*: zvláště pak vzdělávali oltáře *na výšinách* a na horách, domnívajíce se tuto býti Bohu bližšími. Když pak vzrostše v národy, *počali míti pevná sídla* a společnou bohoslužbu konali, poznávali také potřebu místa, kdež by před nehodami povětrnosti, před vedrem, deštěm a zimou ochráněni byli, a Svrchovaného náležitě ctíti mohli. A protož *stavěli chrámy*, kteréž jakožto příbytky Nejvyššího vše-

možně ozdobiti a nad jiné budovy vyznamenati se snažili. Tak nalézáme již v starém věku chrámy jak u pohanů, taktéž i u Židů.

Židé, pokud neměli stálého bydliště, ctili Hospodina *v stánku,* kterýžto Mojžíš na rozkaz Boží dal zhotoviti. Tento, jakožto přenosný chrám, zastupoval místo chrámu pevného. Když pak po skončení válek a přemožení všech nepřátel za času krále Davida Židé v zemi zaslíbené již pevně se usadili, *vystavěl* král *Šalamoun* na hoře Moria *skvostný chrám* Hospodinu, a posvětil ho slavně službě Hospodinově, při kteréžto příležitosti na důkaz zvláštní přítomnosti Boží oblak svatyni jeho naplnil (III. Král.).

Chrám ten pak *Nabuchodonosor ztroskotal*, Židé však po navrácení svém ze zajetí babylonského *vedením* a povzbuzováním *Zorobabelovým* jej opět *vystavěli*, *Herodes* pak za času Krista Pána *rozšířil* a skvostně jej ozdobil. Tento chrám byl *středištěm* veškerého národa israelského a jeho bohoslužby; tam se scházívali židé z celé země i z cizích krajin, poněvadž pro uvarování modloslužebnosti a sestředění národu israelského toliko v něm obětovati a slavnosti konati se mohly. Tou měrou chrám jerusalémský dobře předobrazoval jednotu církve Kristovy.

Když pak přišel *Kristus Pán* a ustanovil, co chrám tento předobrazoval — církev; přišla i doba, kdež se *všude* Bohu čistá *oběť přinášeti* měla. Kristus Pán sice sám přicházíval do chrámu jerusalémského na slavnosti, i křesťané scházívali se tam z počátku k modlení, k lámání však chleba t. j. *ke konání oběti mši svaté*, scházívali se *po domech*, ve večeřadlech příbytků soukromných.

Za *času pronásledování* církve *neměli* jsou křesťané *chrámů* z příčin dosti patrných, a byť i které v pokojných dobách byli vystavěli, tyť jim krutí pohané ihned pobořili. Museliť tedy konati služby Boží v skrýších, jakož: v jeskyních, v podzemních sklepích a chodbách, řečených katakombách; a když i odtud byli vypuzeni, sloužilo jim každé místo za chrám: pole, poušť, loď i vězení. (Dionys. Alex.)

Jedva ale *za času* císaře *Konstantina* církev svobody a ochrany proti pohanům nabyla (r. 312), *povstaly chrámy* všude, kde se jen víra Kristova objevila. Sám zbožný Konstantin sdělal mnohé chrámy, k čemuž vzbuzoval i věřící, kteřížto v zbožnosti své ostýchajíce se přebývati v palácech, ježto Pán neměl, kam by hlavu sklonil, nešetřili žádných obětí, aniž nákladu na to. Tímto způsobem postaveno jest již za prvních časů množství chrámů tak velebných a skvostných, jak vroucí a horlivá byla víra a zbožnost tehdejších věřících.

K tomu se používalo i stávajících veřejných budov, zvláště tak řečených basilik, kteréž se v chrám přestavovaly; odkudž pochází jméno chrámu „*basilika.*“

Tohoto spanilého příkladu následujíce potomci jejich a *předkové naši,* kdekoli se křesťanská osada zřídila, stavěli v městech i po kraji chrámy.

Chrámy ty liší se od sebe i co do způsobu stavby i pokud se týče jich větší neb menší důležitosti.

Pokud se týče stavby, rozeznáváme chrámy ve slohu basilik, chrámy slohu byzanckého, slohu románského, slohu gotického a slohu renesančního či klasického. První byl nejstarší, poslední nejnovější.

Co do důležitosti rozeznáváme chrám biskupský, stoliční neb metropolitní či dóm nazývaný. K těm druží se chrámy farní a filiální. Menší chrámy slují kaple a jsou buď veřejné, všem přístupné aneb domácí čili soukromé.

§ 4. *A*) Zřízenost chrámů zevnitř.

Veškerá zřízenost chrámů zevnitř i vnitř *osvědčuje* jejich velebný a vznešený *účel* a dobře napomáhá ku *vzdělání* věřících.

Co se týče zevnějšího zřízení chrámů, sluší znamenati:

1. *Obyčejně směřují položením svým k východu,* jakož i první křesťané s obrácenou tváří k východu modlitby své vykonávali; na význam, že křesťanské náboženství jest pravé světlo, beroucí původ svůj jediné od Krista, slunce to spravedlnosti, skrze něhož také všech milostí a darů v chrámě nabýváme.

2. *Jsou obyčejně znamenité výše a rozsáhlosti*, tak že všecky ostatní budovy převyšují; na význam, že jsou příbytkem velebného Boha, jehož nebesa i země nemohou obsáhnouti.

3. *Mají jednu neb více věží*, kteréžto se pnou k nebesům, jakoby nám prstem ukazovaly k nebeské vlasti naší, napomínajíce nás se svatým Pavlem: „Hledejte těch věcí, kteréž s vrchu jsou, kde Kristus jest.“ (Kolos. 3. 1.) *Kříž* pak na vrcholi věže čnějící jest znamením vítězství víry Kristovy a hlásá nám, že toliko skrze Krista k nebi přístup máme; *hodiny* pak věže chrámové připomínají nám, jak rychle prchají dnové života našeho a vzbuzují nás, abychom čas vykupovali, t. j. dobře ho užívali k spasení svému.

Ve věži nalezají se zvony, kteréžto velebným hlaholem svým jako s vyšších krajin nebeských věřící hned ráno, v poledne i u večer k modlitbě vyzývají, hned je k službám Božím do chrámu svolávají,

hned zase jim úmrtí bratří oznamují a k společným prosbám za jejich duši vybízejí, a takto dojímavým hlaholem svým věřící po veškerý život až k hrobu provázejí.

4. Na krovu lze spatřiti zde onde *kohouta*, jenž připomíná slova Spasitelova: „Bděte a modlete se, abyste nevešli v pokušení.“

5. *Hlavní dvéře* neb *brána* (portal), kterouž se vchází do chrámu, bývá obyčejně veliká, skvostně vzdělána a ozdobena, a jest obrazem brány nebeské, kteráž nám skrze Krista Ježíše otevřena jest.

Takto hlásá již zevnějšek chrámu křesťanského velebnost toho, jehož domem jest, Hospodina Boha nebeského, a vzbuzuje věřící, aby k němu a k nebeským věcem ducha svého pozdvihovali.

B) Zřízenost chrámů uvnitř.

Vnitřek chrámu záleží ze dvou částí: a) *z přesbytáře* či *kněžiště*, b) *z lodi chrámové*.

§ 5. *a*) Presbytář čili kněžiště.

Presbytář čili *kněžiště* jest prostora před oltářem, o jeden neb více stupňů zvýšená a od lodi chrámové mřížkou přepažená, kterážto jest určena pro duchovenstvo, aby tam služby Boží pohodlně a pořádně konati mohlo. Tuto znamenati sluší:

1. *Oltář* (altare), co střediště přesbytáře a veškerého chrámu, kdežto oběť mše svaté a z větší části i jiné obřady se vykonávají. Představuje onen stůl, při němž Božský Vykupitel, konaje poslední večeři, oběť mše svaté ustanoviti ráčil.

Jakož u všech národů oběti co pozůstatek z původního zjevení Božího se nalézají, rovněž i oltáře u nich spatřiti lze a to již v šedé dávnověkosti. Již Noe vyšed z korábu vzdělal oltář a obětoval Hospodinu. Podobně činili i patriarchové Abraham, Isak, Jakob atd. Mojžíš pak na rozkaz Boží vzdělal v stánku oltář k obětem zápalným a jiný v stánku k pálení vonných věcí (kadidla).

V církvi však Kristově byltě kříž vznešeným oltářem, na němž Božský Vykupitel vykonal krvavou oběť k spasení světa; při poslední večeři, kdež krvavou oběť kříže nekrvavým způsobem vykonal, byl jest stůl oltářem Páně. I svatí apoštolé, konajíce k rozkazu Mistra nebeského oběť tuto, užívali k témuž cíli stolu, z kteréhož pak povstaly nynější oltáře.

První křesťané konali oběť mše svaté u hrobů svatých mučeníků, chtíce se příkladem jejich k stálosti u víře povzbuditi.

Když po nabytí svobody náboženské chrámy na týchž místech vystavěli a v nich služby Boží konali, vzdělali pevné oltáře ze dřeva, později i z kamene, a sice v způsobu rakve, pro upomínku na hroby mučeníků, do kterýchžto pak oltářů kladli ostatky svatých, zvláště mučeníků. Nyní se aspoň na ně kladou desky kamenné s ostatky, má-li se na nich mše svatá sloužiti.

Z prvu býval toliko jeden oltář, jenž stál v presbytáři, *hlavní* či *velký oltář* řečený (alta ara), později však se zřizovalo i více oltářů *menších* neb *pobočných*, jakž se posud děje. Hlavní oltáře, jenž se v hlavní lodi nalézají, směřují obyčejně položením svým, jakož chrámové sami, k východu, na význam, že Kristus Pán, jehož trůnem oltáře tyto jsou, jest světlem světa, sluncem spravedlnosti.

Na oltáři spatřiti lze:

a) *Tabernakul* (tabernaculum), tolik co svatostánek, t. j. schránka, kdež se chová velebná svátost pod způsobou chleba. Jest takřka stánek Boží mezi lidmi, trůn, kdežto Kristus Ježíš sídlí a uprostřed svých věrných co Spasitel jejich; a protož z hluboké uctivosti ke Kristu Pánu zdobí se tabernakul ten všemožně.

b) *Kříž,* nejslušnější ozdoba jeho, kterýž se u prostřed oltáře staví, pro upomínku, že táž oběť, kterouž Kristus Pán na kříži vykonal, se tuto na oltáři nekrvavým způsobem obnovuje. Z uctivosti k ukřižovanému Spasiteli, kdykoliv kněz doprostřed oltáře přijde, skloní hluboce hlavu.

c) *Z obou stran svatyně* stojí na oltáři *svícny*, na nichžto při službách Božích hoří svíce. Tyto svíce připomínají vroucnosť a horlivosť prvních křesťanů, kteřížto za časů pronásledování služby Boží v noční době neb v temných skrýších při světle konati museli, zároveň pak slouží k většímu oslavení a zvelebení služeb Božích samých. Za touto příčinou již v svatyni chrámu jerusalémského na zlatém sedmiramenném svícnu světlo plálo; a protož také k větší oslavě služeb Božích v neděli a o slavnostech více svící se rozžehuje.

d) *Mezi svícny* na oltáři zhusta spatřiti lze *reliquiáře*, totiž skříně, v nichž se ostatky svatých za sklem chovají, na díle ku poctě svatých samých, jichžto ostatky tuto jsou, pak i pro upamatování, že první křesťané nad hroby mučeníků oltáře stavěli a služby Boží konali. Též se nalézají tam *menší tabulky* s modlitbami, které se při mši svaté z knihy nečtou.

e) Ostatně bývají oltáře *rozličnými řezbami neb malbami andělů a svatých a světic Božích ozdobeni.* Nad oltářem ale po-

někud v pozadí jeho bývá obraz; a sice nad hlavním oltářem představuje obraz ten *založení téhož chrámu* Páně anebo *patrona* jeho, pod jehož přímluvu osada ta zvláště postavena jest a jehož tedy má zvláště ctíti a vzývati.

2. Před hlavním oltářem visí *lampa*, dnem i nocí planoucí, tak zvané *věčné světlo*, podobně jako v starém zákoně oheň na oltáři ustavičně hořeti a chovati se musil. Znamená pak věčné toto světlo Krista Pána, kterýž sám se nazval světlem světa.

3. Blíže kněžiště nalézá se *zakristie*, kdežto se kostelní nářadí chová, kněží a služebníci církevní obláčejí a k vykonávání bohoslužby chystají.

§ 6. *b*) Loď chrámová.

Loď chrámová (navis ecclesiae), t. j. prostranství chrámu nejrozsáhlejší pro lid obecný při službách Božích. Sluje pak místo toto lodí, poněvadž dle starobylého způsobu církev svatá, jejížto částí jest shromážděná obec, dobře se přirovnává lodičce, na kteréž Pán Ježíš s učeníky svými po moři genezaretském se plavil a bouří uchvácen byl. V některých chrámech spatřiti lze mimo hlavní (prostřední) loď po stranách i jiné menší dvě i čtyři poboční lodě od hlavní lodi sloupy oddělené.

V lodi spatřuje se:

1. *Kazatelna*, jest vyvýšené místo v hořejší části lodi, obyčejně na pravé straně, odkud se nyní slovo Boží pravidelně káže. Z počátku se činívalo kázání od oltáře, později však, aby ode všech slyšeno býti mohlo, z vyvýšeného místa, kde jahnové a lektoři epištolu a evangelium předčítali. Býváť kazatelna nad poklopem *ozdobena holubicí*, na znamení prosby, by Duch svatý kazateli přispěl; neb *Kristem co dobrým pastýřem*, vůkol pak *podobami apoštolů* neb evangelistů Páně aneb jiných učitelů církve. *Kříž* pak, kterýž zhusta se na kazatelně nalézá, připomíná, že dle slov svatého Pavla kazatel nemá nic jiného kázati a lid nic jiného slyšeti, než (víru) Krista ukřižovaného. (I. Kor. 1, 23—25. a II. Kor. 4, 5.)

2. *Křtitelnice*. Bývala to druhdy zvláštní kaple neb budova při kostele a v té hluboká nádrž pro křestní vodu, jako nějaká koupel. Nyní pak záleží ze schránky víkem přikryté, v nížto se křestní voda chová, a stojí v lodi *chrámové* ku připamatování věřících, že tuto za údy těla Kristova, církve, přijati byli, aby u vděčnosti slib,

kterýž učinili na křtu svatém, obnovili a jej plniti se snažili. Často bývá na křtitelnici vyobrazen křest Páně.

3. *Zpovědnice*, v kterých se zpověď koná a kněží na místě Božím opravdu kajícím rozhřešení udělují; což se dříve dělo na stupních oltáře před obličejem celé shromážděné obce. *Obrazy*, jimiž tyto stolice bývají *ozdobeny*, jakož: svatý kříž, kající Maria Magdalena, plačící Petr, aneb marnotratný syn domů se vracující, mají povzbuditi hříšníků k želu a lítosti, kajících pak k naději v milosrdenství Boží.

4. *Kropenka* blíže dveří se svěcenou vodou slouží k tomu, aby vcházející do chrámu aneb vycházející z něho svěcenou vodou se kropili na *znamení vnitřní čistoty a kajícnosti*, s kteroužto před oltář Nejvyššího předstoupiti a službám Božím obcovati sluší, a kterouž i mimo chrám zachovati mají.

5. *Kruchta* čili *kůr* jest povýšené místo v kostele, obyčejně na dolejší části lodi, určené pro zpěváky a hudebníky ku provozování zpěvu nebo hudby při službách Božích. Neb *hudba* i *zpěv* působí mocně na srdce člověka a *budí v něm vroucí* city *zbožnosti*. Za tou příčinou nalézá se zpěv již hned za dřevních časův při službách Božích. Již *Židé* prozpěvovali v chrámě *žalmy* Davidovy, kteréž Levité provázeli hudebními nástroji, a kteréžto s nimi i do církve přešly; k nimžto pak ihned z počátku jiné *chvalozpěvy i písně duchovní* se připojily. (Efes. 5, 19.)

Ku provázení zpěvu nejlépe se hodí *varhany*, hudební to nástroj, jenž od řeckého císaře Konstantina Kopronýma r. 757 Pipinovi darem poslán byl, odkudž se po ostatní Evropě rozšířil a od 14. věku neustálým zdokonalováním na nynější stupeň dokonalosti přiveden jest. I ostatní hudba, užívá-li se jí slušně a vážně, napomáhá dobře k doprovázení a sesílení zpěvu církevního, a zvyšuje moc slov jeho.

6. Posléze pak také v lodi znamenati lze *sloupy*, které ve větších chrámech lodě od sebe dělí a sklepení podporují, jakož i *okna*, *sklepení chrámové* a *stěny*. *Sloupové* co podpory veškeré budovy znamenají apoštoly, kteří duchovní chrám Páně učením svým podporují a nesou. *Okna chrámová* jsou zhusta z barevného skla zhotovena neb uměle malována. Světlo pak tajemné skrze ně padající vyznačuje tajemství víry oku lidskému nepřístupné. Strop chrámový jest nazvíce sklenut. *Sklepením* pak tímto jednak chrám se od obyčejných budov různí, jednak vznešené k nebesům nesoucí se myšlénky

jím se budí a vyznačují. Po stěnách jakož i na oltářích nalézají se *sochy a obrazy svatých.* Tyto dobře napomáhají i k slušnému ozdobení stánku Božího i k poučení a vzdělání věřících.

Mimo to slouží obrazy a sochy andělů a svatých ku poctě těch, kteříž se jimi představují, a připomínají nám živě vznešené obcování, kteréž i my věřící na zemi s nimi máme; právě jakoby svatí andělé a vyvolení Boží nás vybízeli, abychom duchem k nebesům zalétali a s nimi společně Boha chválili a velebili.

Z počátku nebylo v církvi obrazů; dílem proto, poněvadž mnozí z Židů do církve všedších vůbec obrazů se štítili, pohané pak stavše se křesťany, lehce by v modloslužebnost upadli; dílem také proto, aby se nezdálo, že křesťané následují pohanských obyčejů. I bylo jich tím méně třeba, poněvadž Kristus a svatí apoštolé byli posud v živé paměti věřících, nad to i křesťané jsouce pronásledováni, nemohli veřejně obrazy míti.

Však znenáhle *počali křesťané* přece Krista v rozličných způsobách významných *vyobrazovati;* jakož n. p. ve způsobě dobrého pastýře neb Beránka; až pak ve čtvrtém věku, když pohanství bylo překonáno a nestávalo žádného nebezpečenství více k zlému užívání obrazů, křesťané zhusta obrazy míti a jich v chrámě i při službách Božích užívati počali.

Jest pak způsob a význam obrazů v katolické církvi následující:

Nejsvětější Trojice se představuje dějem pokřtění Páně, při čemž Otec nad Synem vtěleným vydal hlas s nebe, a Duch svatý ve způsobě holubice naň sestoupil.

Otec nebeský se vyobrazuje podle vidění proroka Daniele a svatého Jana evangelisty jakožto stařec velevážné podoby, nad oblaky, s koulí světa, maje kol hlavy trojhrannou záři; někdy i na trůně s žezlem v pravici s oblibou patře na tvory své, na význam věčnosti, všemohoucnosti, velebnosti a laskavosti Boží. Obrazem oka Božího, tolikéž trojhrannou září osloněného, znamená se Boží prozřetelnost, ruka pak z temného oblaku vysahující znamená sílu a moc a trestající spravedlnosť Boží.

Syn Boží se představuje dle rozličných osudů pozemského života svého neb výroků svatého evangelium o něm rozdílně: ve způsobě milostného děťátka, dvanáctiletého pacholíka v chrámě, dobrého pastýře, Beránka Božího, Soudce spravedlivého, aneb v utrpení svém pnící na kříži.

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY UKF 10

Duch svatý představuje se ve způsobě holubice, neb rozdělených jazyků.

I celé biblické děje starého i nového zákona vyobrazují se; zvláště pak sluší znamenati *vyobrazení jesliček,* které nejprvé s dovolením svatého Otce postavil sv. František z Assisi l. P. 1223 k duchovnímu vzdělání pastýřů v údolí vlašském Rieti.

Andělé nebeští představují se v podobě mládenců s jasnou ušlechtilou tváří a s křídloma, čímž se dobře vyznamenává jejich vyšší důstojnost a ochotnost ku plnění vůle Boží. Co pacholátka okřídlená připomínají na slova Kristova: „Amen pravím vám: Neobrátíte-li se a nebudete-li jako maličcí tito, nevejdete do království nebeského.“ (Mat. 18, 3.)

Archanděl Rafael se představuje jako průvodčí mladého Tobiáše, *Michael* co rytíř zápolící s ďáblem, aneb vzhledem na soudný den, mající váhy v levici a v pravici plamenný meč.

Maria Panna představuje se dle osudů svého života a své důstojnosti rozdílně: Ve způsobě královny nebes, *v neposkvrněném početí svém* vyobrazuje se jako paní v bílém rouše, ozářená jsouc slunečním jasnem, majíc na hlavě korunu dvanácti hvězd, na význam, že mysl její k Bohu a nebeským věcem směřuje; v ruce drží žezlo, jakožto královna nebes; půlměsíc má za podnoží, na znamení, že nad všelikou proměnu světa vyšší jest; stojí na kouli světa, kol kteréž se plazí poražený drak, čímž se naráží na slova Hospodinova v ráji pronešená: „Nepřátelství položím mezi tebou a ženou, a mezi semenem tvým a semenem jejím; onať potře hlavu tvou, a ty úklady činiti budeš patě její.“ (I. Mojž. 3, 15.)

Co matka vyobrazuje se v laskavém zaměstnání s Ježíšem neb v hlubokém hoři probodena buď jedním mečem dle proroctví Simeonova (Luk. 2.) neb sedmero meči (sedmibolestná).

Někdy se také vyobrazuje s Ježíškem a rodiči svými Jáchimem a Annou, a s Janem křtitelem co pacholetem, což sluje svatá rodina.

Mezi svatými apoštoly vyobrazuje se *svatý Petr* s klíči, znamením to svrchované právomocnosti, kteráž mu jakožto hlavě církve přísluší. (Isai. 22, 22; Mat. 16, 19.) *Svatý Pavel* drží v ruce meč, nástroj svého mučenictví; *svatý Jan* drží v ruce knihu jako evangelista, neb kalich, z kteréhož jedem porušené víno bez uškození pil. Ostatní svatí apoštolé mají na vyznak nástroj svého mučenictví.

Čtyři svatí evangelisté mají zvláštní příznaky, dotýkající se začátku každého svatého Evangelium, a sice: *svatý Matouš* má při

sobě *člověka*, že počíná své evangelium knihou rodu Ježíše Krista; svatý *Marek* má *lva*, ješto počíná své evangelium zprávou o předchůdci Páně, jenž na poušti kázal, kde lev co král mezi zvířaty bydlí; svatý *Lukáš*, jenž na počátku vypravuje, jak Zachariáš obětoval v chrámě, má při sobě zvíře obětní, býka, a *svatý Jan orla*, že smělým letem se povznáší k nebi jako orel bystrooký k slunci, počínaje totiž evangelium své učením o Božství Ježíšovu.

Ostatní pak *svatí* a *světice Boží* představují se vůbec s nějakým příznakem, z něhož lze poznati povolání, šlechetné činy neb mučednictví jejich. Na znamení nynějšího oslavení svého mají oslonu. Svaté panny drží v ruce liliový prut neb palmy na znamení nevinnosti a vítězství. Svatí papežové mají trojnásobnou korunu s trojnásobným křížem, svatí biskupové pastýřskou hůl a čepici biskupskou. Svatí císařové a králové mají korunu a žezlo. Svatí učitelové a spisovatelé církevní mají knihu, pero neb polokouli atd.

§ 7. O hřbitovech.

Místem odpočinku tělesné schránky po smrti člověka jest věřícímu křesťanský hřbitov (coemeterium, sv. pole).

Křesťanům bylo vždy zvykem, chovati se k zemřelým s velkou uctivostí.

Řídili se slovy písma sv., jež nazývá tělo lidské chrámem Ducha sv., a byli pamětlivi slov Páně: „Já jsem vzkříšení i život; kdo věří ve mne, byť i umřel, živ bude.“ „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný a já ho vzkřísím v den nejposlednější.“

Vidno to ze způsobu, jakým již první křesťané nakládali s těmi, kdož v Pánu zesnuli. Neb pohřbívali těla svých zemřelých, zvláště sv. mučeníků, zhusta v podzemských chodbách, jež sluly katakomby, a nad hroby jejich konávali služby Boží.

Později zakládali své hřbitovy okolo chrámů, kdež podnes často je nalézáme.

II. O věcech k službám Božím příslušících.

§ 8. Roucha a obleky bohoslužebné.

Bohoslužebná roucha kněžská jsou taková roucha, v něžto duchovenstvo při konání bohoslužby se odívá.

Roucha kněžská *pocházejí z východních krajin*, a sice z šedé dávnověkosti křesťanské. Bylať jsou původně z větší části obyčejným

oblekem lidu, toliko že se zhotovovala ze skvostnější látky a čistěji chovala, aniž jich mimo služby Boží bylo nošeno. Tato roucha však podržela církev s malými proměnami za bohoslužebná roucha i potom, když se kroj, zvláště v našich krajinách změnil. Některá pak roucha zhotovila se *dle starozákonního obleku* kněžského, pak i některá zvlášť pro křesťanské služby Boží vynalezena jsou.

Roucho zvláště duchovenstvu příslušící jest: *Talár* čili *klerika,* sukně to dlouhá až na paty, na kterou se všeliká jiná roucha oblékají. Jest barvy černé, u biskupů fialové, u řeholníků však bílé i hnědé neb i rozličné, dle předpisů řádu (habit). Roucho toto nikdy se neměnící *ukazuje na povolání* služebníka *Kristova,* kterýž má se snažiti, aby jediné Bohu se zalíbil, a tudíž v počestnosti před ním kráčel. Ke klerice se nosí okolo krku pásek, řečený kolár (collare), a na hlavě biret neb quadrat, kterýž se při oltáři smekne.

Ostatní pak roucha bohoslužebná jsou:

1. *Humerál* čili *náramník* (humerale), bílý to lněný šátek, jímžto se dříve celá hlava zastírala, nyní pak toliko krk se zahaluje. Takto vyznamenává *„lebku spasení“* k přemožení ďábelských útoků.

2. *Alba* (alba vestis), jak již jméno značí, bílé roucho lněné, sáhající až na paty, *vyznamenává čistotu a nevinnost srdce*, s jakouž bohoslužebník k oltáři přistoupiti má. Skrácením alby povstala *rochetka*, v které duchovní obyčejně káže neb jiné obřady církevní vykonává.

3. *Cingulum*, čili přepáska, kterýmž se alba podkasaná přepáše, aby k tělu přiléhala a v chůzi nevadila, *připomíná* bohoslužebníka na *čistotu těla i duše a na zdrželivost*, kteráž je matkou její, a s kterouž má služebník církve předrahou oběť konati.

4. *Manipul* (manipulus, sudarium) býval původně šátek z plátna *k stírání potu* při službách Božích, kteréžto dříve kolik hodin trvaly. Později však manipul ten z tétéž látky skvostné jako ornát se zhotovoval, a tak v nynější podobě slouží *k ozdobě.* Nosí pak se na levé ruce a *vyznamenává snažnou pilnosť a činnosť*, jakouž kněz pro spasení věřících má ochotně podnikati.

5. *Štola* byl druhdy dlouhý šat vrchní po kraji olemovaný, z něhož se pak toliko lemování podrželo, jako pásek, kterýž se od krku na kříž přes prsa otočí. Jest *znamením kněžské důstojnosti a právomocnosti*, bez kteréžto kněz nižádného posvátného obřadu nekoná. Vyznamenává též *duchovní roucho nesmrtelnosti a spravedlnosti,* kterouž člověk skrze hřích Adama ztratil a kteréž skrze

zásluhy ukřižovaného Krista opět nabyl. Při mši svaté splývá štola biskupovi přes ramena a jáhen ji má přes prsa k pravému boku přivázanou.

6. *Ornát* (casula) jest vrchní mešní roucho. Býval to druhdy vrchní šat, se všech stran do kola sevřený a tak dlouhý a široký, že kryl kněze od hlavy až na paty a sáhal i přes ruce až k zemi. Protož musíval jej kněz po obou stranách nad lokty nadhrnovati, by rukou svých pozdvihovati a jich užívati mohl. Později však učiněn jest výkrojek pro ramena po stranách a dána jest mu nynější podoba. *Vyznamenává* pak ornat *břímé úřadu duchovního a jha Kristova.*

7. *Pluvial* jest plášť obřadný, původně k tomu ustanovený, aby kryl kněze a *chránil ho nehody,* když mimo chrám služby Boží vykonával. K témuž cíli měl pozadu kapuci, kteráž se mohla svinouti přes hlavu a kterouž na něm posud znamenati jest. Nyní však bývá ze skvostné látky zhotoven, a *slouží k ozdobě*; užívá se ho při odpoledních službách Božích neb slavných průvodech atd.

8. *Jahen neb podjahen*, též i levitové mají, když při službách Božích přisluhují, *dalmatiky,* tak řečené od země Dalmacie, odkudž původ vzaly a kde se jako vrchní roucha nosily.

9. Krom těchto obleků mají biskupové při službách Božích ještě jiné ozdoby, *pontifikalie* řečené, jichžto znamenitější jsou:

a) *Tunika* (tunicella), hedbávná dalmatika, kteráž se nosí pod ornátem, na znamení, že v biskupu *všeliká hodnosť* kněžská splývá.

b) *Sandalie* (opánky), skvostné střevíce, *na význam kazatelského úřadu* Kristova (Ef. 6, 14. 16.), kterýž má biskup ochotně a horlivě zastávati.

c) *Kříž náprsní* (pectorale), na význam, že má *památku utrpení Kristova* živě v mysli chovati, a že má srdce jeho láskou k Ukřižovanému zvláště pláti.

d) *Prsten* (annulus), na *význam lásky*, *věrnosti a oddanosti* k církvi.

e) *Berla* (pedum) jest *znakem biskupské důstojnosti*, a vrchní *právomoci* a péče pastýřské.

f) *Biskupská čepice* (mitra), infula, ve dva cípy nahoře vybíhající a pozadu dvě stužky mající. Tím se vyznamenávají *dva zákonové,* nový i starý, jichžto dokonalou známost biskup má míti; vůbec pak připomíná mitra *vznešenou důstojnost*, kteráž přísluší biskupu jako náměstku Kristovu.

g) *Rukavice* značí, že zvláště ruce jeho mají býti čisté a nižádnou nepravostí poškvrněné.

§ 9. Barvy rouch posvátných a význam jejich.

Obleky obřadní, jakož: ornát, pluvial, dalmatiky, štola, manipul, též i obálka kalicha, *třídají se v barvách* podle časů a posvátných obsluh, kteréž se mají konati. Barvy tyto vyznačují zvláštní city, jež buď církev svatá při slavnostech neb obřadech veřejně pronáší aneb ježto ve věřících vzbuditi se snaží. Jsou pak barvy ty pateré:

1. *Bílá barva* vyznamenává *nevinnost, radost a slávu.* Protož užívá se rouch bílé barvy *o svátcích Páně* mimo letnice, o slavnostech Rodičky Boží *Marie panny*, svatých *andělů a jiných svatých* a světic Božích, kteříž mučedlnické smrti nepodstoupili.

2. *Barva červená* vyznamenává *planoucí lásku* a *mučenictví.* Protož jsou obřadní obleky červené na den *seslání Ducha svatého*, pramene lásky, jenž o letnicích ve způsobě ohnivých jazyků na apoštoly sstoupil a posud lásku svou v srdcích věrných rozlévá; podobně i o svátcích *svatých mučeníků*, kteří planoucí svou lásku ke Kristu mučenictvím osvědčili.

3. *Barva zelená* znamená *naději*, totiž života věčného. Poněvadž všecka naděje naše se zakládá na neskončených zásluhách Krista, Spasitele a prostředníka našeho, konají se služby Boží v rouchu zelené barvy ve všední dni a o nedělích po zjevení Páně až do neděle devítník, pak od třetí neděle po sv. Duchu až do první neděle adventní, nepřipadá-li na ně jiný svátek.

4. *Barva modrá* či *fialová* vyznamenává *ponížení, skroušenosť a kající skutek.* Protož jsou obřadní obleky modré: *v adventní* čas, kterýžto čas církev, připravujíc věřící k narození Páně, v tichosti a kajícnosti koná, též i v *postní čas* a o *čtveru suchých dnů* a o *prosebních dnech*, čímž církev ducha kajícnosti a pokání ve věřících budí.

5. *Barva černá* znamená nejhlubší *smutek.* Protož jsou obřadní roucha černá: na veliký pátek, na den věrných duší, při pohřbu věřících i při zádušních mšech svatých.

§ 10. Bohoslužebné nádoby.

Již v chrámě jerusalémském nalézaly se skvostné zlaté a stříbrné nádoby k službám Božím. Podobně i k vykonávání bohoslužby křesťanské třeba rozličných nádob, kteréž od církve posvěceny jsou a jichžto k nižádnému jinému účelu užívati nelze. Nádoby tyto slují bohoslužebné nádoby, a jsou:

1. *Kalich* (calix), nejdůležitější nádoba pro velebnou svátost pod způsobou vína. Nádoby té užíváno *od Židů vůbec k pití*, protož i Kristus Pán použil také kalicha při poslední večeři, když velebnou svátost ustanovil, rovněž i svatí apoštolé při konání přesvaté oběti té kalicha užívali. Bylyť jsou kalichy z prvu ze dřeva, hlíny, kosti a skla; později pak z uctivosti k nejsvětějšímu tajemství přikázáno jest, aby aspoň hořejší část jejich byla dobře vyzlacena.

2. *Paténa*, t. j. *miska* kališní pro velebnou svátost pod způsobou chleba, k témuž cíli u prostřed *prohlubená*. Bývala druhdy mnohem *větší*, ježto i svaté hostie byly mnohem větší, z nichžto se udělovaly částky lidu k svatému přijímání.

3. K těmto nádobám obětním patří také „*palla*“, totiž *tuhá pokrývka*, jenž se dává na paténu, pokud tato jest na kalichu a na ní hostie; pak se klade na kalich také *purifikatoř* (vytěrátko, purificatorium), t. j. šáteček lněný k vytření mokrého kalicha po svatém přijímání. Všecko to se přikryje krátce přede mší svatou *závojem* (obálkou), na nějž se dá *bursa* čili taštička s prostěrátkem, *korporale* řečeným, ježto se při mši svaté rozprostře a naň se kalich postaví a na který svatá hostie se klade.

4. *Ciboř* (ciborium), jest kalich, v němžto se chovají menší svaté hostie ku přijímání lidu, mající pokličku s křížem nahoře. Zahaluje se v *řásnou obálku*, na význam, že tajemství velebné svátosti nepostihne ani tělesné oko, ani mysl člověka.

5. *Monštranc* (monstrantia, ostensorium). Jest to skvostná nádoba, v nížto velebná svátost pod způsobou chleba k poctě a k žehnání lidu se ukazuje a vystavuje, kdežto v nádobě půlměsíčkové, „*melchisedek*“ řečené, jako na trůnu postavena jest. Kdykoliv kněz má uchopiti monštranci neb ciboř s velebnou svátostí, zastře si z uctivosti ruce *závojem* (velum); když pak se má z jednoho místa na druhé přenášeti, nese se pod *baldachýnem* čili nebesy průvodními a okuřuje se na význam uctivosti jí příslušné.

6. *Konvičky* (urceoli) na vodu a na víno ke mši svaté; *kaditelna* (thuribulum), nádoba, kteroužto se okuřuje. Mimo to jsou *nádoby na svaté oleje* a *na svěcenou vodu*.

§ 11. Bohoslužebné knihy, a jazyk, v němž jsou sepsány.

Bohoslužebné knihy jsou takové, ježto obsahují modlitby k službám Božím předepsané. Jsou pak:

1. *Misál* neb *mešní kniha*, zdržující v sobě krátké naučení o obřadech, jichžto při mši svaté šetřiti sluší, pak modlitby a čtení při mši svaté na každý den roku církevního předepsané.

2. *Ritual* neb agenda, obsahující způsob, jakým se svátosti udělovati a svěcení neb žehnání kněžské vykonávati mají.

3. *Pontifikal*, zdržující v sobě bohoslužebné výkony biskupu toliko příslušící.

4. *Břeviář*, obsahující hodinky neb modlitby kněžské.

5. *Evangelium*, z něhož se řeči, epištoly a evangelia na neděle a svátky připadající v mateřské řeči lidu předčítají.

Veškeré tyto knihy, mimo evangelium, jsou *sepsány jazykem latinským*, jakož i církev při službách Božích výhradně jazyka latinského užívá, vyjímaje některé části při udělování svátostí, křesťanské cvičení a některé veřejné pobožnosti, k. p. litanie.

Původně sice konaly se služby Boží *v jazyku lidu srozumitelném*, tudíž v hebrejském, řeckém a latinském, kteřížto jazykové v říši římské, když se církev zakládala, převládali. Když pak se těmito jazyky více nemluvilo, užívala jich přece církev při bohoslužbě a sice na západě zvlášť *jazyka latinského*. Toto pak se děje z důležitých příčin:

1. Tím zajisté *zachovává se jednota ve službách Božích*, tudíž i *jednota víry a církve*. Neb jednota služeb Božích mocně se podporuje tím, že se při službách Božích užívá jedné určité a ustálené mluvy. Takovou jest jazyk latinský, kterýžto jako jazyk mrtvý, proměnám více nepodrobený, dodává službám Božím samým jakési *určitosti a stálosti*, a tak brání, aby co do obsahu jejich nic podstatného se nezměnilo, ano živí jazykové ustavičně se mění i služby Boží samy ustavičným proměnám by podrobeny byly.

2. *Latinský jazyk*, jakožto jazyk starých světovládných Římanů, neproměnností, stářím svým a dávnověkým užíváním v církvi posvěcený, *má do sebe* cosi *vznešeného a velebného* a jest tudíž důstojnosti a velebnosti katolických služeb Božích nejpřiměřenější. Jakožto jazyk mrtvý, jímž se více nemluví, kryje svatá tajemství jako nějakou posvátnou rouškou a chrání jich od zneužívání a pojíkání-se lehkomyslné a rozpustilé chátry.

3. Konečně pak znamenati sluší, že ač obecný lid nerozumí latinskému jazyku, přece však *s pobožností službám Božím obcovati může*. Neb dle rozkazu sněmu Tridentského činí se výklady o řádu služeb Božích v dny nedělní a sváteční. (Sess. 22. c. 8.)

Kde však lid spolu s knězem se modlí, jakož i při všelikém náboženském vyučování zní dojista mateřská řeč, jakž toho žádá sv. Pavel, an dí: „V církvi chci i raději pět slov srozumitelně promluviti, nežli deset tisíc jazykem neznámým.“ (I. Kor. 14, 19.)

§ 12. Posvátné hmoty a znaky.

Dle ustanovení Kristova a církve užívá se k rozličným výkonům bohoslužebným rozličných látek či hmot, jež jsou spolu tajemnými odznaky věcí neviditelných. K takovým patří:

1. *Voda svěcená.* Jest tajemným odznakem duchovního znovuzrození člověka Kristem nám zjednaného. Užívá se jí často, jak při křtu sv., tak při všech svěceních a žehnáních církevních.

2. *Sv. oleje*, z oliv vytlačené, jež jsou zdarným odznakem mnohonásobného působení milosti Boží. Jest zajisté milost Boží duši lidské tím, čím olej tělu; pokrmem, světlem a lékem.

V církvi užívá se trojího oleje, oleje katechumenů, oleje pro nemocné a sv. křížma.

3. *Kadidlo.* Pálení kadidla při bohoslužbě jest prastaré a významné. Zákon Mojžíšův nařizoval, aby ku cti Hospodina dvakráte za den zapalováno bylo kadidlo na zvláštním oltáři. Bylo vždy znakem neobmezené úcty, jakáž přísluší jediné Bohu.

4. *Sůl*, jíž užívá se při křtu sv. a při svěcení vody, znamená neporušenost; jako sůl chrání pokrmy od porušení a čerstvými i chutnými je činí, podobně i víra a milost chrání duše lidské od nákazy nevěry a hříchu.

5. *Vosk*, jehož církev předpisuje užívati ku sdělání svící kostelních, trefně zobrazuje Ježíše Krista samého. Vosk jest výrobkem včel pracovných, které již staří pohané měli za znak panictví. Podobně i Ježíš Kristus vzal na sebe tělo lidské z panenské čisté matky, Marie.

6. *Palmové* neb jiné *ratolesti*, jichž se užívá v církvi při posvátných průvodech na znamení vítězství a míru Božího. Svěceného popele, jenž se z těchto ratolestí připravuje, užívá se na význam pomíjejicnosti věcí pozemských, též k naznačení a povzbuzení ku pokání, pročež již israelité v starém zákoně na znamení zármutku a pokání posypávali hlavy své popelem.

Díl druhý.

O posvátných výkonech.

§ 13. Ponětí a přehled.

Posvátné výkony čili obsluhy slovou takové od Krista Pána a církve jeho ustanovené výkony, jimižto vnitřní zbožná mysl bezprostředně se pronáší, zároveň i se budí a množí a milost Boží věřícím se uděluje.

K těmto náleží: 1) Oběť mše svaté. 2) Svaté svátosti. 3) Církevní svěcení neb žehnání. 4) Církevní modlitby a pobožnosti.

Oddíl první.

O mši svaté.

§ 14. Ponětí oběti a význam obětí starozákonních.

Obětí vyrozumívá se vůbec všeliký dar, kterýž se Bohu přináší na význam zbožného úmyslu.

Oběti jsou tak *staré, jak staré jest pokolení lidské.* Již synové prvních rodičů obětovali Bohu z plodin polních a z prvotin stád svých. Podobně i u všech národů starého i nového věku, surových i vzdělaných, oběti spatřiti lze; tak že jakož není národů bez náboženství, rovněž i není národů bez obětí.

Zvláště pak v této příčině vynikal národ israelský, jemuž Bůh skrze Mojžíše zákonem ustanovil, které oběti a jakým řádem je konati měl.

Co do *způsobu obětí* rozeznávati sluší oběti *krvavé*, při nichžto živočichové (u pohanů i lidé) se zabíjeli; *nekrvavé* záleželi z plodin, jakož z vína, obilí, mouky, chleba, kadidla a soli, zvláště pak z prvotin obilí.

Co se týče *účelu*, *na který oběti* Bohu se přinášely, rozeznávati sluší: *oběti díkučinění*, jež se konaly na význam vděčnosti a díkučinění za prokázaná dobrodiní; *oběti chvály*, jež se konaly k vyznačení *pocty* a chvály Boží; konečně *oběti prosebné a oběti za hříchy*, tyto se konaly za *dosažení potřebných milostí* neb *odpuštění hříchů*.

Však ale veškeré oběti starozákonní *nepostačovaly k shlazení neskončené viny* a trestu hříšného pokolení lidského, jak tvrdí sv. Pavel, an dí: *Nemožno jest, aby krev býků a kozlů shladila hříchy*. (Žid. 10, 4.) Nýbrž ony měly toliko vyznamenávati, že člověk hříšný jest a hříchem smrt zasloužil, tudíž i měly *připomínati vinu* a potřebu smíření, zároveň i měly *předobrazovati* onu *oběť*, kterouž zaslíbený *Vykupitel* měl za hříchy veškerého světa podniknouti, a tak měly *touhu po Spasiteli* v lidu buditi a chovati.

Takovouto pak měrou *oběti starého věku*, budíce v lidu vědomí viny a touhu po Spasiteli, *připravovali* pokolení lidské *na* dokonalou oběť smíření *Vykupitele* samého, jelikož ty, kdož u víře a v naději v budoucího Vykupitele kajícím srdcem oběti tyto konali, ku přijetí vykoupení Kristova způsobné činily. Tou měrou oběti starověké stály v *skutečném a živém svazku* s novozákonní obětí Spasitele. Dobře tedy dí sv. Jan v zjevení svém o Beránku Kristu Ježíši: „že zabit jest od počátku světa.“ (13, 8.)

§ 15. Oběť křesťanská — oběť kříže a oběť mše svaté.

Čeho oběti starého věku dovésti nemohly, to způsobeno jest *obětí jednorozeného Syna Božího*, kteroužto, když přišla plnost časů, vtěliv se, Otci svému nebeskému přinesl. Oběť pak tato *záležela* v tom, že jsa Syn Boží „sebe samého zmařil přijav na se podobu služebníka a *poslušen jsa až k smrti*, smrti pak kříže.“ (Filip. 2, 7. 8.) Tím pak, sám nevinný a bez hříchu aniž maje potřeby za své hříchy zadost činiti, co zástupce náš spravedlnosti Boží za hříchy naše zadost učinil a milost Boží nám zjednal.

Ježto ale Kristus Pán z neobmezeného poslušenství k Otci svému nebeskému a z lásky k nám lidem sebe samého v smrt vydal,

proto i jeho *smrt kříže jest pravou obětí;* a jelikož obětí touto hříchy naše shlazeny a věčné spasení nám zjednáno jest, tudíž i *smrt Páně jest obětí za hřích*; a tak čeho obětmi starého věku vyhledáváno a předobrazováno, touto jednou obětí Kristovou úplně a dokonale způsobeno a naplněno bylo.

Aby však všickni lidé až na konec věků *ovocí* oběti kříže Kristova se *zúčastniti* mohli, měla tato oběť *ustavičně se obnovovati* a skutečně představovati. Tak o tom zřejmě prorokováno. Tak dí v žalmu Bůh k Mesiášovi: „Ty jsi kněz na věky podlé řádu Melchisedechova.“ (Žalm 109, 4.) Podobně dí Hospodin u proroka: „Darů (obětí) nepřijmu z ruky vaší; nebo od východu slunce až na západ veliké jest jméno mé mezi národy a na každém místě kadí se a obětována bývá jménu mému oběť čistá.“ (Malach. 1, 10, 11.)

Oběť pak tato čistá jest *oběť mše svaté*, kterouž Kristus Pán při *poslední večeři* ustanovil. „Když totiž večeřeli, vzal Ježíš chléb, a dobrořečil, i lámal a dával učeníkům svým a řekl: Vezměte a jezte, totoť jesť tělo mé. Tak i vzav kalich, díky učinil, a dal jim řka: Píte z toho všickni; neb toť jest krev má nového zákona, kteráž za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů. To čiňte na mou památku.“ (Mat. 26, 26—28; Luk. 22, 19.)

Slovo Páně: „která (krev) za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů,“ naznačuje zřejmě, že tím *Pán Ježíš* míní oběť, již na *odpuštění hříchů* za pokolení lidské chtěl vykonati. Nad to i nazývá krev tuto krví *nového zákona*, což ale jest tolik, jako krev obětní; neb jako starý zákon na hoře Sinai podobně i nový zákon obětí ztvrzen byl. Kristus Pán tedy při poslední večeři oběť vykonal. Slovy pak: „To čiňte na mou památku“ — dal *apoštolům moc* a rozkaz, totéž činiti, co sám při poslední večeři vykonal, tudíž moc chléb v tělo své a víno v krev svou netoliko proměňovati, ale i obé Bohu obětovati.

Rozkazu tohoto byli poslušni svatí apoštolové a ustanovení od nich pastýřové křesťanských osad, biskupové a kněží. (Sk. ap. 2. 42.; 13, 10.) A tak od na nebe vstoupení Páně až na příští dobu oběť tato pod jménem mše sv. v církvi katolické se koná.

Jest tedy mše sv. nekrvavá oběť nového zákona, vždy trvající památka a obnovení krvavé oběti, kterou Ježíš Kristus na kříži vykonal.

§ 16. Působení a význam oběti mše svaté.

Poněvadž mše svatá v podstatě své jest táž oběť, kterouž Kristus Pán na kříži vykonal, patrno tudy, žeť jí i *táž moc přísluší* jako oné, a že v ní veškeré účely oběti zahrnuty a obsaženy jsou. Jest tedy mše svatá

1. *nejdokonalejší oběť chvály a dobrořečení*; ježto nemůžeme lépe vyznávati nejvyšší vládu a moc, kterouž má Bůh jako svrchovaný Pán nebe i země nade vším stvořením, než když mu obětujeme, což nám nejdražšího a nejvzácnějšího jest, jednorozeného Syna jeho, kterýžto, obětuje se za nás Otci nebeskému, sám svrchovanou velebnost jeho oslavuje.

2. Mše svatá *jest také nejmocnější oběť proseb;* ježto Kristus Ježíš, Syn Boží obětuje se za nás Bohu Otci nebeskému, sám co Prostředník náš prosí za nás u Otce, a my ve jménu jeho prosíce, tím bezpečněji doufati můžeme, že vyslyšeni budeme.

3. Mše svatá jest také *oběť díkučinění;* nebo jakož Bůh nemohl pokolení lidskému většího dobrodiní prokázati, než že vydal Syna svého jednorozeného k spasení jich: podobně nemohou i lidé lépe vděčnosti své k Bohu za neskončenou jeho lásku osvědčiti, než že mu obětují téhož Syna Božího, kterýžto obětuje se sám nejvroucnější díky vzdává Otci nebeskému.

4. Konečně pak jest mše svatá *také oběť za hříchy*, k *smíření*; ježto co obnovení a živé představování, krvavé oběti kříže, kterouž naše vina shlazena jest, sděluje a přivlastňuje ovoce též krvavé oběti; tudíž působí milosrdenství a odpustění hříchů těm, kdož skroušeným srdcem a kající myslí jí obcujíce k Bohu přistupují. (Concil. Trid. Sess. 22. c. 2.)

Poněvadž tedy *mše svatá* jakožto nejdokonalejší oběť všecko v sobě zdržuje, čímž Bohu svrchovanou poctu svou zevnitř pronášeti a potřebných milostí od něho nabyti můžeme, *tvoří podstatu a střed veškerých služeb Božích katolické církve*, právě jako oběť kříže za vrchol vykupitelského života Páně slušně se pokládati může.

§ 17. Podstata, obřady a rozvržení mše svaté.

Podstata mše svaté záleží v tom, což *Kristus Pán činil*, když při poslední večeři *oběť tu ustanovil.* Jako Kristus Pán vzal chléb a víno, díky činil a žehnal obé, podobně i při mši sv. chléb i víno se žehná a Bohu obětuje; což se děje *při obětování.* Pak

jako Kristus Pán chléb v tělo své a víno v krev svou proměnil, totéž činí kněz při *proměnění neb pozdvihování.* Konečně pak Pán Ježíš své tělo a krev svou apoštolům přítomným dal ku požívání. Podobně se děje při *přijímání*, kteréž jest třetí částka mše svaté. Jsou tedy podstatné částky mše svaté: *obětování, proměnění či pozdvihování a přijímání.*

Jako ale Kristus Pán sám před ustanovením oběti této mnohé přípravy konal, apoštolům svým nohy myl, jich těšil a napomínal; pak po vykonání oběti té opět důležitá naučení a napomenutí apoštolům na srdce kladl, modlitbu za své věrné konal a posléze celý svatý děj chvalozpěvem skončil: podobně i svatá církev *k podstatným částkám mše svaté* od Krista Pána ustanoveným, vedle moci jí příslušící i *jiné obřady připojila.*

Dle toho, jak se *mše svatá více neb méně slavně koná, rozeznává se:*

a) *Slavná mše svatá* (missa solemnis), když přisluhuje knězi při oltáři více duchovních služebníků, jakož: jahen, podjahen, levité, akolyté; při tom některé částky mše svaté od oltáře hlasitě se zpívají, načež lid neb místo něho kůr zpívaje odpovídá; k tomu pak oltář a obětní dary se okuřují, a při ostatních částech lid zpívá neb i hudbou zpěv chrámový se doprovází.

b) *Zpívaná mše svatá* (missa cantata), když toliko kněz bez služebníků duchovních jisté částky a modlitby zpívá a kůr mu odpovídá, ostatně pak lid při ní prozpěvuje.

c) *Tichá mše* svatá (missa privata), kteráž se toliko od kněze v tichosti slouží, a ministranti mu při ní posluhují.

Celá mše svatá s veškerými obřady k snažšímu přehlednutí dá se dobře *rozvrhnouti* na tři částky, a sice:

I. *Přípravná částka* zdržuje v sobě, co k přípravě této posvátné oběti přísluší, a sáhá od stupní modlitby až do Kredo.

II. *Podstatná částka*, v nížto se koná, co k podstatě mše svaté patří, záleží z tří dílů, jakovéž jsou: A) obětování, B) proměnění, C) přijímání.

III. *Závěrka*, zahrnující požehnání a poslední evangelium.

Obřady při mši svaté.

I. Částka přípravná.

§ 18. Účel a přehled té částky.

V té částce *připravuje se kněz*, jakožto vykonavatel svaté oběti, k náležitému sloužení jí, též i *lid* přítomný, za nějž a v jehož jménu oběť ta Bohu se přináší, aby jí hodně a pobožně obcoval, a ovoce smrti Kristovy se zúčastnil.

Zavírá v sobě: Mimo kropení svěcenou vodou, kteréž se děje *řádně* nedělního dne před službami Božími: stupní modlitby, introit, gloria, kollekty, epištolu, gradual, tractus a sequence a evangelium.

§ 19. Kropení lidu svěcenou vodou.

Před službami Božími kropí duchovní *v den nedělní řádně*, zhusta i ve všední dni shromážděný lid svěcenou vodou. Způsob a smysl kropení toho v nedělní dni jest následující:

1. Zprvu *pokropí kněz oltář třikráte*, na znamení hluboké úcty k svatým tajemstvím, kteráž na něm konati se mají.

2. *Mezi tím zpívá kněz*: „Asperges me!“ t. j. „Pokrop mne“; což jest počátek verše 9. z kajícího žalmu 50.; a jda po chrámu *kropí lid*, pro připomenutí, že při svaté oběti má přítomen býti s onou čistotou srdce, kteréž byl na křtu svatém došel; a poškvrnil-li sebe nějakým hříchem, že má se očistiti slzami kajícnosti, kteréž se kapkami svěcené vody dobře vyobrazují. Na to také naráží *verš žalmu*, kterýž zatím, co kněz lid kropí, *sbor zpěváků* dále *prozpěvuje*, řka: „Pokrop mne yzopem a očištěn budu: obmyješ mne a nad sníh zbílen budu. Smiluj se nade mnou, Bože, podle velikého milosrdenství svého. Sláva Otci i Synu i Duchu svatému, jakož byla na počátku i nyní až na věky věkův. Amen.“

3. Navrátiv se kněz k oltáři, volá pak o milosrdenství Boží k vyslyšení prosby své, a pozdraviv lidu, modlí se prose: aby Bůh skrze anděla svého přítomných chránil a je opatroval.

§ 20. Stupni modlitby.

Přišed k oltáři kněz, *postaví kalich u prostřed oltáře* a přichystav knihu mešní, připomíná sobě ty, za které a na který úmysl zvláště mši svatou sloužiti chce. *Pak sestoupí na nejnižší stupeň oltáře* a tu třídavě s ministranty, místo lidu zastupujícími, koná tak

zvané *stupní modlitby*. Tyto pak záležejí: *a*) z 42. žalmu, *b*) z vyznání z hříchů, a *c*) z prosby za odpuštění hříchů.

a) Kněz hluboce se pokloní a poznamená se s ministranty *svatým křížem*. Církev užívá při službách Božích zhusta znamení svatého kříže: 1. na vyznání a osvědčení víry své v trojjediného Boha, jakož i, že Kristus Ježíš skrze svou smrt na kříži nás vykoupil, a že se nestydí za kříž, anobrž že dle příkladu svatého Pavla se v něm chlubí (Gal. 6, 15); 2. na vyznačení vroucí prosby své, abychom skrze zásluhy ukřižovaného Krista ode všeho zlého těla i duše ochráněni a požehnáním nebeským obdařeni byli. Však i mimo služby Boží znamenají se zbožní křesťané často svatým křížem. Obyčej ten vzal původ svůj již za prvních dob církve, jak svědčí zbožný Tertullian, církevní spisovatel, an píše: „Při každém příchodu a východu, při obláčení, když do lázně neb k stolu neb k spaní se ubíráme, při každém činu znamenáme čelo křížem.“ (Orat. de coron. milit. c. 3.)

Na to pak *modlí se kněz s ministranty třídavě dva a čtyřicátý žalm*, kterýž pěl David utíkaje před bezbožným synem svým, spiklým Absolonem. Jako zbožný král tento vroucně toužil po stánku Božím, aby na Sionu, kdež stánek stál, Hospodina s lidem chváliti a jemu obětovati mohl: podobně i kněz i lid touží po Bohu, aby mu mohl na oltáři sloužiti a svatou oběť přinésti.

b) Chceme-li však k Bohu nejsvětějšímu přistoupiti a milosti u něho dosíci, třebať bychom se pokořili a v kajicnosti vinu svou vyznali, protož následuje *vyznání viny* (Confiteor), kteréž z prvu kněz, pak i ministranti ve jménu lidu činí.

Děje pak se vyznání hříchů se *skloněnou hlavou* na význam pokory hříšníku příslušící. Při slovech: má vina (mea culpa) *bijí se v prsy* na vyznání své hříšnosti a trestuhodnosti, jakož i kající mysli vůbec.

c) Pak následuje *prosba za odpuštění hříchů*. Totiž po několika modlitbách, jež koná kněz třídavě s ministranty, *vstupuje* kněz po stupních *k oltáři a prosí*, by Pán nepravosti naše shladil, abychom mohli čistým srdcem k nejsvětější oběti přistoupiti. Na to přišed do *prostřed oltáře*, opět se *sepiatýma rukama a hlavou skloněnou prosí* kněz, aby mu Bůh skrze zásluhy svatých, jichžto ostatky tuto jsou, hříchy odpustiti ráčil. Při tom *líbá oltář* na znamení své uctivosti k témže svatým a na vyznání víry v obcování svatých, s nimižto spojen jsa, osměluje se přistoupiti k oltáři Nejvyššího.

Koná-li se *slavná mše svatá*, sype kněz do kaditelnice kadidlo a *okuřuje* zprvu *velebnou svátost*, je-li vystavena — aneb kříž u prostřed oltáře, pak *i ostatky svatých na oltáři*, svícny a vůkol *celý oltář*, konečně pak kněz sám okouřen bývá.

§ 21. Introit a Kyrie. Gloria.

Z prostřed oltáře poodkročí kněz *na levou stranu* oltáře a poznamenav se znamením sv. kříže čte *introit*, t. j. vstupní modlitbu (Introitus). Jest to z většího dílu *výňatek z písem svatých*, obyčejně ze žalmu, kterýž obsahem svým se hodí právě k té slavnosti, jaká se koná, a její povahu napovídá a proto také jest dle rozličných slavností rozdílná. Byl to *druhdy celý příhodný žalm*, kterýž se zpíval, zatím co lid do chrámu vcházel, odkud jméno jeho introitus, a odtud také se končí jako každý žalm chvaloslovy: Sláva Otci i Synu i Duchu svatému atd.; jakož všecky žalmy při službách Božích těmito chvaloslovy se zavírají.

Vrátiv se pak kněz do *prostřed oltáře*, maje sepiaté ruce a oči upřené na kříž Páně, volá se skroušeností střídavě a opačně s ministranty o smilování Páně, po řecku řka: „*Kyrie elejson*! *Christe elejson*! t. j. Pane smiluj se, Kriste smiluj se! Tak volají po devětkráte, totiž ku každé z tří z Božských osob po třikráte, kterýmžto opětováním značí skroušenost a vroucnost proseb svých, ježto čeho vroucně pociťujeme a snažně žádáme, to v srdci chováme a často pronášíme.

Jsa očištěn skroušenou kajícností, zároveň pak i ubezpečen o nesmírném smilování Božím, za kteréž byl prosil, *rozveselí se* kněz *v duchu*, a stoje u prostřed oltáře, utěšeným srdcem k nebesům *pěje radostný chvalozpěv „Gloria“*. Počíná pak ten chvalozpěv pamětnými slovy, jimiž duchové nebeští na luzích Betlémských Boha chválili a velebili, volajíce: „Sláva budiž Bohu na vysosti a na zemi pokoj lidem dobré vůle!“ (Gloria in excelsis Deo etc.) K tomuto pak připojeno jest dobrořečení a díkučinění Bohu králi nebeskému a Beránku Božímu, jakož i prosba o smilování a odpuštění hříchů, čímž zajisté hned z počátku nejsvětější oběť mešní co oběť chvály, díkučinění, proseb a smíření se vyznačuje.

Při tomto pak chvalozpěvu *pozdvihuje* kněz z počátku *očí i rukou svých k nebi*, odkud k nám pokoj přišel a kamž pocta naše směřuje. Pak drží *sepjaté ruce nad prsy*, k vyznačení skroušenosti své, kterouž se Bohu koří, a díků, kteréž trojjedinému Bohu vzdává.

Na konci *znamená se svatým křížem*, pro upamatování, že toliko skrze Krista ukřižovaného smilování a milosti dojíti a Bohu pravé díky, slušnou poctu a vroucí lásku prokazovati můžeme.

Radostný chvalozpěv tento, Gloria, nezpívá se, kdykoliv církev truchlí aneb kající čas koná; tudíž v adventní a postní čas a o jiných postních dnech v roce, jakož i při zádušních mšech svatých.

§ 22. Kollekty.

Tím, co při Kyrie a Gloria se modlí, kněz nabyv skroušené a zbožné mysli, čehož se k vyslyšení proseb lidských vyhledává, ihned koná modlitby tak řečené *kollekty*, předeslav pozdravení lidu a vyzvání k společné modlitbě, a sice:

a) Kněz *políbí oltář* a obrátiv se k *lidu pozdraví* ho řka: „Pán s vámi“ (Dominus vobiscum); načež lid odpovídá: „I s duchem tvým.“ Políbení toto, kteréž činí, kdykoliv se k lidu obrací, jest povždy znamením nejhlubší uctivosti a vroucí lásky k Pánu Ježíši, jenž oltářem se vyobrazuje, jakož i uctivosti k svatým, jichžto ostatky na oltáři se chovají.

Pozdravení pak to vyňato jest z písma svatého, a bylo vůbec užíváno u Židů v starém zákoně, jakož i vzkříšený Ježíš sám pozdravil shromážděných učeníků. (Jan 20, 20.) Tímto pak pozdravením přeje kněz lidu vůbec všeho, což dobrého a spasitelného jest; zvláště pak aby v obcování s Kristem a v spojení s jeho Duchem dosáhli zvláštní ochrany, pomoci a vyslyšení proseb svých. A lid odpovídaje: „Et cum spiritu tuo“, t. j. i s duchem tvým, přeje mu totéž opáčně. Při pozdravení tomto *rozepne ruce své a sepne je opět* na znamení, že přání jeho od srdce pochází, a že téhož přeje všem, jako by je v lásce chtěl obejmouti.

b) Na to *vrátiv se k mešní knize* vyzývá lid k sebrání mysli a k oučastenství v modlitbě, volaje: „*Oremus!*“ t. j. modleme se. Při tom *pozdvihuje rukou* svých na znamení, že s hůry vyslyšení očekává, pak opět *je spíná* na znamení pokory, kterážto nedůvěřujíc se v sílu svou cele Pánu se oddává.

c) Pak rozpjav a pozdvihnuv rukou svých k nebi koná jadrnou *modlitbu církevní,* v kteréž modlitby a záležitosti všechněch takřka zahrnuty a sebrány jsou a tudíž sebraná modlitba (collecta scil. oratio) sluje. Připadá-li na některý den více slavností, koná se více kollekt, o předních slavnostech ale toliko jedna.

Modlitby tyto a vůbec veškeré *církevní modlitby končí se* obyčejně *závěrkou*: *Skrze Krista Pána našeho Amen;* aneb delší: Skrze Pána našeho Ježíše Krista, kterýž s Tebou živ jest a kraluje v jednotě Ducha sv. po všecky věky věkův Amen. (Per Dominum nostrum atd.) Při tom spíná kněz ruce a sklání hlavu ke kříži znamenaje tím, že skrze neskončené zásluhy Krista Ježíše vyslyšení proseb svých očekává, dle slov Páně: „Začkoli budete prositi Otce ve jménu mém, dáť vám.“ (Jan 16, 23.) Ministranti pak ve jménu lidu odpovídajíce: „Amen“, tolik co: „staň se“, značí, že prosby kněze činí prosbami svými a veškerého lidu, jehož místo zastupují, a že o vyslyšení žádají.

§ 23. Epištola.

Po kollektách čte kněz epištolu t. j. vybranou *částku* obyčejně z listů *svatých apoštolů neb z knih starého zákona.*

Způsob ten předčítání písem svatých při službách Božích béře *původ ze starého zákona*, kdežto Židé v den sobotní ve školách se scházívali a určité částky z knih Mojžíšových a z proroků předčítávali, kterýžto obyčej i všedše do církve Kristovy zachovávali.

Čtou se pak *epištoly* příhodně *zprvu před evangelium.* Neb zaslíbení starého zákona byly takřka listy (epištoly) Otce nebeského k národům, až pak Kristus Pán v plnosti času přišel a zvěstovav blahé poselství, vykoupení světa — evangelium, vyplnil, co se v starém zákoně o něm předpovídalo; slušně tedy předčítání jich se děje před evangelium. Listy pak svatých apoštolů osvědčují, že zaslíbený Messiáš skutečně přišel, a tak připravují jemu a jeho evangelium přístup do srdcí lidských.

Před čtením epištoly *oznámí se kniha* starého zákona neb list, odkud epištola vyňata jest, a ke konci *uzavře se díkučinění* v ten způsob, že ministrant ve jménu lidu volá: „Díky Bohu“ (Deo gratias), totiž za to dobrodiní, že nám skrze ústa proroků a apoštolů vůli svou oznámiti ráčil, bychom jej poznali a toho, kteréhož seslal, Ježíše Krista a věříce v něho, život měli.

Při *slavné mši svaté* čte epištolu obětující kněz tiše, podjahen ji zatím na levé straně, stoje na stupních oltáře, hlasitě předčítá.

§ 24. Gradual, alleluja, tractus a sequence.

V epištole Bůh, známu čině nám pravdu nebeskou, takměř k nám se snižuje; slušno tedy, aby i duch náš k Bohu se povznesl a jemu se oddal. Děje pak se to:

a) *V postupní modlitbě* (graduale), kteráž se koná po epištole. Záleží pak *gradual* z několika veršů z písma sv. vzhledem na slavnost neb církevní dobu, jež se právě koná, vybraných. Jméno pak to pochodí odtud, že druhdy, zatím co lektor po čtení epištoly z vyvýšeného místa po stupních sestupoval a jahen ku čtení sv. evangelium se hotovil, předzpěvák na nejnižším stupni oltáře se sborem zpěváckým celý ten žalm prozpěvoval.

b) Při slavnostech, zvláště pak v čas velikonoční, připojen bývá ke graduale chvalozpěv Alleluja, t. j. chvalte Boha, kterýmžto provoláním chvály a plesu církev radost svou pronáší.

c) V kající pak dny a v čas smutku, na př. v postě, vynechá se Alleluja a místo toho říká se několik veršů z žalmů, což sluje „*tractus*“, tolik co tažený zpěv, od latinského „*trahere*“; poněvadž se druhdy zdlouha žalostně zpíval, jakoby se protahoval.

d) O některých slavnostech připojuje se k větší velebě přiměřený zpěv, řečený „*sequence*,“ tolik co sledozpěv; poněvadž hned následoval. Takových sequencí čítá se nyní pět a sice: O vzkříšení Páně (Victimae Paschali etc.), na velikonoc; o svatém Duchu (Veni Creator Spiritus), o letnicích; o nejsvětější svátosti oltářní (Lauda Sion), na Boží Tělo; o posledním soudu (Dies irae), při zádušní mši svaté; o bolestné Rodičce Boží (Stabat mater etc.) na den sedmera bolestí její.

Potom přenese se kniha na pravou stranu oltáře. To pochodí odtud, že za prvních časů církve věřící po evangelium své dárky na levou stranu oltáře za oběť kladli, kteréž pak jahen pořádal; protož strana ta musela se přenešením mešní knihy uprázdniti. Přenešení toto, kteréž se posud z uctivosti k starému obyčeji podrželo, má nyní význam větší důstojnosti svatého evangelium, ježto pravá strana za důstojnější se pokládá; pak se tím značí také, že když Židé svatým evangelium zhrdli, toto ku pohanům přeneseno jest.

§ 25. Evangelium.

Po té následuje *čtení svatého Evangelium*, t. j. výňatek ze sv. evangelií jednoho z čtyr sv. evangelistů, hodící se k slavnosti neb památce, kteráž se právě koná. Toto pak se děje takto:

a) Zprvu se *chystá* kněz neb při slavné mši svaté jahen *ke čtení svatého Evangelium*, stoje totiž skloněnou hlavou u prostřed oltáře a prose: aby Bůh srdce i ústa jeho očistiti ráčil, by náležitě a s prospěchem evangelium jeho mohl zvěstovati.

b) Na to se *obrátí ke knize mešní a pozdraví* lidu, řka: „Pán s vámi!“ a ten odpovídá: „I s duchem tvým.“ Potom *znamená počátek evangelium* v knize, též i čelo, ústa a prsy své *křížem*, což i lid povstávaje činí. Děje pak se to na význam, že se nestydí za svaté evangelium, nýbrž že jakož je v paměti nosí, že také hotovi jsou, je ústy veřejně vyznávati a v srdcích je chovajíce i skutky plniti. Při tom dí: *Počátek neb pokračování svatého evangelium* podle sepsání svatého Matouše, neb Marka, neb Lukáše, anebo Jana. (*Initium* neb *sequentia sancti evangelii* etc.) Na to dí ministranti ve jménu lidu: Sláva tobě, ó Pane! (Gloria tibi Domine.) Posléze pak *po přečtení* svatého evangelium *líbá kněz mešní knihu*; což se děje z uctivosti k slovu Božímu a z vděčnosti k Bohu za nebeskou pravdu, kteráž se v svatém evangelium obsahuje. Za touže příčinou chvalořečí Krista i lid skrze ministranty volajíce: „Chvála tobě, Kriste“ (Laus tibi Christe); *kněz* pak sám při líbání volá: „Skrze slova svatého evangelium nechť se shladí hříchové naši.“ (Per evangelica dicta deleantur nostra delicta.)

c) *Při čtení svatého evangelium stojí všickni*, na znamení, že jakožto služebníci Páně hotovi jsou, rozkazy jeho svatého evangelium plniti a co věrní jeho vyznavači jej *před celým světem hájiti.*

Při *slavné mši svaté* čte kněz evangelium po tichu, a *jahen* je *čte hlasitě.* Dříve však *položí knihu mešní na oltář*, na vyznačení, že v evangelium se obsahují slova Krista Pána, jenž oltářem se vyznamenává. Pak *kleče na stupních oltáře, prosí Boha,* by srdce i ústa jeho k hodnému zvěstování evangelia očistiti ráčil. Po té *prosí kněze za požehnání*; a když mu ho tento udělil, žehnaje knihy svatým křížem, *postaví se* jahen na stranu oltáře *k severu*: před ním drží podjahen mešní knihu a po obou stranách drží služebníci duchovní svíce na znamení, že národové v temnosti a v stínu bludu a smrti sedící (což severem se značí) skrze svaté evangelium osvíceni byli a ku poznání pravdy přišli. *Před čtením* svatého evangelia *okuřuje* jahen *mešní knihu* na znamení hluboké uctivosti ke Kristu Pánu, jenž nám svatou pravdu s nebe přinesl. Po *čtení* pak téhož evangelia *okuřuje kněze*, sloužícího oběť mše svaté, na význam, že tento má libou vůni poznání Krista a jeho svatého evangelia všudy rozšiřovati.

Po *evangelium následuje* zhusta kázaní. Jakož v starém zákoně Židé ke čtení zákona a proroků i spasitelná napomenutí a naučení připojovali: podobně i církev ke čtení svatého evangelium v dny

nedělní a sváteční připojuje kázaní. Již o prvních věřících v Jerusalémě dí se: že trvali v učení apoštolském a v sdílnosti lámání chleba a na modlitbách. (Sk. ap. 2, 42.)

Posud se hlásá k rozkazu církve slovo Boží v *dny nedělní a sváteční*. Za starých časů následovalo kázaní *ihned po přečtení svatého evangelia*, což se zde onde posud děje. A byť i ode mše *odděleno* bylo, patří přece k ní a *tvoří důležitou částku* její; a protož dle rozkazu církve, která velí, abychom v dny sváteční celou mši svatou pobožně slyšeli, jest každý zavázán kázaní poslouchati.

Po kázaní druhdy katechumenové a veřejní kajícníci z chrámu bývali propuštěni, odkudž tato část mše svaté sluje *mše katechumenů* (Missa catechumenorum). S kredo pak počínala *mše věřících* (Missa fidelium), při kteréž toliko pravověřící, v obcování církevním stojící přítomni býti mohli.

II. Podstatná částka mše svaté.

A. Obětování.

Část tato zavírá v sobě: 1. Kredo jakožto přechod, 2. obětování darů obětných, 3. prefací co závěrku a přechod ke kanonu.

§ 26. 1) Kredo.

Po evangelium říká kněz s lidem Kredo t. j. *vyznání víry Niceno-Konstantinopolitánské* (Symbolum), v němžto víra katolická vůbec, zvláště pak víra v božství Krista Ježíše a Ducha svatého stručně se vykládá.

Dobře pak Kredo k evangelium se přiřadí, jelikož hlásání sv. evangelia působí a množí víru dle slov apoštola Páně: „Víra jde ze slyšení slova Kristova.“ (Řím. 10, 17.) Nad to pak i Kredo k obětování připravuje oživujíc víru při knězi a lidu, jíž k hodnému konání sv. tajemství jest dojista potřebí.

Říkaje *kněz* „Kredo“ *stojí u prostřed oltáře*, maje upřený zrak svůj na obraz kříže, dle povzbuzení svatého Pavla, řkoucího: „Patřte na původce a dokonavatele víry, Ježíše Krista.“ (K Žid. 12, 2.) *Z počátku* říkaje: „Věřím v jednoho Boha (Credo in unum Deum) *pozdvihuje rukou* svých k nebesům, odkud nám světlo víry vzešlo a kam nám svítí. Pak *drží ruce sepjaté* nad prsy, znamenaje tímto, že víru tuto on i obec křesťanská netoliko ústy vyznává, alebrž

i v srdci chová. Říkaje pak: „*Věřím v Krista Ježíše, jenž vtělen jest z Ducha svatého, narozen z Marie panny a člověkem učiněn*“ (Et incarnatus est etc.), *kleká na pravé koleno*, skláněje hlavu svou, na význam hluboké úcty k vznešenému tajemství vtělení Syna Božího, v jehožto jménu, jak dí svatý Pavel, klekati má každé koleno.

Při slavných službách Božích *zapěje* kněz při oltáři *počátek* (Credo in unum Deum), a sbor zpěváků na kůru je dále slavně prozpěvuje.

Na konci pak říkaje: „Očekávám těla z mrtvých vzkříšení a život věčný“ — *žehná se křížem* svatým na znamení, že vzkříšení a života věčného toliko mocí kříže sv. důvěrně očekávati lze.

§ 27. Obětování darů obětných.

Po Kredo následuje obětování (Offertorium), totiž obětování posvátné hostie a vína, k němuž se trochu vody přimísí; což se děje následujícím způsobem:

a) *Políbiv kněz oltář, obrátí se k lidu a pozdraviv ho, vyzývá jej k společné modlitbě*, volaje: „Modleme se!“ (Oremus); sám pak *chystá se k obětování*, modle se nějaký verš z písma svatého, obyčejně ze žalmu. Jest to pozůstatek celého žalmu, kterýž druhdy se zpívával od veškerého shromáždění, an zatím věřící k oltáři přistupovali a naň své dárky obětní kladli.

Za starých časů církve *obětovali* totiž skoro všickni při mši svaté *přítomní*, přinášejíce k svaté oběti *potřebné víno i chléb*, nad to i olej, kadidlo, svíce a jiné požitky. Z toho k svaté oběti a k přijímání *oddělila se část*, kteréž biskup požehnal a k svátostnímu proměnění přichystal; ostatní pak část dílem k výživě duchovenstva a k zapravení církevních potřeb, dílem k rozdání chudým obrácena bývala.

Takovéto oběti děly se *již v starém zákoně*, z kterých se zřizovaly chrámy a veškeré nářadí jejich a kněžstvo se vyživovalo. *Později* však přinášeli věřící *dárky* své *v penězích* jednotlivým duchovním s tou prosbou, by duchovní při mši svaté jich neb těch, které mu poručili, zvláště pamětliv byl. Odtud vzaly původ tak řečená „*stipendia*“ čili almužny na mši svatou. Tímto však mše svatá se nezaplacuje, alebrž toliko přispívá se k výživě duchovenstva, neb jak dí písmo svaté, „hoden jest dělník mzdy své“, a kdo oltáři přisluhuje, od oltáře živ býti musí.“

b) Po té *odhalí kněz kalich* a *vezma patenu* s hostií *pozdvihuje ji vzhůru*, dle způsobu starozákonních obětí, kdež se též část oběti pozdvihovala, jakoby se Bohu samému podávala. Při tom *pozdvihuje důvěrně očí* svých k nebi, avšak svědom jsa si nehodnosti své, ihned *sklopí* je, a obětuje Bohu hostii prose: aby Bůh přijal tuto oběť za hříchy jeho, za všecky přítomné, za všecky věřící křesťany, živé i mrtvé, aby jemu i jim prospěla k spasení života věčného. Při posledních těchto slovech dělá jí kříž nad oltářem na znamení, že obětování toto se zakládá a spočívá na oběti kříže Kristova.

c) Pak vezma *kalich, naleje do něho vína, ke kterémuž něco vody přimísí*. Toto činí, poněvadž Pán Ježíš dle obyčeje východních krajin při poslední večeři podobně činil. Mimo to připomíná nám toto smíšení, že z boku Kristova krev s vodou se vyprýštila; a jest takto zároveň i důmyslným obrazem živého spojení božství a člověčenství v osobě Ježíše Krista, jakož i spojení a sjednocení Krista Pána s lidem při oběti mše svaté. Na to také naráží modlitba, kterouž koná kněz, když vodu žehná, prve než ji k vínu přiměšuje, prose aby Bůh nám dáti ráčil, abychom skrze tajemství tohoto vína a té vody stali se účastni božství Krista, jenž se zúčastnil našeho člověčenství. Za touž příčinou žehná se voda, kteráž představuje lid, požehnání Božího potřebný, ne pak víno, kteréž vyobrazuje Krista, jenž sám jest pramen všelikého požehnání.

d) Nyní *pozdvihuje kněz kalicha* a *obětuje* jej *Bohu* žádaje, aby s líbeznou vůní vstoupil před obličej Božské velebnosti ku spasení celého světa. Stavě pak kalich na oltář, dělá jím nad korporálem kříž na týž význam, jako prve jej dělal posvátnou hostií.

e) Poněvadž ale oběť, kterou přinášíme, nebyla by dokonalá, kdybychom zároveň sami Bohu se neobětovali, aniž by byla Bohu milá, kdyby od Ducha sv. požehnána a posvěcena nebyla, tudíž i kněz sepna ruce položí je na oltář a hluboce pokloněn *prosí*, aby Pán v duchu pokory a skroušenosti nás přijal a oběť naše jemu milá byla.

Po té pozdvihnuv se obrátí oči k nebi a *žehná obětné dary křížem;* a co tím znamením vyznamenává, totéž slovy pronáší, prose: by Duch svatý sám s nebe stoupil a oběť tu žehnati ráčil.

Při slavné mši svaté kněz nasypav do kaditelnice kadidla, a požehnav ho, *okuřuje obětné dary i oltář*.

f) Po obětování přistoupí kněz *na levou stranu* oltáře a *myje* sobě ruce. Toho bylo z počátku třeba, ježto přijímáním dárků obětných a obětováním jich lehce sobě rukou poškvrniti mohl. Nyní pak

se tím značí čistota srdce, jakouž oběť ta konati se má. Toto se také dává na srozuměnou žalmem (25), kterýž kněz při tom mytí se modlí. (Lavabo inter innocentes atd.)

g) Prostřed oltáře prosí kněz *sepjatýma rukama a skloněnou hlavou* v hluboké pokoře nejsvětější Trojice, by milostivě přijala tuto oběť, kterouž přinášíme na památku utrpení, vzkříšení a na nebe vstoupení Páně a ke cti svatých, a aby nám sloužila k spasení, a onino za nás orodovali v nebi, jichžto památku konáme na zemi.

h) Pak políbiv oltář *obrátí se k lidu* a pozdraviv ho *vzývá přítomné* (Orate fratres), aby i oni s ním se *modlili,* aby tato jeho a jejich oběť Bohu milá byla; což také činí ministrant ve jménu lidu, řka: „Přijmiž Pán z rukou tvých oběť k chvále a zvelebení jména svého, jakož i k prospěchu našemu a veškeré své svaté církve.“ Načež kněz obrátiv se k oltáři doloží: Amen! Potom pak rozepnuv ruce po tichu *koná* dle počtu kollekt *modlitby,* kteréž jako kollekty dle slavnosti a potřeb věřících jsou rozdílné, zároveň i na oběť právě Bohu přinešenou se vztahují; a poněvadž se po tichu konají, slují *tiché modlitby* (secreta sc. oratio). Na konci na znamení toho, že tiché ty modlitby již ukončeny jsou, dí neb při slavné mši svaté zpívá *hlasitě* poslední slova: Per omnia saecula saeculorum (Po všecky věky věků). Když pak lid přisvědčil řka: Amen; následuje hned praefací.

§ 28. Praefací.

Jest to *modlitba* čili *zpěv přípravný* (Praefatio, tolik co předmluva) k tiché mši, záležíc ze tří částí: z úvodu, z díkůčinění a chvalořečení. Děje se následujícím způsobem:

a) V úvodu kněz *pozdraviv lidu* a obržev od něho též pozdravení svrchu uvedeným způsobem (Dominus vobiscum etc.) vyzývá lid, aby, maje tak důležitý děj před sebou, jakož svátostné proměnění, *pozdvihl srdce svého* k nebi (Sursum corda); při němž sám, jakoby chtěje záletu ducha svého následovati, rukou pozdvihuje. *Lid* pak *odpovídá*: „Již máme k Bohu, t. j. k němu obrácené srdce (Habemus ad Dominum!) Pak vyzývá lid, aby *Bohu díky vzdával* (Gratias agamus atd.); při čemž sám sepíná ruce a hlavu před křížem sklání, živě cítě, že skrze Krista Bohu za všecko děkovati máme. Lid pak přisvědčuje odpovídá: „Jestiť slušno a spravedlivo“ (Dignum et justum est.) Pak na znamení pozdvižené mysli své *rozepnuv ruce*, říká:

b) *Díkůčinění*, jež zní: „V pravdě jest to hodno a spravedlivo, slušno a spasitelno, abychom vždy a všudy díky Tobě vzdávali, svatý Panovníče, všemohoucí Otče, věčný Bože! Skrze Krista, Pána našeho.“ Další obsah toho mění se dle rozličných slavností a dob církevních, které se právě konají. Pak na konci, spojuje hlas svůj s nebešťany, říká hlasitě

c) *Chvalořečení*, kteréž sestává z chvalozpěvu Serafinského, jakž jej prorok u vidění svém zaslechl: „Svatý, svatý, svatý Pán Bůh zástupů. Plna jsou nebesa i země slávy Tvé“; pak ze slov, jimiž lid Krista do Jerusaléma vjíždějícího vítal, provolávaje s jásáním: „Hosanna na výsostech! Požehnaný, jenž se béře ve jménu Páně! Hosanna na výsostech!“

Při slovech: Svatý atd. má *skloněnou hlavu* a sepjaté ruce, jakoby stál před trůnem Božím a Bohu s nebeskými duchy chvalozpěv ten prozpěvoval. Při slovech: „Hosanna na výsostech! Požehnaný“ atd. *pozdvihuje hlavy své*, jakoby se vzchopil a Kristu též vstříc jíti chtěl; a žehná se znamením kříže. Aby podobně i lid s knězem Boha oslavoval a Kristu dobrořečil, dává *ministrant zvonkem znamení*, načež při zpívané mši svaté na kůru sbor zpěváků totéž prozpěvuje (Sanctus).

B. Proměnění.

§ 29. **Význam kanonu.**

Po serafinském chvalozpěvu (Sanctus) koná kněz ve jménu církve *podivné a tajemství plné proměnění chleba a vína v tělo a krev Páně*. Část tato sluje „*kanon*“, což znamená tolik co pravidlo, poněvadž zdržuje v sobě řád a modlitby od dávných časů církevně ustanovené, od kterýchžto nelze se uchýliti.

Záleží pak kanon ze *zvláštních slov Krista* Pána, jimižto sám při poslední večeři svátostné proměnění vykonal, pak i *z podání apoštolského a svatých biskupů* prvotní církve (Conc. Trid. Sess. XXII. c. 4.) a obsahuje *modlitby* před, při a po svátostném proměnění, tudíž od Sanctus až ku přijímání.

Sluje kanon také *tichou mší*, poněvadž se tuto koná hluboké a nevystihlé tajemství, zároveň i věřící se povzbuzují, by svatosvatému výkonu tomuto s hlubokou uctivostí, jakáž mu přísluší, obcovali.

Rozeznává se kanon 1) *před*, 2) *při* a 3) *po* proměnění.

§ 30. 1) Kanon před svátostným proměněním.

Prve než kněz k svatosvatému ději proměnění přikročí, koná *přípravné modlitby*, v kterýchžto Bohu přednáší prosby své za obecné záležitosti, za živé vůbec a zvlášť; k čemuž také svatých a vyvolených Božích za přímluvu žádá. To pak činí následujícím způsobem:

a) Po „Sanctus" *pozdvihuje kněz oči i rukou k nebesům* na znamení důvěry a pozdvižení mysli své k Bohu, jakoby se chtěl stavěti před trůn Boží, odkudž vyslyšení proseb svých doufanlivě očekává — volaje při tom k Otci nebeskému, aby oběť tu milostivě přijmouti a požehnati ráčil, skrze Krista Ježíše.

Při tom, jsa svědom sobě své nehodnosti, *sklopí oči, sepne ruce, skloní hlavu a líbá oltář* z uctivosti k místu, kdež brzy tělo Páně má se položiti, zároveň také, aby tím radost svou projevil, s kterouž očekává svátostního proměnění. Pak *žehná* sám *znamením svatého kříže po třikráte obětné dary*, na znamení požehnání, za kteréž Boha prosil a kteréžto od trojjediného Boha pocházející, smrtí kříže nám způsobeno jest.

b) Dále pak kněz *s rozpjatýma rukama*, jakoby milosrdenství Boží s hůry na zem stáhnouti chtěl, *prosí* za pokoj a jednotu veškeré církve, za papeže, za biskupa, za zeměpána, kteréž zejmena uvádí; konečně pak činí *v tichosti zvláštní vzpomínku jednotlivých živoucích* osob (Commemoratio pro vivis) a sice těch, za kteréž modliti sobě umínil, buď z vlastního popudu svého aneb na cizé laskavé požádání, čili úmysl (intencí). Posléze pak prosí za všechny přítomné.

c) Aby však tím spíše došel vyslyšení, *spojuje prosby s přímluvou svatých*, jakož: Marie panny, blahoslavené Rodičky Boží, svatých apoštolů a mučeníků, z nichžto některé z prvních věků církve zejmena oslovuje, žádaje vroucně, by Bůh pro zásluhy jejich nám popřál ochrany, skrze Ježíše Krista.

d) Po té jako obětující v starém zákoně vzkládal ruce své na hlavu obětného zvířete, vyznamenávaje tím, že ono zastupuje jeho místo, na něhožto svou vinu vznáší, podobně i *kněz vzkládá ruce své na obětné dary*, vyznávaje tím, že on i všickni lidé jsou hříšníci, že tudíž jim potřebí jiné svaté oběti, oběti Krista Pána, jenž místo nich sebe sám vydává v oběť, jížto všickni účastenství míti žádají.

e) Pak *sepnuv ruce, prosí* skroušeně, aby Všemohoucí dary ty milostivě *přijati a žehnati ráčil*, kteréžto požehnání od trojjedi-

ného Boha skrze ukřižovaného Krista pochodící vyznamenává *trojnásobním křížem*, kterýž dělá nad nimi. Dále pak prosí, aby tyto obětní dary se nám staly tělem a krví Krista Pána, při čemž *znamená opět chléb a víno* zvlášť *křížem*, pronášeje tím víru svou, že mocí Ukřižovaného skutečně v tělo a v krev Páně proměněny budou.

§ 31. Kanon při proměnění neb pozdvihování.

Až potud byl kněz zastupitelem shromážděné obce, kteráž skrze něho obětné dary Bohu obětovala, nyní pak jest zástupcem Krista samého, kterýž skrze něho obětné dary tyto proměňuje. A protož činí a mluví totéž, což Spasitel při poslední večeři, konaje svaté tajemství toto, sám činiti a mluviti ráčil.

Protož vypravuje, jak Pán Ježíš svaté tajemství toto konal a ustanovil, *béře do rukou posvátnou hostii, pozdvihuje očí svých k nebi, žehná hostii svatým křížem,* a dí nad ní:

„Totoť jest tělo mé!“

Jakmile kněz byl pronesl poslední slova ta, kteráž mocí Boží působí proměnění chleba v tělo Páně, *padne na kolena a klaní se Kristu* Ježíši v nejsvětější svátosti i s člověčenstvím i s Božstvím přítomnému. Pak povstav *vyzdvihuje tělo Páně nad hlavu,* aby i věřící o témž proměnění věděli a Kristu se klaněli; k čemuž dává ministrant znamení zvonkem.

Po té *odkryje kalich*, a jak sám Pán Ježíš po večeři poslední činil, béře kalich do svých rukou, opět díky činí (Bohu) a žehná jej ve jménu Páně řka:

„Totoť jest kalich mé krve nového a věčného zákona, tajemství víry, která za vás a za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů. Kdykoliv to činiti budete, čiňte to na mou památku.“

Pak jako dříve při proměnění chleba *klaní* se Kristu přítomnému a *pozdvihuje kalicha* ku poctě věřících.

Při slavné mši *svaté kouří* služebník církevní *kaditelnicí* při pozdvihování, znamenaje tím nejhlubší úctu, kterouž shromáždění věřících vzdává Kristu Pánu v nejsvětější svátosti přítomnému.

Poněvadž dle ustavičného učení církve svrchu položenými a od kněze pronešenými slovy nad chlebem a vínem tyto se v tělo a krev Páně mění, a Kristus Pán pod způsobami těmito opravdu, podstatně a skutečně co Bůh a člověk přítomen jest, *mají* tedy *věřící* na zna-

mení dané *při pozdvihování Kristu hluboce se klaněti*, a po třikráte s pokorným publikánem říkati: Bože, buď milostiv mně hříšnému.

Na ten cíl po kraji a v menších městech dává se při pozdvihování znamení zvonem na věži, aby i nepřítomní, jako: nemocní, pocestní a na poli pracující v tu dobu srdce k Bohu pozdvihli a Kristu se kořili.

§ 32. Kanon po pozdvihování.

Po pozdvihování nejsou to již pozemské dary, alebrž jestiť to *oběť sama Krista Spasitele,* s kteroužto se stavíme před Božskou velebností; a ačkoliv oběť ta sama v sobě jest Bohu na nejvýš milá, přece však my, kteříž ji přinášíme, jsme nehodní hříšníci, smilování a požehnání potřební. Tudíž kněz v následujících třech modlitbách za laskavé přijetí oběti vykonané prosí, a sice:

a) Přede vším *koná* dle vůle Spasitele ve jménu věřících *památku utrpení, vzkříšení a na nebe vstoupení Páně*, a přináší Krista pod způsobami chleba a vína Bohu Otci v oběť čistou †, svatou † a nepoškvrněnou †, *žehnaje svatou hostii a kalich* třikráte křížem, a znamenaje tím, že oběť ta jest tatáž oběť, kterouž Pán Ježíš na kříži vykonal.

b) Pak *prosí Boha*, aby oběť tu laskavě přijal, jako přijal oběť Abela, Abrahama a Melchisedecha, jenž byly předobrazením oběti Kristovy. Na to pak

c) *sepjatýma rukama a skloněnou hlavou* v hluboké pokoře prosí, by Bůh skrze svého anděla oběť tuto na vznešený oltář před obličej velebnosti své vznésti ráčil, aby ti, kdož z toho oltáře tělo a krev Páně (žehnaje sv. hostii a kalich křížem) přijímati budou, všelikým požehnáním a milostí naplněni byli, skrze Krista Pána. Při tom líbá oltář a žehná sebe svatým křížem.

V následujících pak třech modlitbách kněz *ovoce oběti mše přivlastňuje,* a sice:

a) především těm, kteří toho nejvíce potřebují — *zemřelým.* Konaje totiž *památku věrných zemřelých,* modlí se v tichosti za ně vůbec, a zvláště za některé, kteréž mu zvláště poručeni byli aneb za kteréž zvláště modliti si umyslil (Commemoratio pro defunctis).

b) Přivlastniv takto drahé ovoce oběti Kristovy duším věrným, koná také *památku církve bojující,* prose, by Bůh nám všem hříšným (nobis quoque peccatoribus) milostiv býti a nás přijati ráčil do

společnosti svých vyvolených, z nichžto opět některé zejmena uvádí. Slova: „nobis quoque peccatoribus,“ při kterých se k lidu poobrátí a v prsy bije, pronáší hlasitěji, aby je okolostojící slyšeli a s ním se Bohu pokořili a o smilování prosili.

c) Konečně pak přivlastniv ovoce oběti veškerým tvorům rozumným, prosí, aby se ho také dostalo i tvorům nerozumným, kteří pro hřích člověka v zlořečenství upadli a očekávají osvobození.

Prosbu však tuto koná, jakž slušno, skrze *Krista Pána našeho*, skrze něhožto, jak ihned dokládá: „Pán všecky dobré dary tvoří, posvěcuje †, obživuje † a žehná † a nám dává.“ Při posledních slovech těchto *žehná tělo a krev Páně třikráte svatým křížem*, kteréžto kříže za starých časů se dělávaly nad dárky obětnými a nad věcmi, kteréž věřící žehnati a světiti dávali, kladouce je do prostřed oltáře z pravé a z levé strany.

Potom *vezme* kněz svatou hostii do *rukou* a *dělá jí po třikráte kříž* nad kalichem a po dvakráte nad korporálem, říkaje: „Skrze něhož † (Krista), s ním † a v něm † budiž tobě Otče všemohoucí † v jednotě Ducha svatého † všecka čest a sláva, na věky věkův“; při kterýchžto posledních slovech *kalich se svatou hostií* poněkud *pozdvihuje*.

Křížemi, které činí kněz sv. hostií nad kalichem a nad korporálem, znamená, že toliko skrze oběť Kristovu všelikého požehnání se nám dostalo a posud dostává. Pozdvižení svaté hostie s kalichem dělo se druhdy, aby lid Kristu, v způsobách chleba i vína s tělem i s duší přítomnému, jako při pozdvihování se kořil; nyní pak se tím vyznamenává, že k vyslyšení proseb svých Krista samého Bohu Otci představujeme.

C. Přijímání.

Poslední tato hlavní částka mše svaté zavírá v sobě:
Přípravu k sv. přijímání, přijímání samo, díkůčinění.

§ 33. **Příprava k svatému přijímání.**

Poslední slova předcházející modlitby „*na věky věkův*“ (Per omnia saecula etc.), dí kněz *nahlas*; na znamení, že tichá mše již ukončena jest.

Jakož ale Židé při obětech jistých částek oběti požívali, a tím vyznamenávali své živé spojení a obcování s Hospodinem, podobně

chtěl i Kristus, jenž se vydal v oběť za nás, bychom požívali těla a krve, kteréž k spasení našemu obětoval, abychom takto s ním spojeni jsouce, ovoce oběti jaho účastenství měli. Protož *přijímá kněz* a *s ním* zhusta *lid věřící* při mši svaté *nejsvětější svátost.*

Dříve však *se chystá* kněz a s ním i lid *k témuž svatému činu*, což se děje následujícím způsobem:

a) Z prvu vyzvav lid k témuž, *modlí se kněz hlasitě modlitbu Páně* (Pater noster), jelikož modlitba ta zdržuje v sobě jádro pobožnosti, jakouž účastník hodů Páně má proniknut býti, zároveň i v ní se pronáší vroucí touha po nebeském zboží, kteréhož se u stolu Páně nabývá. *V úvodu* pak vyzývá lid k modlitbě řka: Modleme se (oremus); pak dí: Spasitelnými rozkazy napomenuti a Božským naučením navedeni osmělujeme se volati: „Otče náš a t. d.“ — Poslední prosbu: „Ale zbav nás od zlého“ (Sed libera nos a malo) říká ministrant, při slavné mši svaté zpívá ji kůr, na znamení, že všickni věřící s knězem se modlícím spojeni jsou a účastenství modlitby jeho mají. Odpověděv kněz po tichu „Amen,“ *rozpřádá prosbu tuto, prose, by nás Bůh skrze přímluvu svatých všeho zlého uchovati a nám pokoje uděliti ráčil,* bychom s jeho pomocí všeho hříchu byli prosti a vší bouře zbaveni. Při tom *žehná sebe znamením svatého kříže* paténou, kterouž pak polibí z uctivosti k svaté hostii, jižto pod ni položí.

b) Potom odkryv kalich a hluboce se pokloniv, uzavírá předešlou prosbu slovy: Skrze téhož Krista Pána našeho, Syna Tvého, kterýž s Tebou v jednotě Ducha svatého rovný Bůh živ jest a kraluje na věky věkův. *Při tom dělí svatou hostii na tři díly.* Potom dva větší díly položí na paténu, *třetím* pak menším *dělá nad kalichem tři kříže*, řka hlasitě neb při slavné mši zpívaje: Pokoj † Páně budiž † vždycky † s vámi. Načež lid podobně mu přející, odpovídá: „A s duchem tvým.“ Pak kněz pustiv částku tu do kalicha, hluboce skloněn *prosí* se skroušeností, by toto posvěcení a smíšení těla a krve sloužilo přijímajícím k životu věčnému.

Rozum toho jest ten: Kněz láme svatou hostii dle příkladu Pána Ježíše, jenž při poslední večeři podobně činil, čehož také bylo druhdy třeba, poněvadž hostie bývala veliká, tudíž ku přijímání na části děliti se musila, z nichžto jedna a to nejmenší do kalicha se pouštěla, druhá sloužila ku přijímání kněze a shromážděného lidu; třetí pak se posýlala nepřítomným, nemocným neb uvězněným.

Odtud i svaté přijímání nazývá se lámáním chleba. Že pak část svaté hostie do kalicha se pustí, děje se dílem proto, že bylo způsobem ve východních krajinách, suchý chléb ve víně smáčeti, dílem také na význam, že Kristus Pán pod oběma způsobama celý, nerozdělený přebývá a se přijímá.

Na to *připravuje* se kněz *ku přijímání* nejsvětější svátosti. Hluboce skloněn jsa a maje upřené oči na Beránka Božího, na oltáři spočívajícího, *bije se třikráte skroušeně v prsy,* říkaje: Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi; po třetí pak uděl nám pokoje. *Potom* maje ruce sepjaté a položené na oltář, oči pak a srdce na Krista upřené a obrácené, *koná tři modlitby*, prose v hluboké pokoře: za jednotu a pokoj církve, za vyproštění od všelikých hříchů a ode všeho zlého; konečně i za milost, aby přijímání toto nebylo mu k odsouzení, alébrž bylo mu mocnou obranou a lékem spasitelným tělu i duši k spasení.

Při slavné mši sv. *dává tuto biskup neb kněz sloužící mši sv. políbení jahnovi a tento podjahnovi*, při čemž líbající dí: „Pokoj s tebou," a políbený odpovídá: „I s duchem tvým." To se děje na památku, že druhdy všickni k službám Božím shromáždění se líbali na znamení smíření a bratrské lásky, poněvadž přistupujíce hned na to k stolu Páně měli přijímati toho, jenž z pouhé lásky sám za pokrm se nám podává.

§ 34. Přijímání.

Po té přípravě *přijímá kněz tělo a krev Páně.*

a) Pokloniv se totiž hluboce, vezme svatou *hostii do levé ruky,* řka: Přijmuť chléb nebeský a jméno Páně vzývati budu. Pak *bije se po třikráte v prsy*, dí též po třikráte s pokorným setníkem: „Pane nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou (do srdce mého), ale toliko rci slovem a uzdravena bude duše má." — Na znamení od ministranta zvonkem dané činí věřící totéž, padše na kolena svá, bijí se v prsy, a říkají táž slova setníkova; vyznávajíce tím, že mají účastenství v přijímání kněze, duchovně přijímajíce, jestliže skutečně nepřijímají.

b) Pak *přijímá kněz velebnou svátost pod obojí.* Zprvu žehná se svatou hostií, čině jí kříž, na znamení, že jest to tělo Páně na kříži obětované, jež v ruce drží a přijímati chce, načež skutečně přijímá, řka: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista ostříhejž duše mé k životu věčnému." — Pozastaviv se maličko v tiché modlitbě a

v svatém rozjímání, sbírá paténou uctivě drobty svaté hostie na korporálu a setře je do kalicha. Pak žehnaje se kalichem, dí: „Krev Pána našeho Ježíše Krista ostříhejž duše mé k životu věčnému, Amen“; a přijímá velebnou svátost pod způsobou vína. Pak se opět pozastaví poněkud a zbožně rozjímá vznešené tajemství velebné svátosti.

c) Aby však v kalichu nic ze svaté krve Páně nepozůstalo, dá do něho *naliti něco vína*, a požívá ho, modliv se: „Čeho jsme ústy požívali, nechť ó Pane čistým srdcem chováme, a z daru časného budiž nám lék věčný.“ Pak dá si *přes prsty*, *jež* nad kalichem drží, *naliti* něco *vína a vody* a takto omyje prstů, jimiž byl držel sv. hostii, a spláchne kalich. Toto zevnější očisťování připomíná čistotu duše, kteréž i po sv. přijímání šetřiti sluší.

§ 35. Díkůčinění.

Toto záleží ze *dvou částek*: z tak řečeného *přijímání* (communio a *popřijímání* (postcommunio).

a) *Přikryv kněz vytřený kalich* jako z počátku mše svaté, sepna ruce pokloní se kříži svatému, a *poodkročiv na levou stranu oltáře*, kamž zatím mešní kniha se přenesla, *říká několik veršů z písma svatého*, obyčejně z některého žalmu. Jest to zbytek celého žalmu, kterýž se druhdy od veškerého shromáždění prozpěvoval, mezi tím, co lid k stolu Páně přistupoval, a tudíž slove „přijímání“ (communio).

b) Po přečtení toho, navrátiv se kněz do *prostřed oltáře* a políbiv ho, *obrátí se k lidu*, jehožto pozdraviv obyčejným způsobem (Dominus vobiscum) a obdržev od něho též pozdravení, *vyzve jej k společné modlitbě* (Oremus), a koná, dle počtu kollekt, modlitby po svatém přijímání, řečené „*postcommunio*“, v kterýchžto modlitbách čině zmínku slavnosti právě připadající, děkuje Bohu za dobrodiní, jež on i lid při mši svaté a při svatém přijímání obdržel.

III. Závěrek mše svaté.

§ 36. Částky závěrku.

a) Vykonav kněz díkůčinění po sv. přijímání, navrátí se do prostřed oltáře, a políbiv ho, obrátí se k lidu, pozdraví ho jako na rozchodnou a *propustí jej*, řka: Jděte, mše (ukončena) jest. (*Ite*

missa est); načež sbor děkuje, řka: Bohu díky *(Deo gratias)*; znamenaje tím, jak vykládá sv. Augustin, že ustavičně v díkůčinění chce setrvati (ep. 41.). V kající pak dny říká kněz místo „ite missa est“: „*Benedicamus Domino*“, t. j. chvalmež Boha, což bývalo znamením, že věřící ještě nemají bráti se domů, poněvadž se hned zase počínala pobožnost jiná.

b) Potom kněz *obrácený k oltáři prosí* sepjatýma rukama pokorně *nejsvětější Trojice*: „by přijala s líbezností oběť tuto, aby jemu a všem, za kteréž ji konal, sloužila k spasení.“ Pak pozdvihnuv očí a rukou k nebi, k Otci všeho požehnání, jakoby milosrdenství jeho chtěl obejmouti, a políbiv oltař, *obrátí se k lidu a žehná jej znamením svatého kříže*, řka hlasitě: „Požehnejž vás všemohoucí Bůh Otec, Syn i Duch svatý. Amen.“ A v pravdě, kdo náležitě obcoval předrahé oběti, nevrátí se bez Božího požehnání domů.

c) Konečně *poodešed kněz na pravou stranu oltáře, čte druhé evangelium*, t. j. není-li na ten den zvláštní evangelium předepsáno, obyčejně počátek evangelium svatého Jana, v kterémž se vypravuje Božská důstojnost Krista Ježíše a vtělení Syna Božího. Neb toliko tím, že Syn Boží se vtělil, mohl za pokolení lidské v oběť se vydati a je s Bohem smířiti. Když pak čte kněz: „A slovo tělem učiněno jest“, *pokloní se hluboce*, na význam nejhlubší úcty k vznešenému tajemství tomuto. Ku konci evangelium děkuje ministrant, řka: Díky Bohu (Deo gratias).

Při slavné mši svaté *uděluje se na konci obyčejně požehnání* buď *ciboří* neb v slavné dni *monštrancí*, při čemž lid přiměřenou píseň (Svatý, svatý atd. neb Pange lingua etc.) prozpěvuje. Děje se to, aby věřící živě se upamatovali na Krista Pána, od něhož a skrze něhož k nám všeliké požehnání přichází.

§ 37. Mše svatá za mrtvé čili zádušní.

Dle učení svaté církve neruší smrt zcela svazků lásky a víry. *Věřící na zemi a věrné duše v očistci mají obcování jako údové jednoho těla, jehož hlava jest Kristus.* A jako *církev katolická* co pravá matka svých věrných se raduje a plesá z oslavení vyvolených Božích na nebi a je ctí a vzývá: podobně truchlí nad věrnými dušemi v očistci, a *snaží se jim ku pomoci přispěti* modlitbou, dobrými skutky, zvláště pak předrahou *obětí mše svaté*, na kterýžto cíl a konec již v starém zákoně konaly se modlitby a oběti za zemřelé, aby od hříchů svých osvobozeni byli. (II. Makab. 12, 38—46.)

Ačkoliv při každé oběti mše svaté se koná zvláštní památka zemřelých, přece ustanoveno jest od církve, aby v jisté dni, jako na p. na den všech věrných duší, v den úmrtí aneb výroční den zesnutí věřících, mše svatá se vykonávala *zvláštními obřady*, jimiž by se jasně vyznačilo, že oběť tato se přináší zvláště za zemřelé. Děje pak se to na způsob přímluvy.

Zvláštní obřady, které tuto znamenati sluší, mají do sebe znak smutku, utěšené naděje, též i proseb za mrtvé. Jmenovitě pak:

1. *Vynechá se všecko, což by značilo radost a slávu,* tudíž chvaloslova: Sláva Otci i Synu atd., Gloria, Alleluja i Kredo.

2. Při *stupní modlitbě* na počátku mše *vynechá se 42. žalm*, kde se David těší, že vejde v stánek Páně; církev však vidouc, že duše v očistci nemají přístupu před tvář Boží, žalostí a truchlí.

3. Při *introitu neznamená kněz sebe křížem*, jako obyčejně, nýbrž *toliko mešní knihu*, na znamení, že církev oběť tuto ne tak za sebe, alebrž spíše za věrné duše zemřelých koná; což pronáší i tím, že místo Sláva Otci atd., prosí kněz: „Odpočinutí věčné dej jim, ó Pane, a světlo věčně ať jim svítí.“

4. Po *epištole*, kde jako v evangelium k útěše věřících se jedná o vzkříšení těla, *následuje tractus*, pak znamenitá *sequence*: „Dies irae“, v kteréžto živými barvami se líčí hrůzy posledního soudu a Bůh o smilování se prosí.

5. *Před evangelium neprosí jahen o požehnání*, aniž *líbá kněz* po evangelium *mešní knihu*, poněvadž duše zesnulých, za kteréž ta oběť mše svaté se koná, nepožívají posud úplného požehnání a ovoce slova Božího.

6. Při *obětování nežehná se voda*, poněvadž ta vyznamenává živoucí lidi, hlavní pak a první ovoce oběti té se přivlastňuje zesnulým.

7. Před *přijímáním kněz maje* sepjaté ruce *říká* sice po třikráte: Beránku Boží, kterýž snímáš hříchy světa; nedí však: Smiluj se nad námi, alebrž: *Uděl jim pokoje*; po třetí: Uděl jim věčného pokoje. Proto také se nebije v prsy a nemodlí se první modlitby, kteréž předcházejí svaté přijímání.

8. Posléze i místo: Ite missa est, dí: *Requiescant in pace*; t. j. odpočívejtež v pokoji. Též také *nežehná lidu* na konci mše svaté; což se dělo před časy za tou příčinou, poněvadž se domů nepropouštěl, ježto se ihned na to konaly církevní hodinky za zemřelého. Nyní pak se tím znamená a dává výstraha přítomným, že i nej-

menší vina nás zbavuje blaženosti požehnání nebeského, jakž spatřiti lze při duších v očistci.

§ 38. Přídavek o odpoledních službách Božích.

Jakož celý den k službě Boží zasvěcen jest, koná i svatá církev odpolední služby Boží, kterýmžto v den nedělní a sváteční křesťané jsou povinni obcovati. Jsou pak *odpolední služby* Boží:

1. *Křesťanské cvičení.* Toto záleží v tom, že se v něm vykládá celé učení katolického náboženství v souvislosti, čímž se školní vyučování dílem opakuje, dílem doplňuje a odůvodňuje.

2. *Svaté požehnání.* Toto sestává z litanií a modliteb času přiměřených, kteréž se konají při vystavené nejsvětější svátosti, pak i z požehnání, kteréž se ke konci touto nejsvětější svátostí buď v monštranci neb v ciboři uděluje, při čemž se přiměřené písně k nejsvětější svátosti od lidu prozpěvují.

3. *Nešpory.* Slovo toto pochází od latinského „vesperae“, což znamená tolik, jako pobožnost odpolední neb večerní, kterouž vykonávají kněží v předepsaném modlení svém, čili v církevních hodinkách, čemuž před časy i obecný lid na slovo rozumíval a je s duchovenstvem společně konával. Nyní se koná pobožnost ta toliko od samých duchovních, a jen v znamenitějších chrámech, kde více kněží jest.

Oddíl druhý.

O svátostech.

§ 39. O svátostech vůbec.

Milost Boží kleslému pokolení lidskému opět způsobena a získána jest obětí, již Kristus Pán na kříži podnikl, a kteráž při mši svaté nekrvavým způsobem ustavičně se obnovuje. Tato pak milost uděluje a přivlastňuje se jednotlivcům prostředkem svátostí.

Jsou pak svátosti viditelná od Krista Pána ustanovená znamení, kterýmiž se milost Boží k našemu posvěcení uděluje.

Jelikož veškerá milosť Kristova z kříže co živého zdroje se prýští, tudíž i *svátosti v oběti kříže*, kteráž *ve mši sv.* ustavičně

trvá a se obnovuje, *mají střed* a *zdroj svůj*, z něhožto svátostmi posvěcující milost Boží jednotlivcům dle duchovních potřeb jich se sděluje a přivlastňuje.

A protož od Krista Pána *sedmero svátostí* ustanoveno jest, totiž: křest, biřmování, nejsvětější svátost oltářní, poslední pomazání, svěcení kněžstva a stav manželský; poněvadž právě *tolik jest důležitých případností* v životě pokolení lidského, kdež člověku milosti Boží zvláště potřebí jest.

Poněvadž ale milost Boží neviditelná jest, třebať člověku viditelného znamení, aby ubezpečen byl, že se mu milost Boží skutečně uděluje, a které tudíž od Krista Pána, původce milosti, ustanoveno býti musí.

Při každé svátosti *sluší* tedy znamenati tři *podstatné částky* a sice: *a*) neviditelnou milost Boží, *b*) viditelné znamení, *c*) ustanovení Pána Ježíše Krista.

Mimo to *připojila církev* při udělování svátostí k viditelnému znamení od pradávna ještě jiné *obřady*, které sice k podstatě svátostí nepatří a bez kterých se tyto platně vykonávati mohou, kteréžto však *k většímu zvelebení* svátostných úkonů samých *a ku vzdělání věřících* napomáhají, živě připomínajíce jim výhody, jichžto v svátostech nabývají, jakož i povinností, kteréž z ohledu jich plniti mají; tudíž ctihodné a spasitelné jsou.

I. Svátost křtu.

§ 40. O svatém křtu vůbec.

Slabý na těle a porušený na duši přichází člověk na svět. Tu ale jedva že světlo světa spatřil, ujímají se ho laskaví rodiče, pečujíce o jeho tělesné dobro; však s vyšší láskou ujímá se ho též církev, majíc péči o spasení duše jeho, aby nezahynul v porušeném světě, alebrž v obcování s Bohem vešel a v něm došel života věčného. Nebo člověk, na němž od pádu Adama spočívá břímě viny a hříchu, vchází poškvrněný hříchem prvotním do světa. Od téhož hříchu tedy očišťuje jej církev a udělujíc mu posvěcující milost Boží, přijímá jej do lůna svého a tím také vede jej k živému spojení s Kristem a obcování s Bohem. A to se děje v svátosti křtu (sacramentum baptismi).

Jest pak křest svátost, v kteréžto člověk vodou a slovem Božím od hříchu prvotného a všech jiných hříchů očištěn a

v Kristu jako nové stvoření k životu věčnému znovu zrozen a posvěcen bývá.

Obřad křestní, obmytí vodou, shledáváme již u Židů. Židé zajisté ty, jenž z pohanství k nim přistupovali, *proselity*, ve vodě potápějíce křtili, na znamení, že již od té chvíle všeliké nepravosti a ohavnosti pohanské se zdržovati a čistotu duše zachovati mají. Taktéž křtil i *Jan, předchůdce Páně*, ty, kteříž činili pokání ku přípravě na vykoupení. Avšak křest tento nepůsobil ospravedlnění, jakož vyznal Jan sám, řka: „Jáť křtím vás vodou ku pokání, ten pak, kterýž po mně přijde (Messiáš) mocnější jest, nežli já, tenť vás bude křtíti Duchem svatým a ohněm“ (ten v skutku vás očistí od skvrn hříchu skrze Ducha svatého). (Mat. 3, 11.)

Toto pak *skutečné očištění* skrze Krista smrtí jeho způsobeno jest a řádně uděluje se člověku *skrze křest, jejž Kristus Pán ustanovil* a apoštolům svým konati rozkázal, řka: „Jdouce po všem světě, učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce i Syna, i Ducha svatého.“ (Mat. 28, 19.)

Dle tohoto rozkazu křtili jsou svatí apoštolé a jejich náměstkové a sice zprvu, jak to věc sama s sebou přinášela, křtili dospělé ve víře vycvičené, při čemž i malé dítky křtěny bývaly, ježto celé rodiny dávali se pokřtíti. (Skut. ap. 10, 48; 16, 15; 18, 8.)

Dospělí, jenž se na víru Kristovu obrátili, prve než byli křtěni, byli ve víře vyučováni a slouli „katechumeni“ tolik co učedníci; pak přede křtem bývali vyslýcháni, zdaliž ve víře náležitě vycvičeni jsou. Křest pak se uděloval obyčejně *v sobotu* před hodem Božím velikonočním neb svatodušním, protož v tyto dny křestní voda se posud světí. Poněvadž ale křtu k spasení nevyhnutelně potřebí, a mnoho lidí v dětinství umírá, tudy již záhy se počal v *každé době* křest udělovati.

Ke křtu pak, jakožto veřejnému obřadu posvátnému, vzdělány jsou zvláštní kaple s hlubokou nádrží co koupelí, v nížto se křtěnci po třikráte potápěli. Kaple tyto slouly *křtitelnice* (baptisteria). Nyní pak se uděluje křest v chrámě, kterýž krom důležité potřeby jest řádné místo k udělování této svátosti.

Ke křtu berou se kmotrové, kteřížto na místo křtěnce vyznání víry a slib činí a povinnost mají, bdíti, aby křtěnec v náboženství křesťanském náležitě vycvičen byl a slib na křtu učiněný věrně plnil.

§ 41. **Obřady: Před udělováním křtu svatého.**

1. *Kmotři* přinesše křtěnce ke křtu, *nevejdou s ním do chrámu*, alebrž *čekají* na křtitele svého *v síni* chrámové, na znamení, že nepokřtěný posud nevešel do církve, tudy že nemá práva, aby tuto s křesťany službám Božím obcoval; zároveň pak se tím vyznamenává, že bez křtu nemůž vejíti do království Božího, kteréž se chrámem vyobrazuje. (Jan 3, 3.)

2. *Křtitel* přijde ke dveřím chrámovým, oděn jsa rochetkou a štolou fialové barvy, vyznamenávající hříšný stav nepokřtěného, a *táže se kmotra, kterak se má jmenovati dítě to?* Kmotr naznačí *jméno nějakého svatého*, kterýž nastávajícímu křesťanu má býti zvláštním vzorem křesťanského života. Zároveň i dává se tím na srozuměnou, že křtěnec skrze křest vchází v obcování svatých.

3. Na to křtitel nazývaje křtěnce jmenem zvoleného svatého, *táže se ho dále, čeho žádá od církve Boží*, do které chce vejíti? Na to když odpoví kmotr ve jménu dítěte, že žádá víru, jenž mu dává život věčný, *doloží* ihned kněz: Chceš-li do života vejíti, zachovávej přikázaní: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého, ze vší duše své, ze vší síly své a ze vší mysli své, a bližního svého jako sebe samého.“ Těmito slovy od Krista samého pronešenými (Mat. 22, 37—41.) klade se křtěnci na rozum, že toliko víra v lásce oučinkující vede k životu věčnému.

4. Pak *dýchá křtitel třikráte ve tvář křtěncovu.* Obřadem tímto dává na srozuměnou, že křtěnec skrze křest svatý obdrží Ducha svatého, skrze něhož k novému životu oživne, podobně jakož byl Pán Ježíš dechnutím udělil svým apoštolům Ducha svatého. Dechnutí to děje se po *třikráte* na znamení, že toto znovuzrození jest skutek trojjediného Boha, jehož moci je přičítati sluší.

5. Potom *dělá* kněz *křtěnci kříž na čele i na prsou.* Křížem na čele připomíná mu, že víru Krista ukřižovaného má veřejně vyznávati, křížem pak na prsou se mu znamená, že víru tuto má také i v srdci nositi, i skutkem plniti.

6. Na to ihned *kněz vkládá ruku na křtěnce*, na znamení, že již od té chvíle pod zvláštní ochranou a záštitou Boží státi bude, a tudy bude moci plniti křesťanské povolání své.

7. Pak *klade trochu svěcené soli do úst křtěnce*, čímž vyznamenává, že jako sůl chrání krmě od porušení a jim chuti dodává, podobně i Kristus Pán svou moudrostí a milostí nebeskou, jenž se

dobře solí vyobrazuje, že dítko to od porušení hříchu chrániti a ke všemu dobrému chuti mu dodávati bude.

8. Následující *zažehnávání křížem* (exorcismus) děje se na znamení, že člověk skrze hřích prvotní upadl v služebnosť ďábla, od kteréžto služebnosti skrze křest svatý osvobozen a ke království Božímu a k společnosti svatých připojen bývá, a že tudy sluší, aby se *vystříhal* skutků temnosti.

9. Pak *klade kněz konec štoly na křtěnce*, na význam ochrany, pod kterou církev jej co člena svého přijímá. Při tom *velí mu* kněz, *do chrámu vejíti*, kamž ho skutečně vede, aby, jakž mu zřejmě dí, jsa členem církve měl účastenství v Kristu k životu věčnému.

10. Po té *vejdou kněz i kmotrové s křtěncem do chrámu* a berouce se ke křtitelnici, *modlí se vespolek apoštolské vyznání víry a modlitbu Páně.* Toto připomíná na dřívější obyčej církve, kdežto katechumenové před svatým křtem modlitby tyto sami vykonávali, jakožto obsah své víry a naděje.

11. Křtitel přišed s křtěncem ke křtitelnici *zažehnává opět úkladníka*, pak *dotýká se slinou z úst svých uší a chřípí křtěncových*, řka „*Effeta*“ t. j. „otevři se!“ Činíť to dle příkladu Krista Pána, jenž byl podobným způsobem hluchoněmého a slepého uzdravil. (Mar. 7, 23; 8, 23.) Děje pak se to na znamení, že od té chvíle uši jeho k slyšení pravdy křesťanské mají býti otevříny, on pak sám pilně jí ostříhaje, že má libou vůni křesťanských ctností vydávati.

§ 42. Obřady při udělování svatého křtu.

1. *Prve* nežli křtitel novorozence skutečně pokřtí, *předkládá mu výminky*, pod kterýmiž do církve přijat býti může, a ke kterýmž potomně co pravý křesťan věrně a svědomitě státi má, totiž: *víru a ctný život.* Za tou příčinou táže se ho zprvu: Odříkáš-li se satanáše? i všech skutkův jeho? i vší pýchy jeho? Což když kmotrové ve jménu jeho přislíbí, *maže jej na prsou a mezi lopatkami svatým olejem* katechumenů. Olej pak ten vyznamenává *moc a působení Ducha svatého,* jemuž křtěnec, odřeknuv se satanáše, srdce svého otevřel.

Obřad tento naráží na obyčej u starých národů, dle kteréhož ti, jenž měli k obecnému vyražení potýkati se v zápasu, pomazávali těla svého olejem, aby hladkými oudy svými z rukou soupeřů snadno vyklouzli a přemoženi nebyli.

2. Po té *vezme kněz na se štolu bílou*, čímž se vyznamenává nevinnost duše, kteréž křestěnec na křtu svatém dochází, jakož i radost z posvěcení téhož pochodící. Pak opět se *táže* novokřtěnce: *věří-li v Boha Otce, všemohoucího Stvořitele nebe i země? i v Jezu Krista, Syna jeho* atd. Vůbec jsou to hlavní články víry křesťanské, na kterýchž se zakládá veškerý spravedlivý život. Kmotrové přisvědčí ve jménu křtěnce. Pak jmenuje kněz křtěnce jménem, táže se ho: *N., chceš-li pokřtěn býti?* Děje se to na znamení, že církev žádného nenutí, aby křtem k ní přistoupil.

3. Na to *se dítko skutečně křtí.* Kněz totiž leje po třikráte na hlavu křtěncovu ve způsobu kříže, říkaje dle rozkazu Páně: *„N., já tě křtím ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, Amen.* (Mat. 28, 19.) Polívání *toto* děje se *v podobě kříže*, na znamení, že křest svatý působí toliko skrze zásluhy ukřižovaného Krista Ježíše, který na odpuštění hříchu na kříži umřel.

§ 43. Obřady po udělení svatého křtu.

1. Po křtu svatém *maže křtitel novokřtěné dítko na hlavě svatým křížmem.* Děje se to na vyznačení, že dítko to od té doby jest křesťanem a celé přináleží Kristu, jenž dle jména svého dobře sluje „pomazaným Páně;“ zároveň pak se tím naznačuje důstojnost jména a povolání křesťanského, na kteroužto křtěnec křtem svatým byl povýšen. Nebo za starých časů bývali kněží a králové pomazáni na hlavě; křtěnec pak skrze křest svatý s Kristem, nejvyšším knězem a králem nad králi, spojen jsa, učiněn jest účastníkem kněžské a královské důstojnosti jeho.

Ježto olej má tu vlastnost do sebe, že hojí i sílí, modlí se při tom kněz, aby Bůh toho, jehož povýšil na důstojnost křesťana, také Duchem svým po všecky časy ráčil posilovati, ve službě své věrným zachovati a k dosažení slávy věčné mu dopomoci.

2. Pak *klade křtitel na pokřtěného bílý vínek napomínaje*, aby nabyté na křtu svatém čistoty a nevinnosti duše, která se tím vínkem vyznamenává, po veškeren život svůj chránil a ji dochoval až k soudné stolici Pána našeho Ježíše Krista. Druhdy z tétéž příčiny pokřtění po celých osm dní od bílé soboty až do bílé neděle bílá roucha nosívali.

3. Posléz *dává* křtitel *kmotrům* do ruky na místě pokřtěného *rozžatou svíci*, jako obraz světla víry Kristovy, kterýmžto jsa osvícen kráčeti má k životu věčnému. Jest to též obraz příkladného

života a dobrých skutků, jimižto má před lidmi svítiti a Kristu, ženichu duše své, dle příkladu moudrých panen vstříc vejíti, k čemuž ke všemu jej též zřejmě napomíná.

4. Konečně pak *propustí křtitel pokřtěného*: „*Jdi v pokoji, a Pán budiž s tebou!*“ Čímž mu přeje všeho, což dobrého a spasitelného jest, zároveň i pomoci a požehnání Božího, jenž by ho doprovázely po cestách života.

II. Svátost biřmování.

§ 44. Důležitost a poněti této svátosti.

Pokřtěného a Kristu zasvěceného novorozence odevzdává církev k prvnímu vychování rodičům, kteréž byla již dříve sama křesťansky odchovala a skrze kteréž nyní nového člena svého pěstuje. Tuto v domě otcovském pod ochranou pečlivých rodičů tráví pokřtěnec první léta svého mládí.

Než takto mu nelze pořáde zůstati. Brzy musí vkročiti do veřejného života, a vstoupiti v obcování se světem. A porušený svět stane se mu tím více nebezpečným, an sám pocházeje od porušeného pokolení, zárodek a podnět hříchu v sobě nosí.

Brzy zajisté octne se na rozcestí mezi cností a nepravostí, a tu se musí rozhodnouti buď pro Boha neb pro svět, na kterémžto rozhodnutí záleží celá jeho budoucnost, ano i věčnost.

V této předůležité době života přispívá mu církev ku pomoci *v svátosti biřmování* (Sacramentum confirmationis), *v kteréžto křesťan vzkládáním rukou biskupových, svatým křížmem a slovem Božím přijímá Ducha svatého, aby víru slovem i skutkem vyznával a zmužile hájil.*

Svátostí biřmování *přisluhovali již svatí apoštolové* vzkládáním rukou. Svatí *Petr* a *Jan* zajisté v *Samaři* modlili se nad těmi, kteréž byl Filip jahen pokřtil, vzkládali na ně ruce, a „oni přijali Ducha svatého.“ (Skut. ap. 8. 17.) Podobně učinil i *svatý Pavel v Efesu* mnohým učeníkům Janovým, kteréž byl dříve pokřtil. Vzkládal na ně ruce a Duch svatý sstoupil na ně. (Sk. ap. 19, 5.) Jakož svatí apoštolové sami vykonávali svaté biřmování, podobně i posud jsou biskupové řádní rozdavači svátosti této.

Za prvních časů církve udělovalo se biřmování *dospělým i nemluvňatům* hned po svatém křtu, jakž se děje dosud u Řeků. *V západní církvi* však moudře ustanoveno jest, aby *toliko dospě-*

lejší a ve víře vycvičené mládeži svátost ta se udělovala, by věděli, k čemu se biřmují, tudy i po dojití té svátosti tím vroucněji toužili. Ostatně pak se uděluje svátost biřmování *obyčejně v čas svatodušní*, jakož i apoštolové v tu dobu Ducha svatého přijali; mimo to i jinými dobami, když biskup svou diécesi prohlíží.

I k biřmování *berou se kmotrové*, jenž při udělování té svátosti kladou pravici na pravé rameno biřmovance, jakoby se za pevnost víry jejich zaručili, a protož mají jej k zmužilému boji proti hříchu a světu slovem i příkladem vzbuzovati.

§ 45. Obřady při svatém biřmování a význam jejich.

Jednotlivých *obřadů* při svatém biřmování *způsob a význam* jest:

1. *Biskup* přistoupiv k oltáři, *modlí se zprvu sepjatýma rukama nad věřícími klečícími*, prose, aby Duch svatý na ty, kteříž mají býti biřmováni, sstoupil, je od hříchu očistil a hodnými učinil ku přijetí jeho, zároveň pak i jemu přispěl k hodnému vykonání posvátného obřadu. Pak *vztáhna ruce své nad nimi, koná modlitbu,* prose, aby věčný Bůh sedmerý dar Ducha svatého, dar totiž moudrosti a rozumu, rady a síly, umění a pobožnosti na ně vylíti a je bázní Boží naplniti ráčil, by jako praví křesťané v Ježíše Krista věřili a účastenství měli zásluh jeho smrti kříže. Pak je *žehná svatým křížem.*

Vzkládáním rukou nad biřmovanci vyznamenává se, že onino od té chvíle pod zvláštní ochranou Ducha svatého státi budou, aby jím síleni a opatrováni nepozbyli drahého pokladu víry.

2. Na to se *dá biskupovi na hlavu infula a do rukou berla,* na znamení, že jemu, vrchnímu pastýři, přísluší biřmovati, a že tuto jedná podle náležité právomoci své.

3. Pak *jde biskup ke každému zvlášť,* dá mu opět *jméno* nějakého svatého za touž příčinou jako při křtu svatém a *vzkládá na něj ruce.* Tím se mu netoliko vyznamenává, že Duch svatý naň sstupuje, a na něm takřka s milostí svou spočívá, alebrž že skutečně se mu udělují dary jeho ku posile ve víře. Při té také *maže* biskup *čelo jeho svatým křížmem v podobě kříže,* řka pokaždé: „Znamenám tebe znamením kříže a biřmuji tebe křížmem spasení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

Děje pak se toto znamení *svatým křížmem*, t. j. olejem smíšeným s vonným balsamem, čímž účinek a působení té svátosti dobře

se vyznačuje. Jako olej do těla vniká a je sílí a zápasících údy hebké činí, aby od soupeřů nebyli snadno přemoženi, podobně i milosť Ducha svatého biřmováním vnikajíc do duše, sílí křesťana ve víře a činí jej schopna, aby proti nevěře a nepravosti obratně, hbitě a mocně bojoval. — Balsam, libou vydávající vůni, hojí a chrání těla od porušení; podobně i Duch svatý chová duše od porušení světa, a činí ji bohumilou a vydávající líbeznou vůni všelikých cností.

Pomazání to děje se na čele, na znamení, že biřmovanec přijímá i povinnost i posilu od Boha, aby se nestyděl za víru v ukřižovaného Krista, aniž se bál ji skutky dosvědčovati, a čemuž srdcem věří, když toho třeba, veřejně i ústy vyznávati.

Maže se čelo biřmovance v podobě kříže na znamení, že biřmovanec co bojovník Kristův pod prápor jeho kříže se staví. To také vyznamenává se stužkou, kterouž dříve biřmovanci po několik dní na pomazaném čele nosívali, a která se jim zde onde posud na čelo váže.

4. Posléze biřmovatel *dotýká se prsty svými tváře biřmovancovi, dávaje mu lehký políček*, řka: „Pokoj s tebou!“ Tímto obřadem dává mu na rozum, že od té doby s milostí Ducha svatého má a při dobré vůli bude též moci jakékoli protivenství pro víru ochotně trpěti; a pokud bude věrně bojovati, že nebude míti nedostatku duchovního potěšení u prostřed nesnází vezdejšího života.

5. Konečně pak po skončení svatého biřmování *modlí se biskup* u *oltáře nade všemi závěrečnou modlitbu*, prose, aby Duch svatý v srdcích biřmovanců přebýval a je pevnou věrou v Krista Ježíše k bohumilému životu vedl. Pak uděliv jim požehnání, propustí je.

III. Nejsvětější svátost oltářní.

§ 46. Důležitost a potřeba té svátosti.

Jako tělo ke vzrůstu a ku zdaru svému má potřebí pokrmu, podobně i duše člověka potřebuje duševní posily a nebeského pokrmu, aby prospívala k životu věčnému. *Duchovní pak pokrm* jest Kristus Pán, kterýž i svým věrným dáti přislíbil, an nasytiv 5000 lidí na poušti, k zástupu v Kafarnaum ho hledajícímu pravil: „Hledáte mne, že jste jedli z chlebů a nasyceni jste. Pracujte o pokrm ne (o ten), kterýž hyne, ale o ten, kterýž zůstává k životu věčnému, jejž Syn člověka dává vám. Jáť jsem chléb živý, jenž jsem s nebe sstoupil.“ Pak doložil: „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný; a já ho vzkřísím v den nejposlednější. Nebo tělo mé jest pokrm a krev

má právě jest nápoj. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm.“ (Jan 6, 26. 27. 51. 52 55—57.)

Duchovní pokrm tento, kterýž Pán Ježíš svým věrným dáti přislíbil, zůstavil jim skutečně, když *při poslední večeři* se svými učeníky beránka velikonočního jedl. Když totiž jedli (mezi večeří), vzal Pán Ježíš chléb, žehnal a lámal a dával učeníkům svým, a řekl: „*Vezměte a jezte, totoť jest tělo mé, kteréž se za vás vydává.*“ Tak i kalich, když povečeřel, vzal, díky činil a dal jim řka: „*Pijte z toho všickni, neb toť jest krev má nového zákona, kteráž za mnohé vylita bude na odpuštění hříchů. To čiňte na mou památku.*“ (Mat. 26, 26—28; Luk. 22, 19.)

A tak Pán Ježíš při poslední večeři nejsvětější svátost oltářní ustanovil, v kteréžto on *pod způsobami chleba a vína celý jako Bůh i člověk s tělem i s duší opravdu, skutečně a podstatně jest přítomen*, aby se netoliko při mši svaté za nás Otci nebeskému obětoval, ale i duše věřících k životu věčnému krmil.

Za tou příčinou v církvi Páně původně býval ten chvalitebný obyčej, že všickni kdož mši svaté obcovali, i k stolu Páně přistupovali. Když pak dřevní horlivost věřících ochabla, *na sněmu lateranském* (1215) *uloženo jest, aby věřící aspoň jednou za rok v čas velikonoční velebnou svátost přijímali*, pod trestem vyloučení z církve a zbavení křesťanského pohřbu. Zákon tento má svou platnost až posud, ovšem toliko pro vlažné a nedbalé, neb zbožní a horliví věřící přistupují častěji v roce k stolu Páně, jak toho žádá církev svatá a spasení jejich.

Kristus Pán vykonal poslední večeři *pod obojí způsobou* chleba i vína, poněvadž tehdy netoliko velebnou svátost ale i oběť nového zákona, živé to představení a nekrvavé obnovení oběti kříže, ustanovil, kterážto oběť ovšem pod obojí způsobou konati se musí, jelikož tím násilné oddělení krve od těla při smrti Páně dobře se představuje. Za tou příčinou i kněží sloužíce oběť mše sv. pod obojí přijímají, mimo mši svatou však toliko pod způsobou chleba, jakož i ostatní věřící. Neb:

a) tím *se jim neděje žádná ujma*, ježto Krisus Pán celý, s tělem i s duší, jako Bůh i člověk v každé způsobě i nejmenší částce skutečně přítomen jest.

b) Nad to *Kristus Pán sám* a podle něho i *svatí apoštolé přičítají velebné svátosti pod jednou toliko způsobou,* totiž chleba, *úplný účinek* a moc působení. Tak dí Pán: „Bude-li kdo jísti

z chleba toho, živ bude na věky: a chléb, kterýž já dám, tělo mé jest, (jež vydám) za život světa.“ (Jan 6, 52.) Podobně mluví i svatý Pavel toliko o způsobě chleba: „Jeden chléb, jedno tělo mnozí jsme všickni, kteříž jednoho chleba účastni jsme.“ (1. Kor. 10, 17.)

c) Pak i nalézáme již v písmě svatém *příklady svatých apoštolů pod jednou toliko způsobou chleba velebnou svátost konajících.* Tak dí se o věřících prvotní církve vůbec, že „trvali v učení apoštolském a v zdílnosti lámání chleba, a na modlitbách.“ (Skut. ap. 2, 42.)

d) Za prvních časů církve podávala se při mši svaté *velebná* svátost věřícím pravidelně pod obojí, *mimo mši svatou* ale *skoro vesměs toliko pod jednou způsobou*, totiž chleba. Pod jednou toliko způsobou donášela se jahnem k nemocným; poustevníci brávali ji s sebou domů, aby v případu nepřítomnosti kněze nebeským chlebem tím se posilovali, podobně činívali věřící za časů pronásledování církve.

Že pak *církev vůbec svaté přijímání pod jednou způsobou chleba ustanovila,* příčiny toho jsou: *a) že nemocným* se nemůže velebná svátost pod způsobou vína donášeti bez nebezpečí, aby se nevylila a tudy nezlehčila. *b)* Nad to nemůže mnohý *vína snésti*; jiní pak by se *štítili* po druhém z téhož kalicha píti a vzdalovali by se stolu Páně. *c)* Mimo to chce církev, aby se zachovala *jednota* při svatém přijímání, kteréž má jednotu a vroucí obcování věřících představovati a vyobrazovati. *d)* Konečně pak chtěla církev tím ustanovením *hájiti a ztvrditi učení* své, že Kristus Pán v každé způsobě celý a nerozdělen přebývá.

§ 47. Obřady při udělování nejsvětější svátosti oltářní.

Obřady, kteréž se konají *při udílení nejsvětější svátosti oltářní*, jsou přiměřené velebnosti a důstojnosti této svátosti, a sice tyto:

1. Ježto velebnost nejsvětější svátosti této toho vyhledává, aby přijímající s čistým srdcem k stolu Páně přistoupili, tedy *ministrant ve jménu jich říká obecnou* čili veřejnou *zpověď* (Confiteor). Tím je vzbuzuje, aby hříchů svých želeli a Boha o smilování prosili.

2. Po té *kněz*, obrátiv se ku přijímajícím, *koná nad nimi dvě modlitby*, kdežto prosí, aby všemohoucí a milosrdný Bůh těmto účastníkům hodů Páně odpuštění, rozhřešení a prominutí všech hříchů

uděliti ráčil; a *dělá* nad nimi *kříž*, pro upamatování, že toliko skrze smrt Páně odpuštění hříchů, milosti a požehnání Božího docházíme.

3. Pak *ukazuje lidu svatou hostii*, drže ji nad ciboří a *dí* slovy Jana křtitele: „*Ejhle Beránek Boží, kterýž snímá hříchy světa!*“ (Jan. 1, 29.) a pak ve jménu věřících s pokorným setníkem po třikráte opětuje, řka: „*Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, ale toliko rci slovem, a uzdravena bude duše má.*“ Což byl setník rozuměl o domovním přístřeší, rozumí se tuto o duši, v kterouž jako v nějaký příbytek zavítati se chystá nebeský host, Kristus Ježíš. Přijímající pak spolu říkajíce slova ta, bijí se v prsy, vyznávajíce tím hříšnost a nehodnost svou.

4. Posléze jde kněz ke každému přijímajícímu, a *učiniv svatou hostií kříž, položí ji* klečícímu komunikantu *v ústa*, řka: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista ostříhejž duše tvé k životu věčnému. Amen.“ Kříž ten, kterýž kněz sv. hostií dělá, znamená, že tělo Ukřižovaného v ruce drží, a že přijímající je ovocí oběti kříže účastným se stává.

5. Po té vrátí se kněz k oltáři, *očistí prstů svých*, uschová velebnou svátost a dá přítomným požehnání.

IV. Svátost pokání.

§ 48. Důležitost této svátosti a potřeba soukromé zpovědi.

Ačkoliv člověk skrze křest od hříchu prvotního bývá očistěn a v obcování s Kristem uveden, přece však zůstává v něm žádost a náklonnost k hříchu, co následek hříchu prvotního, kteréžto žádosti, maje svobodnou vůli, ovšem může následovati. Což učiní-li člověk, a následuje-li více hříšné žádosti té, než zákona Božího — *hřeší, přestupuje vědomě a svévolně zákon Boží.*

Než hřích neposkytuje nikdy, což dáti slibuje, čině člověka časně i věčně nešťastným. Nebesa zajisté zakalí se nad ním, a vnitřní ráj duše zmizí ze srdce jeho. On *tratí posvěcující milost Boží, přestává býti přemilým synem Otce nebeského* a tím *také tratí naději života věčného.* Naproti tomu jsa *synem zlosti, ubíhá v nemilost u Otce,* tudy v *záhubu časnou i věčnou.* K tomu se přidružuje také neblahý cit probuzeného svědomí, kteréž jej souží výčitkami, stavši se jemu červem, jenž nikdy neumírá; a kdyby setrval hříšník v stavu své hříšnosti, věčně by musil zhynouti.

Než i v tomto přežalostném stavu *neopouští ho Božský Spasitel.* On zajisté, jsa dobrý pastýř, hledá ztracené ovoce své a povzbuzuje hříšníka, aby přišel ku poznání hříšnosti a bídy své, a k Bohu se obrátil. Uposlechne-li hlasu jeho, a procitnuv z hříšného sna, v kterýž se pohřížil, touží-li po spojení s Bohem, vede jej zpět k Otci nebeskému.

Dějeť se to *skrze svátost pokání* (sacramentum poenitentiae), *v kteréž kněz na místě Božím hříšníku hříchy odpouští, když jich srdečně lituje, skroušeně se z nich zpovídá a za ně dostiučiniti chce.*

Podstatné částky pravého pokání jsou: *žel a lítost*, *zpověď a zadostiučinění.*

Kristus Pán zajisté, pokud v těle svém na zemi obcoval, kajícím *sám hříchy odpouštěl.* Tak odpustil malomocnému, řka: „Doufej, synu můj, odpouštějí se tobě hříchové tvoji.“ (Mat. 9, 3.); podobně i hříšnici v domě Šimonově (Luk. 7, 47.); tolikéž i Zacheovi (Luk. 19, 9.) a lotru kajícímu na kříži. (Luk. 23, 43.)

Dokonav pak dílo vykoupení lidského, když se měl odebrati k Otci, *dal apoštolům tutéž moc hříchy odpouštěti*, řka jim: „Jako mne poslal Otec, (s touž mocí) posílám vás.“ A dechnuv na ně, řekl jim: „Přijměte Ducha svatého; kterým odpustíte hříchy, odpouštějíť se jim, a kterým je zadržíte, zadržány jsou.“ (Jan 20, 22, 23.)

Apoštolové Páně moc tuto, kterouž byli obdrželi, *zůstavili náměstkům svým*, při kterýchžto zůstává v neustálé posloupnosti až podnes. Jakož ale Kristus Pán sám toliko právě kajícím a hodným odpuštění hříchu uděloval, podobně měli jsou i náměstkové jeho nikoli dle libosti a zvůle, nýbrž *dle hodnosti a kajicnosti* hříšníků hříchy buď odpouštěti neb zadržovati. K témuž cíli ale bylo třeba, aby hříšníci, *vyznávajíce se skroušeně z hříchů* svých, kajicnost svou osvědčili, z čehož by se souditi mohlo, zdali odpuštění hodni jsou čili nic.

Mimo to sluší znamenati, že *pokání má působiti* při hříšníku netoliko odpuštění hříchů, alebrž také *obnovení, napravení a posvěcení jeho života*, k čemuž ale potřebí jest, aby hříšník zpovědníku jakožto lékaři duše své celý hříšný stav duše známý učinil, tudy ze všech hříchů svých se vyznal, by pak tento *potřebných* a jeho *duchovním potřebám přiměřených* naučení a prostředků k napravení života *mu mohl poskytnouti.*

Za tou příčinou nalézá se zpověď již od prvních časů a po všecky věky v katolické církvi. Již o Efesských za časů apoštolských dí se: „Mnozí věřící přicházeli, vyznávajíce a vypravujíce skutky své.“ (Skut. ap. 19, 18.) A podobně svatí otcové a učitelé církevní již od prvních věků nasvědčují dosti zřejmě, že zpověď, t. j. ústní vyznání ze všech těžkých hříchů v církvi se pokládalo za ustanovení Boží a za neodbytnou výminku k dosažení odpuštění hříchů.

§ 49. Dřevní kázeň církevní při pokání a odpustky.

Za prvních věků církve *činilo se vyznání hříchů biskupovi* neb *od něho řádně zřízenému knězi*, a sice zprvu v soukromí. Uznal-li tento za dobré, ukládalo se hříšníku, aby činil *veřejné vyznání* buď několika neb všech hříchů svých. Mnozí to činili sami dobrovolně z horlivosti; až pak, když se tím nejedni od svaté zpovědi dali odstrašiti, veřejná zpověď *zanikla*; ne však *soukromá čili ústní*, kterážto, jako od počátku ustanovena jest, *trvá neustále* až po nynější časy zároveň se svátostí pokání, jížto jest podstatnou částkou.

Jakož ale *zpovědník* rozhodoval o hodnosti a nehodnosti kajících, podobně i příslušelo mu *ukládati* jim, jaké *dostiučinění* mají konati, a zdali je mají konati veřejně čili nic.

Ukládalo pak se kajícím k dostiučinění vůbec, aby nebrali účastenství stolu Páně, pokudžby doba jejich pokání se neukončila, oni pak opravdivým napravením života rozhřešení neobdrželi.

Ti pak, *kdož veřejné pokání činili, museli se* obyčejně *v první den čtyřicetidenního postu postaviti před biskupa* a sice v neúhledném rouchu, na znamení zármutku a skormoucení mysli nad hříchy svými. Biskup pak v chrámě *posypal popelem hlavy jejich*, a zatím, co tito na tvářích svých na zemi leželi, *modlil se za ně* se shromážděným lidem. Potom *činil k nim řeč*, v kteréžto jim známo činil, že je z obcování věřících vyhosťuje, jakož vyvrhl Bůh Adama z ráje pro jeho neposlušnost; při tom jich napomínal k důvěře v milosrdenství Boží; pak museli odejíti z chrámu co veřejní kajicníci.

Veřejní kajicníci dělili se na čtyry třídy: *a*) Kající první třídy slouli *plačící* (flentes). Tito museli státi přede dveřmi chrámovými, kdežto věřících, do chrámu vcházejících, za přímluvu u Boha úpěnlivě žádali. Při mši svaté pak konávaly se za ně zvláštní modlitby.

b) Kající v druhé třídě slouli *slyšící* (audientes), ježto potrvavším po nějaký čas mezi plačícími s žádoucím prospěchem, bylo

volno do chrámu vejíti a čtení a vykládání slova Božího poslouchati. Po kázaní však museli jako katechumeni a pohané z chrámu vyjíti.

c) Třetí pak třída sloula *klečících* (prostrati). Tito zůstali i po kázaní v chrámě, klečíce neb ležíce na tvářích svých, an se zatím jisté modlitby za ně konaly; načež obdrževše vzkládání rukou biskupa a kněží, z chrámu se vzdáliti museli. Teprve tato třída pokládala se za právě kající, jimžto se kající skutky ukládaly.

d) *Stojící* pak (consistentes), jenž tvořili čtvrtou třídu kajících, mohli obcovati modlitbám věřících až na konec služeb Božích; oběti pak přinášeti a k stolu Páně přistupovati nebylo jim dovoleno. — Po skončení doby pokání veřejní kajicníci, obdrževše obyčejně na zelený čtvrtek rozhřešení, přijati bývali opět do společnosti věřících.

Čas pokání v prvotní církvi *trval* často *více let*, ba i někdy po celý život kajicníka, tak že se mu udělilo rozhřešení až na smrtelném loži. *Projevil-li* však některý *kajicník* vroucí a srdečnou lítost a *zvláštní horlivost* v konání skutků kajících, *zkrácen mu čas pokání*, a ostatní skutky kající se mu odpustily. Odtud pak vzaly *odpustky církevní* původ svůj. Neb ačkoliv dřevní přísná kázeň církevní při kajících s horlivostí věřících přestala, neustala přece církev ukládati kajícím dobré skutky k dostiučinění, by se stali dostiučinění Kristova hodnými, a shladivše vinu a ostatky hříchů svých, ušli i časným trestům, kteréžby po odpuštěné vině hříchů buď v tomto životě nebo po smrti v očistci trpěti měli. A jako v dřevní církvi horlivým kajicníkům církevní tresty, tudy i časné tresty buď zcela neb z části se odpouštěly; podobně i posud církev dle právomocnosti jí příslušící odpouští časné tresty těm, jenž pravé pokání činí a horlivě plní výminky předepsané, jakovéž bývají: přijímání nejsvětější svátosti oltářní, modlitba, půst, almužna a jiní dobří skutkové.

Jsou tedy odpustkové (indulgentiae) *odpuštění časných trestů, kteréž bychom i po dosaženém rozhřešení buď v tomto životě nebo po smrti v očistci trpěti měli.*

Jsou pak odpustkové: *a*) *plnomocní*, jimižto se všecky časné tresty; *b*) *neplnomocní*, jimižto se toliko nějaká část časných trestů odpouští.

Odpustky milostivého léta (jubilaeum) jsou plnomocné odpustky, kterýchž uděloval římský papež, jakož hlava církve, zprvu každý padesátý rok, potom pak, jakož i nyní, každý rok pět a dvacátý, neb po nastoupení na papežskou stolici neb při nějaké zvláštní případnosti.

První milostivé léto bylo prohlášeno od papeže *Bonifácia VIII.* (1300), jakožto *nápodobnění milostivého léta starozákonního*, kteréž se konávalo každý padesátý rok. Jako o milostivém létě starozákonním všickni otrokové židovští z otroctví se propouštívali, zaprodané statky a role prvním majitelům navrátiti se museli, podobně i o milostivém létě nového zákona v církvi Kristově kajícím ztracené dědictví nebeské se navracuje; a jako o židovském milostivém létě, co se samo od sebe zrodilo z plodin zemských, zůstavilo se chudým a cizincům, podobně i církev k získání odpustků milostivého léta předpisuje mimo jiné dobré skutky take almužnu, čímž ovšem chudým a nuzným ku pomoci se přispívá.

§ 50. Obřady při svátosti pokání.

Jednotlivých obřadů při udělování svátosti pokání děj a výklad jest tento:

1. *Hříšník* po pilném zpytování svědomí, seznav hříchy své a vzbudiv nad nimi nadpřirozenou lítost s opravdovým předsevzetím, že chce život svůj napraviti, *poklekne* pokorně *před zpovědníka* na místě Božím zřízeného, rochetou a fialovou štolou přioděného, a *poznamenav se znamením sv. kříže*, na znamení, že v důvěře v Krista ukřižovaného pokání činí, *prosí ho za svaté požehnání*, aby zpověď svou náležitě vykonati mohl.

2. Po té *kněz* ihned *mu požehnání uděluje*, modle se totiž nad ním, aby Pán byl v srdci a v ústech jeho, aby z hříchů svých se mohl vyznati ve jménu Otce atd., při čemž jej žehná znamením svatého kříže.

3. Pak *říká kajicník obecnou zpověd* (Já bídný hříšník atd.), vypravuje všecky hříchy své pokorně, upřímně bez přetváření a s lítostí. Posléze pak *dokoná vyznání* své *vzbuzením lítosti* a osvědčením *opravdového předsevzetí* (Těch a všech atd.), a prosí konečně za rozhřešení.

4. Konečně mu *dává kněz spasitelná naučení*, kterými mu přivozuje k srdci jeho hříšnost. vzbuzuje ho k skroušené lítosti a ukazuje mu prostředky, jichžto by se měl chopiti, aby k předešlým hříchům se nevracel; konečně pak *uloživ mu pokání a dostiučinění*, uzná-li, že toho hoden jest, *udělí mu rozhřešení*.

Při tom se zaň zprvu modlí, aby se Pán sám nad ním smiloval a jemu hříchy odpustil a rozhřešení udělil a vedl ho k životu věčnému. Pak rozhřešuje ho, řka: „Já tě rozhřešuji ve jménu Otce atd.,

při čemž dělá nad ním kříž, na znamení, že toliko skrze zásluhy ukřižovaného Krista odpuštění hříchů dochází. *Celý* pak *čin* tento *uzavírá* kněz *modlitbou,* jenž zní: „Utrpení Pána našeho Ježíše Krista a zásluhy blahoslavené panny Marie, a všech svatých, cokoli jsi dobrého učinil anebo zlého přetrpěl, napomáhejž tobě k odpuštění hříchů, k rozmnožení milosti a k odplatě života věčného.“ Amen.

Zvláštní druh svaté zpovědi jest *generální neb celoživotní zpověď,* v kteréžto se vyznává hříšník z hříchů buď celého života neb znamenité části. Jest *prospěšna všem,* zvláště těm, kdož novou jakousi dráhu života nastupují aneb v nebezpečenství života se nalézají; *nevyhnutelně pak potřebna* jest každému, kdož po delší čas neplatně se zpovídal; tudy kdo o platnosti svých vykonaných zpovědí důvodně pochybuje, může ji s prospěchem vykonati.

V. Svátost posledního pomazání.

§ 51. Potřeba a ustanovení svátosti této.

Dříve neb později, jednou jistě, dospěje člověk ku *pomezí života pozemského*, kdežto rozžehnávaje se s tímto světem, má se odebrati na věčnost. *V této* předůležité *době má člověk velice potřebí milosti a pomoci s hůry,* by dobře dobojoval boj života a šťastně dokonal běh svůj. Avšak ani v té době *nezapomenul Kristus Pán na věrné své.* On zajisté byv za času pozemského přebývání mezi lidmi ochotným a milosrdným přítelem a spomocníkem všech nemocných a trpících, sám pak zakusiv na hoře olivetské smrtelných úzkostí, přispěl odcházejícím na věčnost ku pomoci *ustanovením svátosti posledního pomazání* (sacramentum extremae unctionis). *Poslední pomazání neboli pomazání nemocných jest svátosť, v které nemocný křesťan skrze pomazání svatým olejem a nařízenou modlitbou kněžskou nabývá milosti Boží ku prospěchu duše, a častěji i ke prospěchu těla.*

Svátost tuto *ustanovil Kristus Pán sám.* Jak se vypravuje v svatém evangelium, *vyslaní učenící* Páně *mazali* mnohé olejem a uzdravovali je (Mar. 6, 3.); čímž, jak znamená sněm Tridentský, jest naznačena svátost posledního pomazání (Sess. 24), jížto ustanovení *svatý Jakub* věřícím vypravil a oznámil, an píše: „Stůně-li kdo z vás, uveďiž (k sobě) kněží církve, a nechť se modlí nad ním, mažíce jej olejem ve jménu Páně: a modlitba víry uzdraví nemocného,

a polehčíť jemu Pán, a jest-li v hříších, budou mu odpuštěny.“ (Jak. 5, 14. 15.)

Ježto ale dle zřejmých slov apoštola Páně *kněží nemocné mazati mají ve jménu Páně, t. j. dle vůle a rozkazu Páně,* a pomazání toto působí svátostné účinky, patrno, žeť svátost ta od Krista Pána ustanovena jest; neb on sám podle ustanovení svého může pomazání olejem a modlitbě kněze takové působení propůjčiti. Protož také poslední pomazání v církvi vždy za svátost se pokládalo.

§ 52. Obřady při udělování svátosti posledního pomazání a význam jejich.

Svátost posledního pomazání uděluje se následujícím způsobem:

1. *Kněz přijda* s nejsvětější svátostí oltářní *do příbytku nemocného, pozdraví přebývající* v něm, řka dle rozkazu Kristova: „Pokoj domu tomuto a všem přebývajícím v něm.“ (Mat. 10, 12.) Pak požehnav nemocného a přítomných velebnou svátostí, *položí ji na stůl,* k témuž cíli čistým prostěradlem přikrytý, na němž se obyčejně kříž u prostřed dvou svící nalézá. Na to *pokropí svěcenou vodou nemocného i příbytek,* říkaje. „Pokrop mne, ó Pane, hyzopem, a očistěn budu, obmej mne a nad sníh zbílen budu;“ kteréžto pokropení má nemocnému připomenouti čistotu duše, již na křtu svatém byl obdržel, a poškvrnil-li ji hříchem, má povzbuditi ku pokání.

2. Pak pomodliv se kněz, *připravuje nemocného k svaté zpovědi,* při kteréžto domácí venku pomeškají. Uděliv pak nemocnému rozhřešení, *podá mu* u přítomnosti domácích *velebnou svátost* týmž způsobem jako při službách Božích, toliko že podávaje mu tělo Páně, dí: „Přijmiž, ó bratře (sestro), na cestu do věčnosti pokrm Pána našeho Ježíše Krista, jenž tebe doprovázej k životu věčnému. Amen.“

3. Po té napomíná kněz přítomných, aby se za nemocného modlili, sám pak koná modlitbu, vzkládaje naň *ruku svou* na význam nebeské ochrany, pod kterouž jej staví. Pak *maže svatým olejem nemocných* v způsobu kříže *místa pěti čidel:* oči, uši, chřípí, ústa, nohy i ruce jeho, jakožto nástroje hříchu, při čemž tytýž opakuje: „Skrze toto svaté pomazání a nevystihlé milosrdenství své odpustiž tobě Pán, což jsi zrakem, sluchem, řečí, čichem, chutí, dotýkáním se a chůzí zavinil.“ Tímto pomazáním sv. olejem dobře se vyznamenává milost nemocnému polehčující a k zápasu smrtelnému jej sílící, kteréž skutečně nabývá. Patero čidel pak se maže proto,

jelikož tato byla nástrojem hříchů, tudíž pomazáním jich dobře očistění duše od viny hříchů se vyznamenává.

4. Pak otřev si prsty solí a umyv sobě ruce, káže to i s bavlnou, kterouž osušoval pomazaná čidla, do ohně uvrci, a *koná církevní modlitby*, prose, aby chorého Bůh zachoval, jeho rány zhojil, všeliké bolesti těla i duše od něho vzdálil a úplné zdraví vnitř i zevnitř mu navrátil, aby takto kázní jeho napraven jsa, milostí jeho viděl se zachována.

Nemocnému, jenž přijal svátost pokání, oltářní a posledního pomazání, aneb kterýž nemoha se zpovídati, lítost nad hříchy na jevo dal, uděluje se také *generální absolucí*, což jest udělení církevních odpustků, spolu s prosbou, aby mu odpuštění hříchů bylo uděleno, on pak sám jsa očistěn, v hodině smrti dospěl k životu věčnému.

5. Konečně pak *žehná jej znamením svatého kříže* s nádobkou sv. oleje, a podávaje mu kříž ku políbení, napomíná ho k vděčnosti Božskému Spasiteli a k odevzdání se do vůle jeho, též i k trpělivosti v bolestech dle příkladu ukřižovaného Ježíše, a žádaje mu všeho dobrého, rozžehná se s ním.

VI. Svátost svěcení kněžstva.

§ 53. O duchovním stavu vůbec.

Aby dílo vykoupení Kristova po všecky věky trvalo, a ovoce jeho všem lidem se dostalo, *ustanovil Pán Ježíš viditelnou církev*, kteráž dle zaslíbení jeho na věky má trvati.

Za *vrchního správce* této své církve ustanovil Kristus Pán sv. Petra, za představené a správce církve povolal svatých *apoštolů*, kterýmžto i potřebné moci i milosti Ducha svatého k náležitému konání jejich úřadu udělil. Zároveň pak vyvolil si Pán *dva a sedmdesáte učeníků*, kteřížto sice apoštolům podřízeni byli, přece však podílu v duchovní moci měli, a tudíž *spolupracovníky, pomocníky* ba i *zástupci* apoštolů v obcích křesťanských od nich založených byli.

Poněvadž ale církev ustanovena jest pro všecky národy všech věků a všech krajin, *apoštolé* však jakožto smrtelní lidé povždy živi nebyli, aniž za živa povždy na témž místě zůstati mohli, *obdrželi* od Krista Pána moc, z počtu věřících jiné zbožné a spůsobilé muže za náměstky a nástupce své voliti a je službě církevní oddati. (Jan 20, 21.)

Po této moci apoštolé skutečně jiné spůsobilé muže volili, a jim skrze modlitbu a vzkládání rukou buď veškerou moc svou nebo část moci té sdělovali. Onino slují biskupové, tito pak kněží a jahnové. Tak na př. vyvolili apoštolé svatého Matěje na místo Jidáše (Skut. ap. 1, 26); rovněž i sv. Pavel a Barnabáš k svatým apoštolům byli připočtěni. Podobně sv. Pavel ustanovil učeníka svého Timotea za biskupa v Efesu a Tita v Kretě. Týmž způsobem zřídili také sv. apoštolové v jedné každé církvi starší (Skut. ap. 14, 22.) a podobně modlitbou a vzkládáním rukou ustanovili sedmero jahnů. (Skut. ap. 6, 6.)

Jakož ale svatí apoštolé sami biskupy, kněze a jahny zřizovali, a jich modlitbou a vzkládáním rukou k úřadům těmto posvěcovali, rovněž i biskupům dali moc totéž činiti a jiné k církevní službě zřizovati a jich k tomu posvěcovati. (Tit. 1, 5.) Zřízení toto zachovala církev po všecky časy až po dnes.

Tito *muži, kteříž se službě církevní oddávají a jimžto se od biskupů skrze vzkládání rukou a modlitbou duchovní moc uděluje, slují vůbec duchovní, klerikové, kněží; celý pak stav neb řád jejich sluje duchovenstvo* neb *kněžstvo*, čili *duchovní* neb *kněžský stav, a vzhledem na rozličné stupně hodnosti neb důstojnosti,* kteréž stav kněžský v sobě zavírá, sluje *hierarchie* čili *duchovní vláda* (hierarchia).

S duchovní mocí zároveň i skrze vzkládání rukou a modlitbu biskupa duchovním *zvláštní milost* se uděluje, aby úřad svůj náležitě a svatě ke cti a chvále Boží a k spasení věřících vykonávali. (2 Tim. 1, 6.) Toto pak se děje v svátosti svěcení kněžstva.

Svěcení kněžstva jest svátost, v kteréž se těm, jenž se stavu kněžskému věnovali, modlitbou a vzkládáním rukou biskupových uděluje moc kněžská a spolu zvláštní milosť, aby úřad svůj řádně a náležitě konali.

Přijímání do kněžského stavu děje se *tonsurou,* kterážto se za přípravu k svěcením pokládá. K důstojnosti pak kněžské toliko *po stupních* dospěti lze, kteřížto stupňové slují *řády* (ordines), odkudž i biskup, jemuž samému přísluší právo svěcení kněžstva vykonávati, slove *ordinarius.* První čtyři *řádové* slují *nižší* (ordines minores), ke kterýmžto přináležejí: *ostiáři, lektoři, exorcisté* a *akolyté.* Ostatní pak *tři řádové* slují *vyšší,* ke kterýmžto se čítají: *podjahnové, jahnové a kněží.*

§ 54. Vstoupení do stavu kněžského (Tonsura).

Ti, kdož církevní službě se oddati chtějí a k tomu za schopné a hodné shledáni jsou, *musejí* prve *do stavu duchovního vstoupiti* a za údy jeho přijati býti, čímž se stávají duchovními čili kleriky, t. j. takovými, jichžto podíl a dědictví jest Pán. Toto se děje následujícím způsobem:

1. *Čekatelé duchovního stavu předstoupí před biskupa* (klášterníci před opata svého), kterýž jim *popostřihne na hlavě vlasy,* při čemž po biskupu říkají slova Žalmisty Páně: „Hospodin díl dědictví mého a kalicha mého; ty jsi, jenž navrátíš mi dědictví mé.“ (Žalm 15, 5.) Toto postřihnutí vlasů skrze ruce biskupovy, řečené „*tonsura*“, vyznamenává, že nastávající duchovní se odříkají vší marnosti světské, a že celí chtějí přináležeti Pánu, jehož službě se oddávají.

2. Potom *obléká je biskup na svrch kleriky rochetkou,* rouchem to čistě bílým, jež od nynějška při službách Božích nositi mají, říkaje: „Pán oblec tebe v nového člověka, podlé Boha stvořeného v spravedlnosti a svatosti pravdy.“ (Efes. 4, 24), čímž se jim připomíná, že obcování jejich čisté a bezúhonné býti má.

3. Pak *předstoupí nastávající klerikové před biskupa s hořící svící*, dávajíce tím na rozum, že v duchovním stavu svém chtějí se zachovati dle napomenutí Páně co bedliví služebníci, „majíce hořící pochodně v rukou svých a očekávajíce Pána svého“ (Luk. 12); zároveň, že hotovi jsou, spanilým a příkladným životem svým jiným svítiti.

4. V následujících *modlitbách*, ke kterýmž *biskup* i ostatních přítomných povzbudil, *prosí*, aby je Bůh od marnosti světské vyloučiti a jediné k dobrolibé službě své v církvi Kristově obrátiti ráčil.

§ 55. Svěcení na nižší řády.

Za *prvních časů* bývalo v církvi mnoho služebností a úřadů, k jejichžto obstarávání bylo *potřebí zvláštního služebnictva duchovního,* kteří pak k témuž cíli zvláště posvěceni byli. Ačkoliv tyto úřady církevní nyní zanikly, ježto se nyní z většího dílu zastávají světskými osobami, přece však zachovává církev svěcení na nižší tyto řády, jakožto tolikeré přípravní stupně k řádům vyšším, dílem z uctivosti k starobylému zřízení církevnímu, dílem také proto, poněvadž zdržují

v sobě hluboký duchovní význam, a budoucímu knězi v paměť uvozují vznešenost a důstojnost stavu kněžského.

K těmto *řádům nižším*, na kteréž se klerikové světí, *čítají se*:

1. *Ostiáři*, (vrátníci chrámoví). Tito mají původ svůj již v první církvi, kdežto za času pronásledování křesťanstva co důvěrníci biskupovi věřícím čas a místo služeb Božích a jiné zprávy v tajnosti oznamovali; později pak dvéře chrámů otvírali a zavírali, chrámy čistili a zdobili, a nad pořádkem při službách Božích bděli; zvláště pak dohlíželi, aby veřejně kající a katechumeni na vykázaných jim místech zůstali, a v určitý čas z chrámu se odebrali, tolikéž aby žádný pohan tajemstvím posvátným neobcoval; posléze pak po vynalezení zvonů bylo jim o zvonění pečovati.

Při svěcení na ostiariát *odevzdává biskup čekanci klíč chrámový napomínaje ho*, aby netoliko viditelný ale i neviditelný chrám Páně, totiž srdce věřících, otvíral klíčem dobrých příkladův Bohu, t. j. bohumilé ctnosti a naopak je zavíral hříchu a nepravosti. Po té *arcijahen* ihned *úřad* jeho mu *konati* velí, totiž dvéře chrámové otevříti a zazvoniti.

2. *Lektoři* (předčítatelé). Tito předčítávali druhdy při službách Božích částky písma svatého mimo evangelium; později pak také předzpěvovali při službách Božích a jistá svěcení a žehnání, n. p. chleba a nových plodin, vykonávali. *Při svěcení* na lektorát, kteréž se děje hned po svěcení na ostiářství, *podává biskup* nastávajícímu *lektorovi do ruky knihu*, v nížto částky z písma svatého ku předčítání při službách Božích určené obsaženy jsou.

3. *Exorcisté* (zažehnavači). Tito měli za prvních věků církve dozorství nad posedlými, t. j. nad takovými, jenž působením zlého ducha na mysli pomateni a jinými neduhy sklíčeni byli, aby takto bylo patrno a zřejmo, jak člověk hříchem v moc ďábla upadl, a jak Kristus přišel, aby zrušil skutky ďábla, vymítaje totiž ďábelství. Dle příkladu Kristova ujímala se též církev těchto bídáků, vyučujíc je a vymítajíc ďábelství jejich skrze exorcisty, pak i křtíc je, při čemž exorcisté přisluhovali.

Při svěcení na exorcistát *podává biskup* tomu, jenž se světí, *zažehnávací knihu*.

4. *Akolyté* (sledovníci, služebníci chrámoví). Tito provázeli kněze a jahny u vykonávání služeb Božích, zvláště pak musili za času pronásledování křesťanstva, když se služby Boží v podzemních a tem-

ných skrýších konaly, pečovati o osvícení místa bohoslužebného, též musili chystati vodu, víno a kadidlo k službám Božím.

Při svěcení akolytů *podává jim biskup svícen s voskovou svící a konvičky.*

Při těchto svěceních *biskup vždy na počátku pozbudiv přítomných k společné modlitbě, prosí* za ty, kteří se světí, aby Bůh jim pomáhal k věrnému konání jejich služby. Ke konci *pak napomíná jich* povždy, aby svítili světlem dobrých skutků, by takto se stali schopnými k dosažení vyšších řádů.

§ 56. Svěcení na vyšší řády. 1) Podjahenství.

Posvěcení na vyšší řád kněžský děje se *po každé mezi mší svatou.*

Při svěcení *podjahnů* zachovávají se následující obřady:

1. Zprvu *připomíná biskup* těm, kdož za *podjahny* svěceni býti žádají, *důležité a těžké povinnosti,* kteréž do vyšších řádů vstupující plniti mají. Že totiž *se oddávají na vždy službě církevní,* aniž že bude volno jim zpět stoupiti, v kteréžto službě církevní zavázáni jsou *zachovávati ustavičnou čistotu* (coelibat), a *modliti* se *duchovní* čili *církevní hodinky* (breviář) a službě církevní veškeré síly své věnovati. A protož *zůstavuje libovůli* každého, kdož se dosti pevným býti nevidí, aby záhy, pokud čas jest, odstoupil.

2. Po napomenutí tomto čekatelé *vrhnou se na tvář svou k zemi,* prosíce v pokoře o pomoc Boží k plnění povinností svých. *Mezi tím,* co takto leží, *modlí se biskup* s okolostojícími *litanie o všech svatých,* pak povstana obrátí se k nim a *žehná nastávající podjahny třikráte* znamením svatého kříže, prose při tom, aby Bůh těch, kteréž vyvolil, požehnati, posvětiti a posilniti ráčil.

3. Dále jim *připomíná,* jaké *povinnosti* budou muset plniti: totiž že mají všecky příslušnosti k službám Božím obstarávati, kalich, patenu a hostii k oltáři přinášeti, při obětování k vínu, které nalil jahen do kalicha, vodu přiměšovati, při mši svaté epištolu říkati a vůbec jahnovi při službách Božích k ruce býti. Zároveň také napomíná jich, aby úřad svůj snažně konali a jsouce pevní u víře, byli horlivi a snažni všech ctností.

4. *Po té,* na význam práv a povinností podjahenských, *podá jim* biskup *prázdný kalich s patenou, konvičky s vodou* a *s vínem a ručníkem na misce,* pak *zahalí jim hlavu humerálem,*

navlékne jim na levou ruku manipul, přioděje je dalmatikou a odevzdá jim knihu epištolní.

5. Konečně *prosí Boha, aby* na těchto nových podjahnech, jako na hodných sluzích oltáře, *odpočíval Duch svatý* se všemi dary svými, oni pak sami v bázni Boží dosti činíce povolání svému, obliby Svrchovaného došli.

§ 57. 2) Svěcení na jahenství.

Řád tento jest *původu Božího*, nebo již apoštolové světili za jahny sedmero mužů plných Ducha svatého vzkládáním rukou a modlitbou. (Skut. ap. 6. 1—7.)

Původně byli jahnové k tomu *ustanoveni, aby měli péči o chudé;* pak již za časů apoštolských vykonávali i jiné služebnosti církevní. Na př. svatý Štěpán kázal evangelium, Filip křtil. *Později pak* jim řádně přislušelo, aby křtili, nejsvětější svátost podávali a nepřítomným ji donášeli, při slavných službách Božích biskupům a kněžím přisluhovali a evangelium hlasitě četli, obětné dary přijímali a je pod dohlídkou biskupa chudým rozdávali, s povolením biskupovým kázali a na rozkaz biskupa navštěvovali nemocných, též i vdov a sirotků.

Svěcení na jahenství děje se podobným způsobem jako na podjahenství; a sice:

1. *Zprvu táže se biskup* arcijahna, pod jehožto dozorstvím klerikové posud cvičeni byli, zdali jsou hodni svěcenu býti, pak i přítomné duchovenstvo a lid vyzývá: „má-li kdo s dobrým svědomím co proti nim, nechť vystoupí a poví to.“

2. Pak jim uvádí na paměť povinnosti, kteréž na se berou, načež tito vrhnou se na tváře své; pak se modlí za ně *litanie o všech svatých,* při kterýchž na konci biskup je *žehná svatým křížem* podobně jako při svěcení na podjahenství.

3. Po té následuje skutečné posvěcení jich *vzkládáním rukou a modlitbou* dle ustanovení Božího.

4. Posléze na význam obdržené hodnosti jahenské *přioděje je rouchy jahenskými*, totiž štolou a dalmatikou, a podá *každému svaté evangelium. Štola* splývá jahnovi po šiji a sváže se k pravému boku jeho, čímž se od kněze rozeznává, jenž ji nosí na kříž přes prsa. *Dalmatika* mu připomíná, že má svatá oběť býti jeho největším potěšením a že má věrně plniti povinnosti své, pak že vejde co věrný služebník v radost Pána svého. *Evangelium* pak mu na paměť

uvádí, že kniha ta má být nejdražší knihou jeho, v kteréž sám pilně čítati a z nížto jiné cvičiti má.

5. Konečně *pomodliv se* ještě jednou biskup na zdaření jich a *napomenuv* je opačně, aby hodni byli řádu svého, dokončí slavnost mešní.

§ 58. 3) Svěcení na kněžství.

Svěcení na kněžství děje se rovněž jako svěcení na jahenství a podjahenství při mši svaté, a sice následujícím způsobem:

1. *Po epištole posadí se biskup a dá předvolati jahny,* jenž mají býti svěceni. Kteřížto, majíce na levé ruce ornát a v pravé držíce svíce, pokleknou před oltář. Pak *promluví arcijahen,* jenž druhdy měl dozorství nad služebníky církevními, k biskupovi, řka: „Nejdůstojnější otče! Svatá matka církev katolická žádá, abys tyto přítomné jahny na kněžství posvětil!“ Na to *táže se ho biskup*: „Víš-li pak, zdali jsou toho hodni?“ Načež tento odvece, dí: „Pokud slabosti lidské věděti lze, vím a dosvědčuji, že úřadu toho hodni jsou.“ K čemuž *biskup* jakoby radost z toho svědectví pronášel, *doloží: „Bohu díky!“* Pak *se táže biskup i ostatních* kněží i lidu, zdaliž kdo s dobrým svědomím má něco proti nim? A posečkav chvíli, když žádný nic nenamítá, obrátí se k jahnům a vykládá jim důstojnost a důležitost stavu kněžského a jeho povinnosti.

2. *Jahnové položí se na tváře své na zemi*, vyznávajíce tím svou nejhlubší pokoru, jakož i svou nehodnost a nedostatečnost. Při tom *modlí se biskup* nad nimi *litanie o všech svatých* na vyžádání jejich přímluvy, *žehná je třikráte* znamením svatého *kříže,* rovněž jakož při svěcení na podjahenství.

3. Potom *vztýčivše se jahnové*, zůstanou klečeti a *biskup* mlče *vloží obě ruce na hlavu jednoho každého,* což *také* činí *přítomní kněží* jeden po druhém. Tímto se značí zvláštní ochrana Boží, pod kterouž se kněz k náležitému spravování úřadu svého staví, zároveň se také tím uděluje i posvěcení na vyšší řád kněžský i zvláštní milost k vykonávání jeho.

Pak vztáhne biskup a zároveň i ostatní přítomní kněží nad nimi pravici a drže ji vztaženou, vyzývá *biskup* přítomné k modlitbě a *prosí*, aby Bůh tyto služebníky své nebeskými dary naplniti a na ně i požehnání Ducha svatého, i kněžskou moc vylíti ráčil.

4. Po té *přeloží* každému *štolu přes prsy v podobě kříže*, říkaje: „Vezmi břímě Páně na se; neb jho jeho jest sladké a břímě

jeho lehké“, čímž značí se břímě kněžského úřadu, kteréž, maje lásku k Ukřižovanému, snadno ponese. Pak *oblekne ho v mešní ornát* připomínaje: „Toto má tobě vyznamenávati lásku; neb mocen jest Bůh lásku v tobě rozmnožiti a skutek tvůj dokonalý učiniti.“

5. Pak *vzývá biskup Ducha svatého a maže olejem křtěnců přední dva prsty,* jimiž se velebné svátosti dotýkají, *a dlaně jejich*; a co mazání toto vyznamenává, pronáší slovy, *prose*, aby Bůh těchto rukou požehnal a posvětil, by cokoli jimi bude žehnáno neb svěceno, jím samým žehnáno a svěceno bylo. Tímto se jim uděluje moc žehnati a světiti.

6. Hned potom *podá biskup jednomu po druhém kalich s vínem a paténu s hostií* k *dotknutí* se toho, řka: „Vezmi moc přinášeti Bohu oběť mše svaté za živé i za mrtvé ve jménu Páně.“

7. Po těchto obřadech *pokračuje* biskup dále *v sloužení mše svaté. Jeden* pak z nastávajících kněží požádav biskupského požehnání, *čte* veřejně a slavně svaté *evangelium.*

8. *K obětování přinášejí svěcenci biskupovi* sedícímu *v oběť rozžatou voskovici*, dle způsobu prvotní církve, vyznamenávajíce tím svou osvícenou víru a planoucí lásku. *Od té* pak *chvíle* klečíce za *biskupem, čtou s ním celou mši svatou* z mešní knihy *na hlas.* Toto pochodí od způsobu prvotní církve, kdežto v dny sváteční biskup toliko jedinou mši svatou sloužil, ostatní pak kněží spolu s ním se sjednotili. Nyní se tímto uvádí noví kněží v úřad svůj.

9. Po „*Agnus Dei*“ krátce před svatým přijímáním přistoupí *jeden ze svěcenců k biskupovi*, jenž políbiv oltář, *dá mu políbení pokoje, načež* tento *obejme nejbližšího*, řka: Pokoj s tebou! tento pak opět blíž stojícího atd. Obejmutí toto upomíná na obyčej dávnověkosti křesťanské a znamená srdečnou lásku, kterouž křesťané, zvláště pak kněží, na vzájem sobě jsou povinni.

10. Po *přijímání* biskupovu (pod obojí) *přijímají i svěcenci* z ruky jeho, toliko *pod způsobou chleba*, na znamení společného obcování jejich v lásce; proto *pronáší biskup krásná slova*, kteráž mluvil Kristus Pán při poslední večeři k učeníkům svým, řka: „Nebudu vás více nazývati služebníky, nýbrž přátely; nebo což jsem koliv slyšel od Otce, oznámil jsem vám. Přijmětež Utěšitele, Ducha svatého, jehož Otec pošle vám. Vy přátelé moji jste, učiníte-li, cožkoli přikazují vám.“ (Jan 15, 14—15.)

11. Pak *říkají* noví kněží *apoštolské vyznání víry*, na znamení své pravověrnosti, v kteréž co hlasatelé učení Kristova státi musí.

12. Po té *vloží biskup každému obě ruce na hlavu* a *uděluje mu moc hříchy odpouštěti a zadržovati* týmiž slovy, kterýmiž je udělil Kristus Pán apoštolům, řka: „Přijmi Ducha svatého. Komu odpustíš hříchy, budou mu odpuštěny, komu je zadržíš, budou mu zadržány.“ (Jan 20, 23.)

Na znamení, že novým kněžím dána jest úplná moc kněžská jak nad pravým tělem Ježíše Krista, tak i nad duchovním, t. j. nad věřícími, spustí se jim celý ornát dolů, kterýž měli posud na zádech na polo zhůru přeložený.

13. Posléze *pojav biskup obě ruce nového kněze mezi své vlastní* a tiskna je s laskavou důvěrností, *táže se ho*: zdali jemu a jeho nástupcům slibuje uctivost a poslušenství? a na odpověď: „slibuji“, políbí ho řka: „Pokoj Páně buď vždy s tebou!“

14. Konečně pak *napomíná biskup novovysvěcené*, aby svatý úřad svůj svatě zastávali, a *dává jim* k tomu *požehnání*.

§ 59. 4) Svěcení biskupa.

Svěcení biskupa děje se při mši svaté, a dle starého způsobu církevního *u přítomnosti jiných dvou biskupů*, a sice následujícím způsobem:

1. Zprvu se čte *potvrzení jeho od papeže*, po čemž zvolenec před světitelem *činí slib*, že setrvá v jednotě víry a že zachová papeži uctivost, oddanost a věrnost, že chce slovo Boží horlivě kázati, ctný život vésti, pak vyznává slavně víru svou v nejsvětější Trojici a v ostatní články víry.

2. Pak započne *světitel sloužiti mši svatou*, kterouž zároveň s ním avšak na zvláštním oltáři slouží i *zvolenec*. Po *epištole* mu předkládá světitel důležité *povinnosti* úřadu biskupského; pak, co tento *tváří k zemi leží, modlí se* litanii o všech svatých a *žehná* jej třikrát svatým křížem, jako při svěcení jahna. Pak vloží mu *otevřenou knihu svatého evangelium na šíji a na hlavu*, na význam, že biskup, ačkoliv jest hlavou všech, přece však zákonu svatého evangelium co jhu Kristovu se má příkladně podrobovati.

Po té vloží *světitel i přistojící biskupové ruce své na hlavu jeho*, řkouce: „Vezmi Ducha svatého!“ čímž se mu i plnost moci biskupské i milost Ducha svatého značí a uděluje, zač i světitel v následujících modlitbách prosí. Pak světitel volá: „Veni Creator Spiritus,“ a an kůr v písni té dále pokračuje, *maže zvolenci pleš na hlavě* svatým křížmem, pak i *přední dva prsty* a celé dlaně

rukou jeho. Tím se vyznačuje jeho důstojnosť biskupská a plnosť milosti Boží, zač také světitel prosí modle se nad zvolencem, aby jej milost Ducha svatého cele pronikla a naplnila.

Světitel *doručí svěcenci berlu*, kterážto jest odznakem pastýřské moci a povolání jeho; pak se mu *dá požehnaný prsten*, na znamení jeho zasnoubení s církví; načež se *sejme kniha svatého evangelium ze šíje jeho* a dá se mu do ruky s připomenutím, aby věřící lid svůj vyučoval a dal vyučovati dle předpisu jeho. Pak *políbí ho* všickni tři na znamení, že ho považují za bratra své biskupské důstojnosti.

3. Navrátiv se k svému oltáři, slouží nový *biskup se světitelem* svým *dále mši svatou*. Při *obětování* pak podá světiteli v oběť *dvě planoucí voskovice, dva chleby a dva soudečky vína*, připomínaje tím na starý způsob věřících, kteříž k obětování obětné dary přinášeli, zároveň i, že všecken život svůj Bohu za oběť chce položiti a světlem ctného obcování svému stádci chce svítiti. Od té chvíle pak slouží oba, světitel i svěcenec, mši sv. při jednom oltáři. Pak *přijímá* z rukou světitele *pod obojí* z jednoho svátostného chleba a kalicha na vyznačení svornosti v též jedné víře a lásce jakož i rovnosti v církevní důstojnosti.

Po *posledním požehnání* dá světitel novosvěcenému biskupu *infuli* na hlavu a *rukavičky* na ruku, načež *nový biskup dosedne na biskupskou stolici* a přijímá od podrobeného mu duchovenstva políbení rukou co znamení holdování. Potom zapěje světitel *chvalozpěv ambrosianský*: „Te Deum laudamus“ a zatím an kůr dále prozpěvuje, ubírá se *nově svěcený biskup*, provázen dvěma přisluhujícími jemu biskupy *kostelem*, aby se ukázal a představil lidu jako pastýř jeho, pak navrátiv se k oltáři dává první biskupské *požehnání* své na význam, že ku požehnání věřícího lidu na biskupství pomazán i dosazen jest. Posléze pak skloní nově posvěcený biskup před světitelem po třikráte kolena svá, říkaje týž a týž vždy více zvýšeným hlasem: „Na mnohá leta!“ jakoby chtěl tímto přáním dlouhého věku světiteli svou vděčnost osvědčiti za to, že ho na biskupství posvětil. —

Veškerá církev jest od časů apoštolských rozdělena *na okresy*, kteréž mají *biskupy* za představené a slují *diécese*. Každá *diéces* se rozvrhuje opět *v menší kraje*, jenž slují v Čechách *třídnictví*, jinak *děkanství*, a jenž mají představeného v Čechách řečeného *třídníka* (vikáře), jinde *děkana* zvaného.

K řízení duchovních záležitostí stojí biskupovi ku pomoci rada, řečená *konsistorium*.

Jsou také biskupové, kteříž nemají vlastní diécese, a toliko jiným v úřadě, zvláště při svěcení kněžstva pomáhají a tudy *světícími biskupy* slují (episcopi titulares aneb in partibus scil. infidelium).

První biskup v zemi nazývá se *arcibiskupem* čili *metropolitou* (archiepiscopus), a jest netoliko biskupem své arcidiécese, nýbrž má také dozorství nad ostatními biskupy té země neb jistého kraje, kteřížto biskupové majíce v téže zemi vlastní diécese, slují *suffragáni* (episcopi suffraganei), poněvadž v záležitostech náboženských kraje jejich se týkajících hlasují.

Primas (přednosta) sluje biskup, jehož sídlo nejznamenitější jest v celé církevní provincii. *Patriarchy* (arciotci) slují biskupové, pod jichžto dozorstvím stojí biskupové a arcibiskupové více provincií církevních. Takovými byli za prvních časů církve patriarchové: alexandrinští, antiochenští, jerusalémští a cařihradští, kteříž vůbec zanikli; toliko patriarchat jerusalémský r. 1847 svatým Otcem Piem IX. obnoven jest. Mimo to mají ještě biskup benátský a lissabonský název patriarchy.

§ 60. Kardinálové a papež.

Kardinálové jsou rádcové a pomocníci papeže, jehož ze sboru svého volí. Nosí *roucho červcové* barvy, dílem na význam vznešené důstojnosti své, dílem také na vyznačení, že mají býti hotovi, ve prospěch církve i svou krev vycediti. *Sbor* čili kollegium kardinálův *skládá se* ze *sedmdesáti duchovních*, a sice: ze šesti biskupů, padesáti kněží a čtrnácti jahnů. V důstojnosti stojí hned po papeži a dává se jim titul „*eminencí*“ (Eminentissime). Oni pak tvoří dílem radu papeže (Consistorium), dílem i zvláštní výbory, kongregace řečené, berouce v poradu zvláštní záležitosti církevní.

Hlava pak veškeré *katolické církve* jest *římský papež*. Jsa zajisté nástupcem svatého Petra jest spolu náměstkem Kristovým, jemuž přísluší svrchovaná právomocnost v církvi, a jemuž jakožto vrchnímu pastýři věřící veškeré církve poddáni jsou, o jichž spasení má otcovsky pečovati. Odtud i jméno jeho *papež* (papa), tolik co Otec, *svatý Otec*. On pak sám nazývá se *služebníkem služebníků Božích*, kterýžto titul dle pokynutí Kristova (Mar. 10. 44.) přijal svatý papež Řehoř Veliký.

Po úmrtí papeže konají se po devět dní zádušní pobožnosti za zesnulého, pak se přistoupí k nové volbě.

Děje pak se *volba papeže* v místnostech naschvál k tomu zřízených, konklave řečených. Vyvolený pak se uvádí v hodnost svou a korunuje následujícími obřady:

1. Je-li hotov zvolený hodnost tu přijati, *dá si nové jméno*, pak bývá přioděn *rouchem papežským* a dosednuv na stolici papežskou, *přijímá holdování*, kteréž se mu vzdává políbením a objetím.

2. Zatím pak vystoupí *první kardinál jahen* na veliký pavlan brány vatikánské a *zvěstuje shromážděnému lidu* výsledek volby; načež hřmí děla na Angelské tvrzi, a slavný hlahol zvonů se ozývá.

Po malém čase činí se svatému Otci *druhé přiznání* v Sixtinské kapli, konečně pak i *třetí* v chrámu svatého Petra. Při tom se pěje chvalozpěv „Te Deum“ a uděluje se požehnání.

3. *V osmi dnech* po volbě bývá nový svatý Otec *korunován*. Při tom se koná *slavný průvod* a vroucí *modlitby*, pak se činí také slib poddanosti, načež papež shromážděným uděluje *požehnání*. Při slavném průvodu skloní se *ceremonář* po třikráte před papežem, a *zapáliv* na talíři *chumáč koudele*, prozpěvuje hlasitě: „Svatý Otče, tak zhyne sláva světa!“

4. Konečně slouží svatý Otec mši svatou, po kteréž se vynese na stolici nosecí na velikou pavlač chrámu Páně svatého Petra. Tuto vsadí mu jeden kardinál jahen na hlavu trojí zlatou korunu „*tiaru*“ řečenou. Po té povstane korunovaný a uděluje shromážděnému lidu požehnání, načež následuje obecná radost.

§ 61. O řádech duchovních.

Od jakživa byli jsou lidé, jenž ze zvláštního ducha puzení, *zhostivše se všech péčí pozemských*, o to se snažili, aby *Bohu* a službě jeho *s celým a nerozděleným srdcem se oddati* a takto v užší spojení a obcování s ním vstoupiti mohli. Za touž příčinou přebývali v samotách a na pouštích, jakž spatřiti lze již v starém zákoně při prorocích, na př. při Eliášovi, Eliseovi a jeho žácích; podobně přebýval i svatý Jan křtitel na poušti.

I v církvi křesťanské již záhy spatřiti lze takové obyvatele pouští. Zvláště pak *za času* krutého pronásledování křesťanského skrze *Decia,* římského císaře, utekli se mnozí na poušť hořejšího Egypta. Tuto vzdělali sobě stany a jeskyně a žili zde u veliké střídmosti, shromažďujíce se v jisté doby denní a noční k modlitbě, ostatní

pak čas konajíce dílo rukou svých a tiché modlitby. Tito slouli *poustevníci* neb *mniši* (eremitae, anachoretae, monachi). Později však *sjednotili se* ve zvláštních budovách, *kláštery* řečených (monasteria) po kraji i v městech. Zprvu byli vesměs stavu světského, pak měli jednoho neb více kněží k vykonávání služeb Božích, jichžto počet víc a více zrůstal, až pak konečně kněží počtem četnější byli a vykonávali mnohé církevní služebnosti i pro lid věřící.

Ti, kdož jedním pravidlem neb řádem se spravují, *tvoří jeden řád* čili řeholi, byť i byli rozptýleni v rozličných klášteřích, a slují *řeholníci*, v kterémžto řádu *zachovávají* vůbec mimo obyčejné povinnosti křesťanské *tři evangelické rady*, toiiž: dobrovolnou chudobu, ustavičnou čistotu a dokonalé poslušenství duchovního vrchního. Tyto rady Kristus Pán v svatém evangelium ne sice přikázati, alebrž těm, kdož dokonalými býti žádají, schváliti a příkladem svým ztvrditi ráčil.

Přijetí do řehole děje se následujícím způsobem:

1. *Představený řádu*, jsa přioděn albou, štolou a pluviálem, *přistoupí* s jinými údy téhož řádu *k oltáři*, kdežto do řádu vstupující na dolejším stupni klečí.

2. Tuto *modlí se představený* nad ním, prose: aby jej Bůh od marnosti světské k toužení po nebeském zboží přivésti a roucho jeho klášterní (habit) žehnati ráčil, by je hodně nosil; při čemž kropí jej a klášterní roucho svěcenou vodou.

3. Pak *jej svlekne ze světských oděvů a přioděje jej rouchem* řeholním (habitem), modle se: Bůh svlékniž s tebe starého (hříšného) člověka se skutky jeho, a přiodiž tebe (habitem) rouchem klášterním.

4. Po té *podá mu rozžatou svíci*, řka: „Vezmi, bratře, nejdražší světlo Kristovo na znamení nesmrtelnosti, že jsi zemřel světu a živ jsi Bohu.“

5. Konečně pak po několiku modliteb *dají mu údové klášterní bratrské políbení* (Pax tibi frater), načež se mu též dá *jméno nějakého svatého téže řehole*, jehož příkladného života má zvláště následovati. Pak se mu vystřihá pleš, jak v té řeholi v obyčeji jest.

Jakousi příbuznost s řeholemi mají bratrstva a spolky náboženské, kteréž mimo plnění obecných povinností křesťanských *vytknuly sobě za cíl zvláštní* a zbožné *účely*, jichžto, s jinými podobně smýšlejícími sjednoceni, snáze dosíci se domnívali. Tyto jednoty čili bratrstva s horlivostí berouce se za chvalitebnými účely svými, byly

jsou tolikeré duchovní kvítky účinného náboženského života věřících, a přinášely hojné ovoce.

Zatím pak bezbožní a bohaprázdní lidé snažili se pod záštitou osvěty v lidu zhoubná a převrácená učení rozšiřovati. Zvláště pak usilovali o to, aby podvrátili církev, kteráž co sloup a utvrzení pravdy bezbožným jejich záměrům nejvíce byla na překážku. Na ten cíl ustanovili jsou tajné spolky, kteréž rozsívajíce símě nevěry a nemravnosti mnohé svedly. I ukázalo se brzy ovoce toho, jakož: nevěra vždy víc a více se zmáhající a jí v zápětí kráčející bezbožnost, nemravnost a nevázanost, kterážto zbouřivši se za posledních časů církvi i státům hrozila.

Však když nebezpečenství toto bylo největší, ukázal Bůh, že jest vždy s církví svou, a že jeho pomoc jest nejbližší. Mnozí zajisté procitli ze sna netečnosti a vlažnosti, horliví pak křesťané tím úžeji se sjednotili, dílem bývalá bratrstva obnovujíce, dílem nové jednoty zřizujíce k buzení, podporování a množení církevního života. Tyto jednoty, v jichžto čele stojí papež Pius IX., mají rozličná jména, n. p. jednota svatého Severina v Rakousku, sv. Boniface v Německu, sv. Cyrila a Methoděje na Moravě atd.

Svátost stavu manželského.

§ 62. Původ stavu manželského, obřady oddávací.

Mezi stavy lidskými jest velmi *důležitý* ten, kdežto *dvě svobodné osoby, muž a žena, řádně spolu se oddávají, podávajíce sobě ruce k nerozvížitelnému svazku manželskému*, kterýžto církev svatá ve jménu Božím posvěcuje a žehná.

Jest však svazek manželský v *dvojím ohledu posvěcen.* Nejprve posvětil ho již v *ráji Bůh,* kterýž stvořiv původně dva lidi, je spojil, a požehnav jim, stav manželský ustanovil a posvětil. Že pak člověk hříchem se porušil, časem i stav manželský v mrzkost a podlost klesl; však *Kristus Ježíš* jej netoliko obnovil a očistil, anobrž také co nezrušitelný svazek milostí svou obdařil a *na důstojnost svátosti* ho *povýšil.* A v pravdě dvojího tohoto požehnání a posvěcení od Boha Tvůrce a Spasitele mají velice *potřebí* manželé, aby totiž *vespolek bohabojně živi byli a dítky své v bázni Boží křesťansky odchovávali, sami pak sebe posvěcovali.*

Čím důležitější jest svazek manželský, tím větší jest opatrnost a péče církve při tom, když se dvě osoby s sebou oddávají. Přede vším *žádá církev* od těch, kteříž v stav manželský vstupují, *aby* mezi nimi *nebylo překážky*; na př. pokrevenstva neb příbuzenstva až k jistému stupni. A protož *zkouší jich* dříve a *prohlašuje* úmysl jejich při veřejných službách Božích po třikráte. Chce též, aby z *pravého úmyslu*, v bázni Boží a čistým srdcem do stavu toho vstupovali; protož také velí jim, aby šli *prve k svaté zpovědi* a *velebnou svátost oltářní přijímali.*

Když pak se to stalo a není-li žádné překážky mezi nimi, *oddávají se před dvěma svědky a svým farářem* (neb s přivolením jeho i před jiným knězem) v dovolený čas, přijímajíce církevní požehnání, způsobem následujícím:

1. V den svatby *ženich a nevěsta*, přišedše v určitý čas do kostela, *přikleknou k oltáři* Božímu; ženich co budoucí hlava na pravé, nevěsta na levé straně. To se děje proto, poněvadž ve jménu Božím a před obličejem církve v svatý stav tento vstupují a od Boha požehnání sňatku svého manželského vyhledávají a přijímají.

2. Přistoupiv *kněz* přiodín rochetou a štolou bílé barvy k oltáři, pojmenuje *ženicha* jménem a *táže se* ho před Bohem: zdali z dobré vůle a ne z přinucení béře sobě nevěstu za manželku? a zdali s ní až do smrti živ býti a zůstávati míní? *Podobně táže se i nevěsty.* Toto se děje proto, poněvadž stav manželský se zakládá na pevné lásce, kteráž víže manžely v jeden nerozlučný svazek.

3. Když pak snoubenci k daným otázkám slušně odpovědí, *velí jim kněz podati sobě ruce ku potvrzení* tohoto svatého manželství. Tímto pronášejí: že v důvěrném přátelství jako za ruku spojeni chtějí kráčeti po cestách života vezdejšího, jeden druhému k podpoře.

4. Takto spojeni *slibují jeden po druhém* zachovati sobě *věrnost a lásku manželskou* (nevěsta pak ženichovi, jakožto nastávající hlavě, slibuje také poslušnost); zároveň pak i sebe v ničemž neopouštěti, nýbrž s sebou všecko, buď dobré anebo zlé a protivné až do smrti snášeti. Což zajisté jest krátký obsah manželských povinností a to sice ne snadných, protož prosí Boha o pomoc k tomu, díce: K tomu mi dopomáhej Bůh Otec i Syn atd.

5. Na to *obvine kněz*, jakoby svázal *spojené ruce jejich štolou* na znamení, že svazek tento pod ochranou a požehnáním církve se děje, uzavírá a ztvrzuje. Při tom pak *dí* kněz: „Což Bůh

spojil, toho člověk nerozlučuj. Pán Bůh všemohoucí rač vás spojiti, já pak ze svého kněžského úřadu potvrzuji vás v témž svatém manželství ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha svatého! Amen.“ Při tom je žehná znamením svatého kříže, dávaje tím na rozum, že jejich sňatek uzavírá s mocí kněžskou a řádem církevním, a že milost v této svátosti působící zakládá se jedině na zásluhách ukřižovaného Krista.

6. Konečně se *modlí kněz s přítomnými* věřícími, kterýchž k tomu také povzbudil, *za tyto nové manžely*, by jim Bůh žehnati ráčil, a na osvědčení toho kropí je svěcenou vodou, řka: Požehnání Boha všemohoucího Otce, Syna i Ducha svatého sstup na vás a budiž s vámi vždycky. Amen.

7. Posléze při *následující mši svaté modlí se kněz*, obyčejně v kollektě, pak po Beránku Boží a před posledním požehnáním za manžely nové vůbec, zvláště pak za nevěstu, by s milostí Boží kráčela v šlépěji svatých žen a byla jako tyto věrnou, moudrou a zbožnou družkou manžela svého.

Oddíl třetí.

O církevním svěcení a žehnání.

I. O svěcení a žehnání církevním vůbec.

§ 63. Ponětí, účel a původ téhož.

Skrze hřích prvotní ztratilo pokolení lidské netoliko milost Boží, alebrž také *zbaveno jest požehnání Božího*, kteréž mu z počátku bylo uděleno. Ano i sama *příroda* za trest *porušena* a *stížena jest zlořečenstvím*, připadlým na člověka (I. Mojž. 3, 17; k Řím., 8, 20. 22); tudy nestojí více k němu v takovém poměru, jako prvotně; ježto majíc mu býti podrobenou a napomáhati jemu k spasení, *stala se mu protivnou a učiněna jest mu podnětem k odvrácení-se od Boha a nástrojem k nepravosti.*

Jakož ale hřích prvotní uvalil kletbu na člověka a všelikerou přírodu, rovněž také *vykoupením Kristovým přišlo spasení všelikému stvoření.* Církev pak ustanovena jest k tomu, aby *vykoupení*

od Krista Pána vykonané *pokolení lidskému přivlastňovala*, tudy i jednak *milost Boží* mu *zdělovala* a jej s Bohem smiřovala, jednak i *kletbu*, trest to zajisté *hříchu*, *snímala* a takto veškerého života lidského posvěcovala. Ono děje se prostředkem *svátostí*, toto pak prostředkem *svěcení a žehnání* církevního.

Jsoutě pak *církevní svěcení a žehnání taková posvátná, svátostem podobná jednání, kteráž od církve jsou ustanovena, aby věřícím v rozličných potřebách života požehnání Boží se vyžádalo.*

Církevní žehnání a svěcení *podobá se* poněkud *svátostem*, že při něm jako při svátostech se dějí viditelná znamení, jimižto se požehnání Boží, za kteréž církev prosí, vyznamenává. Přece však *rozeznává* se nejedním způsobem od *svátostí*; a sice: 1) Svátosti jsou od Krista samého ustanoveny, svěcení pak a žehnání ustanoveno jest od církve; 2) svátosti působí skutečně milost, při svěcení církev věřícím požehnání vyprošuje; 3) působení svátostí jest jisté, vyplní-li se všecko, čeho k platnému udělování a přijetí svátostí jest třeba; při žehnání a svěcení závisí působení jich na hodnosti jich užívajícího a na jiných případnostech; n. p. zda-li udělení žádoucího požehnání se srovnává s moudrostí Boží; 4) svátostí jest ku spasení nevyhnutelně potřeba, ne pak svěcení a žehnání církevního, jichžto užívání jest prospěšné a užitečné.

Účel svěcení a žehnání církevního vůbec jest posvěcení života lidského u veškeré obsáhlosti jeho a zjednání mu požehnání s nebes, by jej takto všecko na vyšší cíl jeho upomínalo a k duchovnímu prospěchu jemu napomáhalo. *Zvláště* pak: a) *při svěcení osob* má církev ten úmysl a záměr, jim zvláštní pomoc a milost s nebe vyprositi pro jisté poměry a potřeby života; b) při *žehnání věcí* chce církev přírodu a zboží její kletby hříchem na ni připadlé zbaviti a je učiniti nástrojem požehnání Božího.

Tímto způsobem slouží i příroda sama k oslavení Boha a připomíná člověku, aby u vděčnosti pamětliv jsa Boha, dárce všelikých pozemských požitků, zneužíváním jeho darů ho nezlehčoval.

Pokud se týče *původu svěcení a žehnání*, spatřiti jich lze již v *šedé dávnověkosti*. Hospodin sám stvořiv svět, požehnal všelikému stvoření, zvláště pak prvním lidem. (1. Mojž. 2, 22. 28.) Podobně žehnali i patriarchové. Noe požehnal synům svým, Semovi, Jafetovi, Melchisedech Abrahamovi, Isák Jakobovi, tolikéž Jakob dvanácti synům svým; též i Mojžíš požehnal lidu Israelskému před svou

smrtí. Na rozkaz Boží žehnal Aron a po něm kněží israelští lidu denně dvakráte, na konci ranní a večerní oběti, držíce ruce nad lidem a vzývajíce jméno Hospodinovo. (IV. Mojž. 6, 22.) Podobně svěceno bylo všecko nářadí, jehožto se při bohoslužbě v chrámě jerusalémském užívalo, jakož i služebníci chrámoví k službě své bývali posvěceni.

Na místo tohoto svěcení a žehnání starozákonního ustanoveny jsou v *novém zákoně* jiná svěcení. Neb *Kristus Pán* sám svěcení a žehnání vykonával. Tak n. př. dával dítkám požehnání (Mar. 10, 16.), díky čině žehnal chleby i ryby, prve než je kázal zástupu rozdávati (Jan 6, 11; Mar. 8, 7); též vstupuje na nebesa, dal požehnání svým apoštolům. (Luk. 24, 50.) Tímto příkladem svým *dal jim pokynutí*, aby podobného žehnání u věřících šetřili. Ano vysýlaje učeníky *pravil* jim: „Vcházejíce do domu, pozdravte ho, řkouce: „Pokoj buď domu tomuto. A jestliže bude dům ten (t. j. obyvatelé) toho hoden, pokoj váš přijde naň.“ (Mat. 10, 12. 13.) Tím netoliko jim přikázal, věřícím *žehnati*, alebrž také zřejmě vyslovil moc a působení jejich žehnání.

Podle *rozkazu Páně a dle příkladu* jeho *svatí apoštolé* žehnali a světili věci i osoby (Tim. 4, 4. 5; Sk. ap. 27, 35.); a téhož příkladu následujíc *církev* netoliko svěcení a žehnání apoštolská zachovala, alebrž také během věků dle moci jí příslušící mnohá jiná svěcení ustanovila a je takto k většímu prospěchu a vzdělání věřících rozmnožila.

I po domácku děje se posud žehnání u zbožných křesťanů. I po dnes žehnají zbožní *rodiče* na smrtelném loži dítkám svým, aneb když tyto se do ciziny ubírají, neb do stavu manželského vstupují. Posud panuje nábožný obyčej u mnohých matek, že nemluvňátka svá svěcenou vodou kropí a kříž jim dělají.

Sem také patří *pozdravení při setkání:* „Pozdrav neb zdař Bůh;“ na rozchodnou: „S Bohem;“ neb při díkůčinění: „Zaplať Pán Bůh,“ a při kýchání: „Pozdrav Bůh; dejž to Bůh!“ kteréžto pozdravení prý povstalo za příčinou povstalého moru, kdežto kýchající ducha vypouštěli. Dále: „Pochválen buď Ježíš Kristus“, a „až na věky, Amen“, kterým se chválí jméno Ježíšovo a požehnání ze jména toho plynoucí se vyprošuje. Mají takovéto projevy zbožného smýšlení mnohem hlubší význam než obyčejné způsoby zdvořilosti, jimižto bez zvláštního zřetelu k Bohu lidé sobě blahopřejou.

§ 64. Obřady při svěcení a žehnání a působení jich.

Obřady, kteréž se konají při svěcení a žehnání církevním, jsou:

1. *Znamení kříže*, na význam, že církev všeliké požehnání od trojjediného Boha skrze zásluhy ukřižovaného Ježíše očekává a vyprošuje.

2. *Vzývání o Božskou pomoc* při počátku svěcení neb žehnání.

3. Pak konána bývá *modlitba*, *v kteréžto se obyčejně vyznačuje zvláštní účel*, *na kterýž se věci neb osoby světí*, spolu pak i Bůh se vyzývá, by pro zásluhy Kristovy jich posvětiti a milost svou na ně vylíti ráčil.

4. Při tom také užívá se zhusta: *žehnání křížem*, *kropení svěcenou vodou* na význam požehnání Božího s nebes sestupujícího a na svěcených věcech neb osobách spočívajícího; *vzkládání rukou* na týž význam; *okuřování kadidlem*, na význam přání, by modlitba církve k nebesům vstoupila; *mazání svatým* olejem, což se koná obyčejně od biskupa a konsekrací sluje; konečně pak při některém svěcení děje se *zažehnávání* (exorcismus). Tím však nemíní se, jakoby ty věci, nad kterými se zažehnání církevní děje, od ďábla byly posedlé, nýbrž toliko znamená a za to se žádá, aby věc ta, kteráž se světí neb žehná, od kletby skrze pád prvního člověka nad přírodou vyřčené, sproštěna byla, by nebyla člověku ku zkáze a k hříchu, ona pak sama stala se zbožným věřícím nástrojem požehnání Božího a prostředkem k spasení duše.

Působení čili *účinek svěcení a žehnání církevního* záleží v tom, že se jimi netoliko *zvláštní požehnání* Boží vyznamenává, alebrž také od církve *vyprošuje*; kteráž modlitba církve zajisté má větší moc, než jiné modlitby jednotlivých a nezůstane bez účinku, poněvadž je koná *veškerá církev spojena s Kristem Vykupitelem* svým a ve jménu jeho.

Církev tedy žehnajíc a světíc věci a osoby, takřka *požehnání* a posvěcení, *jehož Kristus Pán světu vydobyl* a získal, a s kterým jako Vykupitel a posvětitel lidstva v církvi přebývá, dle úřadu svého *věřícím* dle zvláštních potřeb jejich *sděluje a přivlastňuje*. Lze tedy říci, že při svěcení a žehnání církevním netoliko zvláštní požehnání Boží se vyznamenává a vyprošuje, anobrž také *uděluje těm*, kdož s posvěcením hodně *spolupůsobí* aneb žehnaných věcí *náležitě užívají*.

II. O svěcení a žehnání církevním vůbec.

§ 65. Svěceni chrámu a oltáře.

Než se chrám počne stavěti, bývá postaven na místě, kdež má hlavní oltář státi, kříž, pak *světí biskup* neb od *biskupa* k tomu *oprávněný kněz základní kámen* slavným způsobem.

Když pak se chrám dostaví, *světí se*. Svěcení to (dedicatio v. consecratio ecclesiae) děje se *za příkladem starého zákona*, kdežto již Jakob místa, kdež se mu Hospodin zjevil, posvětil, vyliv naň olej; podobně i Mojžíš na rozkaz Boží stánku (II. Mojž. 40, 9.), Šalamoun pak od něho vystaveného chrámu slavně posvětil (III. Král. 8). Rovněž i byl posvěcen chrám, kterýž vystavěli Židé po zajetí babylonském (I. Esdr. 6.); a když ho *Antiochus* poškvrnil, postaviv v něm modlu, Židé dobyvše pod vedením Makabejských Jerusaléma, jej očistili a znovu posvětili. Na památku posvěcení toho ustanovena jest slavnost posvěcení chrámu, kterouž každoročně konali.

Děje pak se slavné *posvěcení chrámu* od dávných věků následujícím způsobem:

1. Den *před svěcením připravuje se biskup*, jemuž samému přísluší chrám světiti, a s ním i věřící lid *modlitbou a postem* k posvátnému činu tomuto, aby jej náležitě vykonal. Podobně se téhož dne v svatvečer *ostatky svatých*, kteréž se následujícího dne v hlavní oltář mají uložiti, uschovají *se třemi zrny kadidla ve schránce*. Tato schránka se zapečetí a pod stanem *u prostřed dvou svící* před dveřmi chrámovými ku poctě lidu se *vystaví*, pak při ní jitřní a chvály z hodinek kněžských se konají.

2. V den pak svěcení přišed *biskup* k chrámu, jenž má býti svěcen, modlí se s duchovenstvem před stánkem, kdež se chovají ostatky, *sedmero kajících žalmů*, pak poodšed k hlavní bráně *položí se před ní tváří k zemi*, zatím pak kůr říká *litanii o všech svatých*. Potom povstana biskup, *světí vodu* a *svěcenou kropí sebe i přítomné*, a obcházeje v průvodu stavení kostela po třikráte, kropí *zevnější stěny* jeho *v podobě kříže*, říkaje týž a týž: ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

Kdykoliv pak při tomto průvodu biskup přijde k hlavní bráně chrámové posud zavřené, modlí se a zatluče berlou na kostelní dvéře, říkaje slova Žalmisty Páně: „Otevřete se brány, aby vejíti mohl král slávy.“ Žalm 28, 7. Jahen pak vnitř kostela zavřený táže se: „Kdo

jest ten král slávy?" Na to odpovídá biskup: „Hospodin mocný a silný." Po třetí pak volá opětně: „Otevřte, otevřte!" Pak *dělá* touž *berlou na práhu dveří kostelních znamení svatého kříže*; načež se dvéře otevrou a biskup s přisluhujícími vejde do chrámu.

Pokropením stěn chrámových vyznamenává se *očištění* chrámu samého a osvobození jeho od všeliké kletby pro hřích na stvoření připadlé, jakož i *požehnání Boží*, jehož se v něj vcházejícím má dostati. *Trojím* pak *obcházením* se dává na srozuměnou, že chrám ten ke cti *trojjediného Boha* zasvěcen jest. Otevřením pak hlavní brány se vyznamenává, že toliko skrze Krista Pána, zvláště pak skrze jeho smrt kříže, máme přístup do království Božího, kteréž se chrámem dobře vyobrazuje.

3. *Vcházeje do chrámu* dí biskup: „Pokoj budiž tomuto domu"; pak přišed do prostřed, vrhne se na kolena a *počne vzývati Ducha svatého*, volaje: „Přijď, ó Duše svatý" atd., v čemž sbor zpěváků dále pokračuje. Po té se koná *litanie o všech svatých* a biskup dává *trojí požehnání*, při čemž dělá znamení kříže nad chrámem a nad oltářem. Pak *píše biskup na podlaze kostelní*, posypané popelem, berlou *abecedu latinskou a řeckou*, na význam, že všickni národové, z nichžto Římané a Řekové za prvních časů byli nejznamenitější, ku poznání pravého Boha a k spasení Kristovu skrze svaté Evangelium povoláni jsou.

4. Pak následuje *svěcení* hlavního oltáře, jakož i ostatních pobočných *oltářů*, kteréž se v chrámu nalezají. K témuž cíli *světí* biskup *zprvu vodu*, *sůl*, *víno a popel*, což se smísí a nazývá dle původce toho *vodou svatého Řehoře*. Touto požehnanou vodou *kropí* pak *vnitřní stěny a podlahu* kostela, jenž představuje lid věřící, *pak i oltář*, který Krista Pána vyobrazuje. Význam toho jest následující: víno a voda vyznamenávají Božství Kristovo, spojené s člověčenstvím. Popel jest obraz smrtelnosti, sůl pak nesmrtelnosti člověka. Smíšení obou, totiž soli a popele, vyznamenává *člověka* z těla smrtelného a z nesmrtelné duše složeného. Smíšením pak vína a vody, popele a soli dává se na srozuměnou, že lidé při oběti mše sv., kteráž se v nově vystaveném chrámu má konati, v úzké spojení s Kristem Pánem vcházejí.

Potom *přistoupí* biskup ještě jednou *k hlavní bráně chrámové a činí berlou* svou na svrchu a v dole na dveřích *kříž*, a stoje v bráně *říká modlitbu*, nížto prosí, aby Bůh ty, jenž do domu tohoto vcházeti budou, svou milostí obohatil a jich ode všech útoků

ďábelských chránil. *Pak se vrátí k oltáři* a omočiv palec *v svěcenou vodu* činí *znamení kříže* u prostřed oltáře, jakož i na čtyrech rozích jeho. Potom *obcházeje* jej *sedmkráte kropí jej* žehnanou vodou sv. Řehoře. Po té hned jde třikráte po kostele, pokropuje stěny a konečně prochází kostel v podobě kříže kropě podlahu jako ke čtyrem úhlům světa. Učiniv pak maltu k další potřebě vyleje ostatek vody sv. Řehoře.

Po té *přenáší* v slavném průvodu *posvátné ostatky* a pomazav svatým křížmem dveří chrámových, též důlky v oltáři pro ostatky, *zazdí je do kamene oltářního*, čímž se vyznamenává, že svatí s Kristem jsou spojeni, a že, čeho skrz jejich přímluvu žádáme, od Krista toliko skrze jeho zásluhy obdržeti můžeme. Pak *maže* biskup opětně *oltář svatým olejem* katechumenů *a křížmem*; kteréžto pomazání oltáře vyznamenává milost Ducha svatého, jehož skrze velebnou svátost oltářní věřícím v hojné míře se má dostati, zároveň se vztahuje na Krista Pána, jenž co velký kněz nového zákona, král nad králi a veliký prorok dobře pomazaný sluje a jest pravým oltářem v církvi své. Při tom se *oltář neustále okuřuje* na znamení, že napotom odtud zbožné modlitby a oběti k nebesům vstupovati budou.

6. Po té *maže biskup svatým křížmem stěny chrámové* na těch místech, kdež namalováno jest *dvanáct křížů* a kdež dvanácte svící hoří. Tím se dává na jevo, že dům tento jest určen ke shromáždění lidu křesťanského, který totiž ke Kristu „pomazanému" věrou se hlásí a ve světle jeho víry chce kráčeti.

7. Pak biskup opět se vrátiv k oltáři *klade naň patero křížků z kadidla, na ně* pak *tolikéž svící z vosku a zapálí je*; čímž se vyznamenávají oběti, kteréž tuto Bohu přinášeti se budou a kteréž jen skrze oběť Ukřižovaného u Boha ceny docházejí; zároven také se tím vyznamenává srdce naše, světlem víry osvícené a ohněm lásky k Bohu planoucí, kteréž zvlášť Bohu za oběť přinášeti máme, aby mu bohoslužba naše byla příjemna.

8. Posvěcený takto *oltář přikryje se bílým lněným plátnem* a to sice *trojnásobně* pro upamatování prostěradel, v kteréž tělo Páně do hrobu položeno bylo; pak se naň postaví kříž, rozžhou se svíce, načež se na něm koná první mše svatá; čímž se celá slavnost zakončí. —

Svatá církev chtíc, aby osadníci se vždy těšili z dobrodiní, že se jim dostalo chrámu křesťanského, a aby se snažili hodnými se státi dobrodiní toho, koná slavně *výroční památku posvěcení*

chrámu, dle příkladu starého zákona, kdežto se také každoročně posvěcení chrámu slavně konalo, při kteréžto slavnosti sám Kristus Pán byl přítomen. (Jan 10, 22.)

§ 66. Svěcení hřbitova.

Církev považuje hřbitovy za místa posvátná, jimiž se obcování věřících, totiž zemřelých vespolek a s živými pozůstalými *krásně* a dojímavě *vyznamenává* a v ustavičné památce chová. A právě proto, jakož první křesťané hřbitovy své od pohanských vzdalovali, *nedopouští* církev posud, *aby ti*, jenž *za živa věrou a životem od ní se odloučili, na katolických hřbitovech pohřbení byli*, zejmena nevěřící a kacíři, veřejní neznabozi, v souboji zahynulí a samovrazi, lečby v šílenosti sobě smrt učinili, zločincové odpravení, pak i ti, kdož svátostí pokání a oltářní (zvláště v čas velikonoční) zlomyslně opovrhli.

Církev totiž považuje se za velikou rodinu a čeleď Boží a své *hřbitovy za společné rodinné krypty*, na kteréž patří toliko mrtvoly katolíků a sice takových, kteříž až do skonání svého setrvali v jednotě církve svaté a co věrní oudové její na věčnost se odebrali.

Za tou příčinou také, poněvadž církev považuje hřbitovy za posvátná místa, světí je slavným způsobem. *Svěcení* toto děje se od *biskupa* neb od kněze k tomu oprávněného následujícím způsobem:

1. *Večer před svěcením postaví se na hřbitově dřevěný kříž* neb patero křížů, tak že jeden prostřední jest vyšší (zvýší člověka), a k ostatním tak stojí, že vespolek tvoří podobu kříže. Na *koncích křížů* těch jsou tři *špice upevněny* aby se mohly na ně tři svíce nastrčiti. *Před každý kříž zarazí se dřevěný kůl*, podobně *se třemi špicemi* jako na kříži.

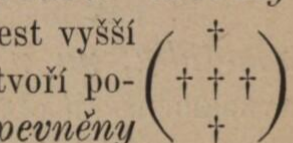

Kříže tyto vyznamenávají Božského Vykupitele, kterýž, jak sám byl pravil, jest „vzkříšení a život“ (Jan 11, 25.), a z jehož kříže i mrtvým spasení plyne. Koly pak jsou obrazy zesnulého člověka a ve svém postavení ke kříži značí, že těla, která se na hřbitov budou klásti, takřka pod stínem kříže odpočívati a slavného z mrtvých vstání očekávati budou. Svíce, kteréž se na kříže nastrčí, připomínají na světlo věčné, jež v Kristu zesnulým svítí, noc pak připadající a svěcení předcházející vyznamenává temnost hrobovou, předcházející slavné vzkříšení.

2. Druhý den přijde *světitel v rouchu bílé barvy* na hřbitov, postaví se před prostřední kříž, *rozže tři svíce* na něm a *nastrčí je na kůl*, připomínaje tím budoucí vzkříšení, kteréž se mocí trojjediného Boha stane. Pak vrhna se na kolena *říká* společně s ostatními věřícími přiklečícími *litanii o všech svatých*, spojuje takto prosby své s přímluvou vyvolených Božích.

3. Pak jde *okolo hřbitova a kropí hroby svěcenou vodou*, an zatím sbor „Asperges me“ a „Miserere“ pěje, prose za to, což se kropením připomíná, totiž smilování Boží.

4. *Navrátiv se* pak světitel ke kříži *prosí*, aby Bůh hřbitov ten očistiti †, požehnati † a posvětiti † ráčil, a těm, jichžto těla tuto odpočívají, pokud nezazní hlas trouby archanděla, pokoj dáti ráčil.

5. Konečně *okuřuje kříž, vezme tři hořící svíce s kolu* a *nastrčí je opět na kříž a vytáhne kůl ze země.* Tímto dává na srozuměnou, že v Pánu zesnulí skutečně z mrtvých povstanou, ježto žije a nad nimi bdí Spasitel jejich, kterýžto vystaví korouhev vítězství svého právě na tom místě, kde je smrt přemohla; začež ihned v následující modlitbě na způsob praefací k Bohu volá.

§ 67. Svěcení svatých olejů.

Již v starém zákoně u Židů i pohanů byl *olej* v bohoslužebném užívání. Užívaloť se ho *při obětech*, též se jím pomazávali *osoby*, jako: králové, kněží i prorokové. Mimo to i *nářadí bohoslužebná* v stánku i chrámu byla olejem pomazána a takto k službě Boží posvěcena.

Mazání toto posvátným olejem přešlo záhy do *církve Kristovy*, kdežto při posvátných služebnostech se užívá *trojího oleje.* Oleje tyto jsou:

1. *Křížmo* (chrisma), jehož užívá církev k mazání po udělení křtu, při svatém biřmování, kdež se maže čelo biřmovance, při svěcení biskupa, kdež se mažou ruce a hlava jeho, při svěcení chrámů, oltářů a zvonů.

2. *Olej pro křtěnce* (oleum catechumenorum). Užívá se ho při svěcení křtící vody, před udělováním křtu, při svěcení kněžstva a pomazání králů.

3. *Olej pro nemocné* (oleum infirmorum), jest určen k udělování posledního pomazání a k svěcení zvonů, k čemuž se také křížmo přimísí.

Svaté oleje *světí biskup na zelený čtvrtek* při mši svaté po „Pater noster,“ a to z té příčiny, poněvadž se na bílou sobotu křtívalo a hned potom biřmovávalo. Míváť okolo sebe *dvanácte kněží*, na znamení dvanáctera apoštolů, *sedmero jahnů a podjahnů*, jižto veškeří oděni jsou v bílé roucho.

Děje pak se svěcení toto následujícím způsobem:

1. Zprvu *po pozdvihování* se světí svatý olej *pro nemocné*. Biskup jej žehná a prosí Boha, „aby milost Ducha svatého naň vylíti ráčil, aby byl nemocným ochranou těla i duše a veškeré neduhy těla i duše zapudil“ atd.

2. Po *svatém přijímání* světí biskup svaté *křížmo* a *olej katechumenů*, totiž ke křtu svatému, konaje při tom následující obřady:

a) Poněvadž svaté křížmo se skládá z balsamu a z oleje, *světí* biskup zprvu *balsam*, prose Boha, „aby nad mastí touto duchovní milost a plnost posvěcení vylíti ráčil, aby ti, kteří skrze křest znovu zrozeni jím budou pomazáni, požehnání těla i duše obdrželi a darem víry na věky obohaceni byli.“

b) Pak *smísí svěcený balsam s částkou oleje* na význam nerozlučitelného spojení Božství s člověčenstvím v osobě Krista Pána, vzývaje Boha: „aby ti, již zevnitř jím se maží, i vnitř pomazáni, od veškerých skvrn očištěni a království Božího účastni byli.“

c) Po té *dýchá* biskup a podobně i dvanácte kněží *v znamení kříže třikrát naň*, na význam, že skrze něj se věřícím milost Ducha svatého uděluje, podobně jako když Kristus vstav z mrtvých, vzdychna, apoštolům Ducha svatého udělil.

d) K tomu pojí se *dlouhá modlitba v tonu praefací*, v kteréž prosí Boha, „by olej tento žehnal a k němu sílu i moc Ducha svatého přimísiti ráčil spolupůsobením Krista Pána, od něhož má jméno své.“

e) Pak *se smísí balsam s ostatním olejem,* čímž se značí, že v svatých svátostech ulehčení a posvěcení duše se uděluje, podobně jako olej tělu ulehčujícím a sílícím prostředkem jest, a že se staneme Bohu milými takřka příjemnou vůní, jako balsam příjemnou vůni vydává; a posléz, že jako balsam chrání těla od porušení, i duše v svátostech od porušení hříchu se chová.

f) Posléze pak *pozdraví ho třikráte* s ostatními kněžími, řka: „Pozdraveno buď svaté křížmo,“ a líbá je na znamení radosti, že Kristus Pán ku posvěcení lidstva ustanovil svátosti, při nichž se oleje toho užívá.

FRANTIŠEK POSPÍŠIL

3. Podobně se světí *olej ke křtu.* Při tom svěcení prosí biskup Boha o požehnání tohoto oleje, aby těm, již se křtí, čistotu těla i duše způsobil, veškeré úklady ducha zlého od nich odvrátil, aby skrze křest dosáhli spasení. Pak se navrátí k oltáři dokončit mše svaté.

§ 68. Svěcení křestní vody.

Ačkoliv ku platnosti svatého křtu postačuje přirozená voda, přece křestní voda se světí v církvi, aby se tím větší uctivost k svátosti sv. křtu na jevo dala a vroucnější pobožnost při ní vzbudila. Obyčej tento pochází již z časů apoštolských.

Světí se pak voda tato *o vigilii před svátky velikonočními a letničními*; poněvadž se druhdy v ty dny křest odrostlých slavně konával. Svěcení pak samo děje se následujícím způsobem:

1. *V průvodu ubírá se kněz ku křtitelnici.* Při tom se prozpěvuje na cestě *tractus*: „Jakož jelen dychtí po tekutých vodách, tak duše má dychtí po tobě, ó Bože! Žízníť duše má Boha živého, říkajíc: Brzo-li půjdu a ukáži se před obličejem Božím? Slzy jsou mně místo chleba dnem i nocí, když mi říkají každého dne: Kde jest Bůh tvůj?“ Těmito slovy královského žalmisty Páně (z Žalmu 41, 2—5) pronáší se vroucí touha po svatém křtu a tudy také po křestní vodě, kteráž jest voda, „prýštící se v život věčný.“

2. *U křtitelnice* započíná *kněz* svěcení křestní vody tím, že povzbudiv přítomných věřících k témuž úmyslu, *modlí se* k Bohu, aby, kdožkoli srdečně touží tou vodou pokřtěni býti, křtem svatým učiněni byli svatými na těle i na duši, aby znovu zrozeni byli, totiž k novému a bohulibému životu byli posvěceni.

Při těchto modlitbách koná kněz překrásné obřady:

3. Zprvu *dělá pravou rukou ve vodě znamení svatého kříže a modlí se,* „aby moc a síla Ducha svatého tou vodou působila k úplnému očištění duší hříchem zprzněných.“ Žeť pak při tom *se dotýká svou dlaní vody*, pamatuje, že týž Duch svatý, jenž na počátku při stvoření světa se vznášel nad vodami, i nad těmi, kteříž vodou touto křtěni budou, spočívati bude milostí svou.

4. Potom *žehná vodu,* připomínaje živého a pravého Boha *a čině nad ní svaté kříže*; pak i rukou svou *něco vody* té *ke čtyřem stranám křtitelnice povyhodí,* na význam toho, že veškeré pokolení lidské povoláno jest, aby křtem svatým bylo přijato v lůno církve Ježíše Krista, jakž on sám poručil učeníkům svým, řka:

„Jdouce učte všecky národy, křtíce je ve jménu Otce, i Syna, i Ducha svatého.“ (Mat. 28, 19.)

5. Dále *dychne po třikráte do vody v podobě kříže.* Tudy vyobrazuje, že křestní voda ta nebude působiti znovuzrození lidské duše přirozenou mocí svou, ale skrze zásluhy Ukřižovaného mocí Ducha svatého, na nejž dechnutím dobře se dá pamatovati.

6. Též i *pohříží do vody paškál po třikráte, pokaždé o něco hloub*, řka: „Do této vody sstupiž moc Ducha svatého!“ A co tímto znamená i výslovně pronáší, totiž prosbu k Bohu, aby Duch svatý křestní vodou působil s plnou milostí svou, aby tak říkaje do ní se spustil, jako při křtu Ježíšově v způsobě holubice sstoupil na Božského Vykupitele.

7. Na to *nabéře něco vody té do kropáčku a kropí jí přítomných*; nebo posud voda ta není křestní, svatými oleji svěcena, tudy užívá se jí teď co obyčejné vody kropící.

8. Posléz *vlije do vody něco svatého oleje křtěnců a svatého křížma v podobě kříže*, prv každého o sobě, pak obého smíšeného. Tím se vyznamenává, že tato křestní voda bude sloužiti k tomu, aby přivtělovala nové a nové oudy k církvi, kterouž Kristus (totiž „pomazaný,“ nejvyšší kněz a král náš) ustanovil.

Mezi tím kněz často nad křestní vodou dělá znamení svatého kříže, bychom živě v paměti drželi, že Ježíš Kristus i křest ustanovil, i smrtí svou na kříži vymohl, aby nám svátost křtu svatého ku posvěcení a spasení byla platna.

Po svěcení vody, když se kněz vrací k oltáři, počne *zpívati sbor litanii o všech svatých*, aby ti, ježto vzýváme, prosby své s prosbami bojující církve spojili, by tím spíše vyslyšení dosáhli. *Mezi tím*, co se litanie zpívají, *vrhne se kněz na stupních oltáře obličejem k zemi*, čímž dává na jevo hlubokou vroucnost a pokoru, jakouž obec věřících spojená se svatými v této důležité záležitosti k Bohu volá.

Řekové, kteříž *i v den zjevení Páně* křest slavně konají, *světí* den před tím *křestní vodu.* V Čechách a na Moravě zachovalo se svěcení *vody tříkrálové* co zbytek řeckého ritu, od svatých bratří Cyrilla a Methoda do těchto zemí uvedeného. Tříkrálové vody neužívá se však jako vody křestní, nýbrž jako *svěcené* ke kropení.

§ 69. Jiná podrobnější svěcení církevní.

1. *Svěcení vody ke kropení.* Pohané i Židé mývali se prve, než se modlili, obětovali neb do chrámu vcházeli. V chrámě jerusalémském nalezala se v předsíni veliká kropenka k očištění kněží, než do svatyně vstupovali. Odtud přešlo užívání vody do církve křesťanské, a zachovalo se tím spíše, ana voda tuto skrze křest sv. zvláštního významu nabyla. Děje pak se svěcení toto dle starobylého způsobu *každou neděli,* pak i kdykoliv toho potřeba, a sice tím, že kněz *žehná* zprvu *sůl*, pak čistou *vodu*, potom modle se, něco svěcené soli do svěcené vody přimísí. *Vodou* se vyobrazuje vnitřní duchovní čistota, *solí* pak, kteráž od porušení chrání, dává se na rozum, že k zachování duše potřebí jest, všeliké nákazy hříchu se varovati.

V modlitbách, které se při svěcení tom konají, prosí kněz, aby Bůh skrze vodu těm, kdož jí užívají, tělesné i duševní ochrany propůjčil.

2. *Svěcení zvonů* koná biskup a s jeho povolením též i jiný kněz konati je může. Poněvadž se zvonů při rozličných případnostech užívá, děje se také svěcení jich rozličnými obřady, podobnými oněm, jichž se užívá při křtu:

a) Zvon obdrží *jméno nějakého svatého*, jehožto obraz na něm bývá, právě jakoby ten vyvolenec Boží s výše nebeské věřící svolával k službám Božím a jich k pobožnosti vybízel.

b) Též se obmyje vnitř i zevnitř *svěcenou* vodou, poněvadž ke křtu svatému a očišťování ducha vůbec volá.

c) Pak *se maže svatým křížmem a olejem nemocných.* Pomazáním tímto vyznamenává se hojnost milostí, kteréž se udělují věřícím skrze svatá tajemství, k jichžto slavení zvonem se svolávají.

d) Po té se postaví pod zvon *nádoba s kadidlem a okuřuje se,* na znamení vroucí, k nebesům se nesoucí zbožnosti, kterouž hlahol zvonů v srdcích věřících buditi má.

e) Na konci pak *čte se částka svatého evangelium*, kdežto se vypravuje, jak Kristus Pán zavítav do domu Lazarova pravil k Martě: „Marto, Marto, pečlivá jsi a rmoutíš se při mnohých věcech. Ale jednoho jest potřebí.“ (Luk. 10, 38—42.) Tím se dává na srozuměnou, aby věřící, když zvon tento je k službám Božím volati bude, starostmi a péčemi tohoto světa nedali se zadržovati, nezapomínajíce toho jednoho, jehož jest potřebí, totiž spasení duše.

3. *Svěcení bohoslužebných nádob a rouch.* Svěcení toto, kteréž přísluší toliko biskupovi, děje se za příkladem starého zákona,

kdežto nádoby chrámové také posvěceny byly. V církvi křesťanské světí se kalich a paténa mazáním svatým křížmem, modlitbou a kropením svěcenou vodou (konsekrací); ostatní pak nádoby chrámové a bohoslužebná roucha žehnají se toliko modlitbou a kropením svěcenou vodou.

4. *Slavné svěcení kříže.* Kříž byl druhdy znamením potupy a zlořečení, Židům i pohanům rovněž protivný, ježto smrt kříže se pokládala za nejpotupnější a nejohavnější. Od té doby pak, co Božský Vykupitel na kříži pněv, velký skutek vykoupení lidského vykonal, jest kříž znamením našeho vykoupení, vítězoslavným znamením víry křesťanské, tudy i předmětem hluboké pocty věřících.

Z té příčiny nalezají se kříže v církvi již od prvních věků až podnes. Jimi se zdobí chrámy, oltáře a veřejná místa, ony se staví na hřbitovech, na rozcestí a v příbytcích. Na věžích chrámových jsou jakoby vítězoslavná korouhev víry Kristovy a krášlí rovněž koruny králů jako prsy hodnostářů církevních.

Kříže, kteréž se staví na veřejných místech, posvěcují se slavným způsobem skrze biskupa aneb kněze k tomu oprávněného. *Děje* pak *se svěcení* toto *kropením svěcenou vodou a okuřováním*, při čemž se světitel modlí *překrásné modlitby*, v nichžto vzývá Boha, aby kdykoliv oko naše vítězoslavné znamení toto Božského slitování spatří, důvěru a posilu proti hříchu a milost k pokoření sebe samých nám dáti rácil. Též prosí, aby kříž byl lidu podporou u víře, posilou v naději, štítem v protivenstvích a vítězstvím proti nepřátelům, záštitou v městě, ochranou na poli a v příbytcích, a aby všichni, kdokoli se u něho modlí, spasení těla i duše dosáhli.

§ 70. Žehnání církevní.

1. *Požehnání kněžské a biskupské mimo služby Boží.* Děje se požehnání to již od prvních časů církve, dle příkladu Krista Pána, jenž sám žehnal a učeníkům svým rozkázal, věřícím žehnati, což tito v skutku konali. Zvláštní působivost se přičítá požehnání kněze nově svěceného a kněze jubilara. Neb lze nadíti se, že novosvěcený kněz při svěcení svém obdržené moci k žehnání žádným posud těžkým hříchem nezlehčil. Podobně i šediny jubilarního kněze, t. j. takového, jenž již po padesát let kněžský úřad zastával, vyzývají věřící k uctivosti k ctihodnému kmetu a k zasloužilému služebníku Páně.

2. *Požehnání svatého Blažeje.* Toto se uděluje v některých krajinách v den po očišťování Marie panny, a sice v ten způsob, že

kněz po mši svaté dvě voskové svíce žehnané věřícím pod krkem drží, skládaje ruku na hlavu jejich a modle se, aby Bůh na přímluvu svatého Blažeje jich ode vší nemoci hrdla uchovati ráčil.“ Požehnání toto béře původ svůj od svatého Blažeje, biskupa v Sebaste, jenž mnohé choré divotvornou mocí léčil. Mezi jinými uzdravil také pacholíka, jediného syna matky, jemuž kost rybí v hrdle uvázla. Proto se vzývá v nemocech hrdelních.

3. *Úvod šestinedělky.* Jako Maria, matka Boží, do chrámu jerusalémského se brala, aby Božské dítě své po zákonu Bohu představila, podobně i podnes křesťanské matky novorozené dítky své do chrámu přinášejí, aby je Bohu obětovaly a požehnání církve obdržely.

Při úvodu *klečí křesťanská matka u dveří chrámových* držíc hořící svíci v rukou na znamení, že hotova jest dítko své ve víře a v křesťanských ctnostech cvičiti a mu v tom vlastním příkladem předcházeti. Pak kněz pomodliv se příslušný žalm, pokropí a uvodí ji do chrámu k oltáři, kdežto poklekne, an kněz se modlí, „aby Bůh jí propůjčil, by po tomto životě skrze zásluhy a na přímluvu rodičky Boží se svým dítkem věčné blaženosti dosáhla.“

4. *Církevní pohřeb.* Již přirozený cit sám káže tělesné pozůstatky člověka v poctivosti mítí. Protož netoliko u Židů ale i u pohanských národů nalezají se náboženské obřady pohřební. Zvláště pak křesťané od jakživa měli velikou *uctivost k tělům zemřelých věřících*, pokládajíce je za schránky duše nesmrtelné, ve kterých co v živých chrámích Duch svatý přebýval, skrze které milostí svou působil, a kteréž jednou Kristus Pán, dá-li Bůh, oslavené vzkřísí a vzbudí k životu věčnému. Za tou příčinou křesťané nespalovali těl zesnulých jako pohané, nýbrž *kladli je uctivě v lůno země*, dle slov písma svatého: „Duch se navrátí k Bohu, kterýž jej dal, tělo pak se navrátí do země, odkudž vzato jest.“ (Kaz. 12, 7.)

Při kladení těla do země koná se církevní pohřeb (Exequiae), kterým církev důstojně pronáší svou péči a lásku mateřskou k svým věrným, provázejíc je až ku hrobu.

Obřady pohřební dějí a vykládají se následujícím způsobem:

a) Umírajícímu *zvoní se umíráčkem*, čímž se věřící vyzývají, by se zaň modlili. *Zemřelý* pak *se oblekne dle stavu svého* obyčejně v bílý rubáš (kněz v duchovní oblek svůj), na význam toho, že nebožtík očekává od Boha přijatu býti do radosti věčné. Takto *se položí do rakve* rukama křížem složenýma a do nich se mu vloží křížek neb růženec na znamení, že v Ukřižovaného věřil a byl věr-

ným ctitelem Krista a svaté mateře jeho. *Hořící pak svíce u rakve* znamená, že nebožtík zemřel v pravé víře a že mu církev přeje světlo věčné, začež také Boha prosí.

b) V den *pohřbu béře se kněz*, přioděn černými rouchy, *v průvodu* zpěváků a služebníků chrámových z kostela tam, *kde mrtvý leží*, an zatím hlas zvonů lid k pohřbu svolává (praepuls). Mrtvý leží na marách v rakvi, na víku obraz kříže mající, ji kryje příkrov černý, maje na délku a na šířku všitý bělobarevný kříž, na něm stojí menší kříž co znak víry a naděje nebožtíka, mezi dvěma planoucíma svícema, kteréž jsou význam světla věčného. Jiné pak znaky a ozdoby na rakvi ukazují na stav a povolání zemřelého.

c) *Přišed kněz k rakvi, pokropí ji svěcenou vodou*, což jest takměř prosbou, aby svrchovaný Slitovník, vzhledna na kající slzy nebožtíka, jeho očištěné duši milosrdenství prokázal. To též značí *kající žalm* 129., v kterémž kněz střídavě se sborem zpěváků slovy Davidovými za nebožtíka k Bohu volá a jej prosí za milosrdenství a ušetření, v pevné naději, že vyslyšení dojde; a končí přáním: Odpočinutí věčné dej mu Pane, a světlo věčné ať mu svítí. Pak pokropiv a okouřiv ho, modlí se, prose, aby nebožtík, zproštěn vazeb hříchů, po slavném z mrtvých vzkříšení dostal se mezi svaté a vyvolené Boží.

d) Po té *se béře průvod na hřbitov*. Kříž, s něhož vlaje černá rouška, u prostřed dvou luceren, svědčí o víře a naději zemřelého, kněz sám jakožto pastýř jeho jde s planoucí svící před rakví, a za ní pohřební družina. Na cestě pak se zpívá kající žalm 50. „Miserere“ se závěrkou dotčenou — a hlahol zvonů provází smutně tento průvod.

e) Na *hřbitově pronáší kněz slova útěchy*, jimiž *Kristus Pán těšil Martu* bědující nad úmrtím Lazara, bratra jejího, řka: „Já jsem vzkříšení a život, kdo věří ve mne, byť také umřel, živ bude.“ (Jan 11, 25.) Pak střídavě se sborem *prosí Krista o smilování* a započav se modliti: „Otče náš“, vybízí ostatní, by též tak činili, mezi tím *kropí a okuřuje rakev kadidlem*. Pak prosí opět Boha, aby nesplácel zemřelému služebníku tomuto podlé jeho provinění, ale aby vzhlédl milostivě na jeho víru a dobrou vůli, kterouž měl a podržel při vší křehkosti lidské, a aby jej připojil k sborům andělským; pak zavírá prosbu svou přáním: Odpočinutí atd., a jsa pamětliv všech zemřelých, dí: „Duše jeho a všech věrných zemřelých skrze milosrdenství Boží odpočiňtež v pokoji.“ Posléze *hodiv do*

hrobu na rakev něco prsti po třikráte na znamení prokázaného mu v skutku milosrdenství, ubírá se do chrámu.

f) Když se navrátí průvod do chrámu, zpívá sbor zpěváků: „Salve regina“ (Zdrávas královno), kněz pak vzývá blahoslavenou Marii pannu za přímluvu, bychom šťastné hodinky smrti dosáhli, věčného zahynutí ušli a z ustavičné podpory Boží se radovali.

g) Po té *následují pohřební mše* v černé barvě. Někdy pak se koná také jedna v bílé barvě, tak zvaná *„andělská“*, na poděkování Bohu, že věřícím bylo popřáno, jemu za milostivé přijmutí nebožtíka ve sbor andělů se důvěrně modliti a mši svatou obětovati; také značí se tím utěšená naděje věřících, že Bůh zemřelého milostivě v sbor andělů přijati ráčí.

Při pohřbu *nedospělých* dítek neužívá se černé barvy, aniž se konají modlitby za odpuštění hříchů, nýbrž kněz *v bílém rouchu* zpívá *žalm 112.*, jenž jest chvalozpěv, a modlí se za dospělé k Bohu, by pomocí jeho zasloužili k blahoslaveným maličkým v ráji spojeni býti. Tím jeví církev radost svou nad nevinností dítka tohoto, kteréž smrtí zkvétlo k věčnému životu a spolu snaží se i přítomným modlitbou přispěti.

Oddíl čtvrtý.

Církevní modlitby a pobožnosti.

§ 71. Přehled.

K církevním modlitbám a pobožnostem se čítá: 1. Otče náš, 2. pozdravení andělské, 3. modlitba: anděl Páně, 4. vyznání víry, 5. litanie, 6. růženec, 7. křížová cesta, 8. církevní hodinky neb breviář, 9. církevní průvody a poutě.

§ 72. 1) Otče náš, 2) pozdravení andělské, 3) anděl Páně.

1. *Otče náš,* čili *modlitba Páně jest nejdůstojnější* modlitba, poněvadž slyšeli jsme ji poprvé z úst samého nebeského Vykupitele; jest také *vzor* vší modlitby, jak co do obsahu vznešený tak i co do formy dokonalý; pak i jest *nejkrásnější modlitba*, v stručnosti a v pravém pořádku a v prostoduchosti obsahující všecko, začkoli prositi máme.

2. *Pozdravení andělské* čili *Zdrávas Maria*, zavírá v sobě poctu nejblahoslavenější Panny a vzývání ji o přímluvu. Modlitba tato vyznačující se svou prostoduchostí a jemností má původ a základ svůj v poctě, kterouž církev k matce Boží chová a pěstuje, rovněž i v živé víře, že mocná jest přímluva její.

3. Modlitba *anděl Páně* tak zvaná dle slov, jimiž se započíná, jest modlitba, kteráž se koná denně třikráte: ráno, v poledne a u večer, na znamení zvonkem dané, jež slove klekání, a záleží z tří veršů s připojením vždy: Zdrávas Maria majíc za účel vděčné připomenutí nejhlubšího tajemství vtělení Páně. U večer se po znamení s větším zvonem daném zvoní také menším zvonkem za dušičky; čímž se věřící vzbuzují, aby zemřelých pamětlivi byli.

§ 73. 4. Vyznání víry.

Vyznání víry či symbolum (tolik co znamení) slove formule, kteroužto se stručně víra křesťanské katolické církve vyjadřuje. Při bohoslužbě církevní užívá se následujících způsobů vyznání víry:

a) *Vyznání víry apoštolské*, obsahující v největší stručnosti hlavní články víry křesťanské; dle starého podání pochází od samých apoštolů, kteříž dříve, než se do světa rozešli, je složili.

b) *Vyznání víry niceno-konstantinopolitánské*, tak nazvané dle obecných sněmů v Nicei a Konstantinopoli, na kterých složeno bylo; rozpřádá šířeji apoštolské vyznání víry a říká se od kněze při mši svaté.

c) *Vyznání sv. Athanasia*, jemužto se připisuje, vykládá určitě a obšírně tajemství nejsvětější Trojice a vtělení Páně.

d) *Vyznání víry tridentské*, tak zvané dle sněmu tridentského, vysvětluje pravou víru proti bludům 16. století.

§ 74. 5. Litanie, 6. růženec.

Litanie, tolik co snažná prosba, zavírá v sobě *prosby*, kteréž kněz s lidem *třídavě* koná, a jež se končí jednou neb více prosbami od kněze samého pronášenými. Nejstarší litanie jest *o všech svatých*, jíž se při bohoslužbě užívá. Mimo tuto koná se také od papežů schválená *litanie loretanská*, tak zvaná dle kaple sv. panny Marie v Loreto, kdežto původně jí bylo užíváno; pak litanie o *nejsvětějším jménu Ježíš*, níž vroucí láska a pocta křesťanská k Božskému Vykupiteli se pronáší.

Růženec jest modlitba složená pro živou a častou upomínku jednotlivých událostí ze života Páně a Jeho Božské matky, a nejlépe způsobilá ke vzbuzení vroucí úcty k matce Páně, jíž sobě církev tak velice při svých věřících přeje.

Růženec se skládá: *a*) z apoštolského vyznání víry; *b*) z modlitby Páně s trojím pozdravením andělským, k čemuž se připojuje: „abys v nás víru rozmnožiti, naději upevniti a lásku rozmnožiti ráčil;“ *c*) pak následuje 150 Zdrávas Maria atd., kteréž se dělí na tři části, totiž radostného, bolestného a slavného růžence, z nichžto každý zdržuje v sobě 50 Zdrávas neb pět desátků a v každém desátku se připojí k slovům: „plod života tvého Ježíš“ tajemství ze života Kristova neb Marie Panny, a celý desátek se uzavře modlitbou Páně. Tímto způsobem jsou všecky tyto modlitby spojeny v jedno jako v nějaký věnec; protož sluje modlitba tato růženec, tolik jako růžový věnec; poněvadž jako na růži spatřiti lze zelené listí, bodláčí, trní a spanilý květ, i tuto radostná tajemství zeleným listím, bolestná pak trním, a slavná květy se vyznamenávají.

Příhodně se touto modlitbou rozjímá celý život Krista a Marie Panny. Však má-li modlitba ta prospěšnou a spasitelnou býti, třeba, by se s pozorností a s nábožností konala; neb růžence těch, kteří se modlí roztržitě, jsou věnce bez růží a nemohou se Bohu líbiti.

§ 75. Pobožnost křížové cesty.

Pobožnost křížové cesty dobře napomáhá k *rozjímání utrpení* a smrti Božského Vykupitele. Nikdy nebylo vzácnějších a důležitějších míst křesťanům nad ona, v kterých Pán a Spasitel za časů vtělení svého meškal. Již záhy počali křesťané jednotlivě i v zástupech putovati do *Jerusaléma*, by oněm místům, kde Kristus Pán trpěl a odpočinul, svou poctu vzdali. Těm pak, kteří na ona místa sami odebrati se nemohli, vyobrazovalo se umučení Páně řadou obrazů představujících utrpení Páně, kteréžto obrazy, bývá jich obyčejně *čtrnácte,* slují *zastavení* (stationes) a tvoří v celku *křížovou cestu.* Před nimi koná se pak pobožnost tím způsobem, že se před každým obrazem koná *zastavení*, v kterémž se *rozjímá*, co Syn Boží pro nás trpěl, a tím *se vzbuzuje* ošklivost hříchu a svatá předsevzetí napravení života, celé pak rozjímání *modlitbou* se uzavře. Obyčejně jí koná kněz s věřícími své osady v čase svatopostním buď v pátek neb v neděli, zvláště pak v den velkého pátku.

§ 76. 8) Církevní hodinky.

Církevní hodinky čili *breviář* slují kněžské modlitby, kteréž na rozličné hodiny aneb doby denní rozděleny jsou, a *záležejí ze sedmera částí*, a tyto jsou: 1) *ranní modlitba* (matutinum) o půlnoci neb o druhé hodině po půl noci, k čemuž také patří *chvály* (laudes), t. j. řada žalmů k velebení Boha; pak jsou hodiny, a sice 2) *první* (prima scil. hora) o šesté hodině jitřní; 3) *třetí* (tertia) o deváté hodině; 4) *šestá* (sexta, naše polední dvanáctá); 5) *devátá* (nona), naše třetí odpolední; pozléze pak 6) *pobožnost večerní* (vesperae, nešpory) a 7) *noční* (completorium, t. j. doplněk neb ukončení celé pobožnosti). — Obsahuje modlení to třídavě: *žalmy*, *písně*, *modlitby a čtení z písma svatého a ze spisů církevních učitelů*, času církevnímu přiměřené a v jistý pořádek uvedené.

Z počátku konávaly se hodinky tyto ode všech křesťanů, kteří dle příkladu starého zákona v rozličných dobách denních se scházívali a prozpěvováním žalmů a předčítáním spisů duchovních se vzdělávali, řídíce se při tom slovy žalmisty Páně: „Septies in diem laudem dixi Tibi.“ *Později* však tato pobožnost *zkrácena* a v jistý pořádek uvedena a *jedině od kněží* konána byla, a koná se posud dle předpisů církve, kde více kněží jest, jako v klášteřích neb při kapitolách společně, ostatně pak od jednotlivých v soukromí.

§ 77. 9) Církevní procesi a pouti.

Procesí církevní slují slavné průvody, kteréž křesťanská obec spolu se svým biskupem neb knězem společně prozpěvujíc neb se modlíc buď v chrámě neb pod širým nebem koná, a při kterých se znakové křešťanští, kříž a korouhve, přednášejí.

Průvody čili *procesí katolické* církve jsou *prastaré*. Již slavný *vjezd Páně* do Jerusaléma na slavnost velikonoční byl procesím.

Procesí se výborně hodí ku katolické bohoslužbě, neb *a*) *jimi se budí* vroucnost a *zbožnost* příkladem tolikerých spolu je konajících;

b) jsou *veřejné vyznání víry*, že na Bohu celí a ve všem jsme závislí;

c) pronáší se také jimi, že jsme *údové jedné církve*, jedny modlitby jako jedněmi ústy konajíce;

d) jsou pak konečně dojímavý *obraz našeho putování pozemského*, „kdežto nemajíce místa zůstávajícího, budoucího hledáme.“ (Žid. 13, 14.)

Mají-li však procesí dle úmyslu církve nám ku vzdělání napomáhati, potřebí jest, aby ti, kdož je konají, prosti byli vší roztržitosti a nábožně se modlili, neb Bohu prozpěvovali. Zvláště pak dojímavý a příkladný jest zpěv nevinné mládeže, kterým se naplňují slova Žalmisty Páně: Z úst nemluvňátek a požívajících prsy dokonal jsi chválu svou. (8, 3.)

Zvláštní druh procesí jsou *pouti*, totiž *průvody* ku vzdálenějším *posvátným místům*. Veškeré cesty Páně byly jsou tolikeré pouti, a již za prastarých časů putovali zbožní křesťané do Jerusaléma, Betléma, Nazaréta i do Říma k hrobům svatého Petra a Pavla, jakož i na jiná posvátná a znamenitá místa.

Ve vlasti naší zvykem jest putovati ku hrobům sv. mučeníků a patronů vlasti naší sv. Jana a sv. Václava v chrámu sv. Vítském na hradě Pražském, a do míst a chrámů zasvěcených úctě nejblahoslavenější matky Boží Marie Panny. (Stará Boleslav, Sv. Hora blíže Příbrami a jiné.) Na Moravě jest nám, zvláště našemu katolickému Slovanstvu, velepamátný Velehrad, upomínající na apoštoly slovanské, svaté bratry Cyrilla a Methoděje.

Pouti, konají-li se řádně a v duchu církve, mohou mnohý užitek duchovní přinésti. Putující zajisté ze všech stran a z rozličných krajin jednu víru jedním způsobem pronášející, *svědčí o jednotě katolické církve* a slouží tudy k upevnění a utvrzení ve víře. K tomu i *poutní místo* samo, jakožto posvátné a neobyčejné, *budí ducha putujících z vlažnosti a oživuje* v něm *vroucnost a nábožnost*. Mimo to i znamenati sluší, že mnohý jest *hříchy* obtížen, za kteréž mu po domácku těžko bývá *pokání činiti*, aby nebyl od jiných pozorován a střežen, čemuž na poutním místě dobře se vyhoví. Konečně i obtíže a nesnáze cesty, kterýchž putující podnikati musejí, mohou se dobře za skutky zapírání a mrtvení sebe pokládati.

Díl třetí.

O posvátných dobách neb o roku církevním.

§ 78. Ponětí roku církevního a účel jeho.

Křesťan, skládající se z těla a z duše, přináleží *dvojímu světu*, viditelnému a neviditelnému, hmotnému a duševnímu, a podobně i tráví život svůj v *dvojím čase*, totiž: v čase *obecném* neb *občanském*, podle kteréhož pořádá pozemskou činnost svou, a v *čase posvátném neb církevním*, zvláště péči o spasení duše věnovaném. V tento posvátný čas padají *dny* zvláště k tomu určené, aby v nich *dějiny a tajemství zjevení Božího* živě se představovaly, památka jejich se obnovovala a takto věřícím milosti, jež dějiny a tajemství tato v sobě zdržují, se zdělovaly.

Tyto službě Boží a péči o spasení duše zvláště určené dni slují svátky neb slavnosti, kteréžto pak *během roku jednoho řádně se vracují a opakují* a tím tvoří *rok církevní*.

Rok církevní *započíná se první nedělí adventní*, tudy před rokem občanským, čímž se rozdíl a přednost jeho před občanským rokem vyznamenává, a skonává se poslední nedělí po sv. Duchu; a ježto *doby roku občanského* se řídí *podle slunce pozemského*, zpravují a pořádají se *svátky a slavnosti roku* církevního *sluncem nebeským*, Ježíšem Kristem, výročním obnovováním toho, což Bůh z nesmírné lásky k nám pro naše spasení způsobiti ráčil.

Proto jest účel slavností a svátků církevních dvojí:

1. *Abychom velebnost a nesmírnou lásku Boží oslavovali a jí se kořili.* Neb slavnosti a svátky roku církevního takřka na

oči nám staví nesčíslné a n esmírné milosti Boží a povzbuzují nás k vroucí zbožnosti, lásce, uctivosti a vděčnosti k Svrchovanému; zároveň i my zbožně je konajíce pronášíme vnitřní zbožnost svou a víru svou veřejně vyznáváme a osvědčujeme.

2. Aby *milosti*, jež víra křesťanská v sobě chová, *jednotlivcům se zdělovaly*. Rok církevní není toliko pouhým připomínáním dějin a tajemství zjevení Božího, alebrž *je živé představení a obnovení* jich; čímž i milosti, jež v sobě zdržují, věřícím se sdělují a tito vykoupení Kristova se zúčastňují.

§ 79. Rozvržení roku církevního.

Veškeré slavnosti a svátky církevního roku nestojí po různu vedle sebe, ale tvoří v posloupnosti své *spořádaný a souvislý celek*, proniknutý a sloučený jednou *hlavní a základní myšlénkou*, kterážto záleží v tom, že se nimi představuje a takřka obnovuje *nesmírná láska Otce, Syna a Ducha* svatého.

Otec zjevil lásku svou *sesláním Syna* (narození Páně), Syn pak *utrpením a smrtí* svou: Duch svatý však sestoupením na apoštoly o *letnicích*.

Podle toho rozvrhuje se rok církevní na tři hlavní doby co slavnostní kruhy, a sice:

1. posvátnou dobu vánoční,
2. posvátnou dobu velikonoční, a
3. posvátnou dobu svatodušní.

Střed pak těchto dob posvátných tvoří výroční slavnost narození Páně neb *vánoce*, vzkříšení Páně neb *velikonoce* a *seslání Ducha svatého* neb *letnice*. Veškeré ostatní slavnosti mezi tyto svátky připadající mohou se buď co *příprava*, předhodí, neb doplněk či *pohodí* jich považovati.

Posvátná doba vánoční započíná se první *nedělí adventní* a skonává se *poslední nedělí po zjevení Páně*.

Posvátná doba velikonoční započíná se *nedělí devítník* a skonává se *na nebe vstoupením Páně*.

Posvátná doba svatodušní sahá od *na nebe vstoupení Páně* až *k první neděli adventní*.

Nejdůležitější pak *děj* zjevení Božího jest *vzkříšení Páně*; protož církev koná památku jeho netoliko jednou za rok, nýbrž obnovuje ji každého téhodne, v den, kterýž se vzkříšení Páně událo, totiž *v neděli*.

§ 80. Neděle.

Neděle jest první den v týdnu, kterýžto den světí svatá církev již od časů apoštolských jako *památný den nejsvětější Trojice Boží.*

Béře pak neděle co den sváteční *původ a počátek* svůj již *v starém zákoně* na počátku světa, kdež ustanoven byl sedmý den neb sobota za den sváteční. Neb, jak vypravuje písmo svaté, „Bůh dokonav dne sedmého dílo své (stvoření světa), odpočinul dne sedmého ode všeho díla, kteréž byl dělal. I požehnal dni sedmému a posvětil ho.“ (I. Mojž. 2, 2. 3.) Později pak na hoře Sinai ten den opětně světiti přikázal, řka: „Pomni, abys den sobotní světil. Šest dní budeš pracovati a dělati všecka díla svá. Sedmého pak dne sobota Hospodina Boha tvého jest. Nebudeš dělati žádného díla v něm, ty i syn tvůj i dcera tvá, služebník tvůj i děvka tvá, i hovado tvé, i příchozí, kterýž jest v branách tvých. Nebo v šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, i moře, i všecko, což v nich jest, a odpočinul v den sedmý: protož požehnal Hospodin dne sobotního a posvětil ho.“ (II. Mojž. 20, 8—11.)

Křesťané na počátku spolu se Židy světili den sobotní; však již za časů apoštolských počali světiti *první den po sobotě*, t. j. nynější neděli, kterýžto den *pak výhradně* světili; dílem a hlavně proto, že v ten den se sběhly nejznamenitější události z vykupitelského díla Kristova, totiž z mrtvých vstání Páně a seslání Ducha svatého, dílem také proto, aby se různili od Židů při svých službách Božích.

An tedy Židé v den sobotní konali památku dokonání stvoření světa, slaví křesťané v neděli památku ukončení nového stvoření totiž vykoupení světa, kteréž z mrtvých vstáním Páně a sesláním Ducha svatého ztvrzeno a dokonáno jest. Proto sluje neděle také *dnem Páně* (dies Dominica), poněvadž v ten den sláva Boží nejjasněji a zvláštním způsobem se objevila, a poněvadž ten den zvláště výhradně Pánu a službě Boží má se zasvěcovati.

Podle toho jest *každá neděle den* památní stvoření světa od Otce, vykoupení pokolení lidského skrze vzkříšeného Syna Božího, a posvěcení člověka skrze Ducha svatého — tudy jest neděle slavný den nejsvětější Trojice Boží; není tudíž v ten den nikdy půst, a nepřipadá-li naň nějaká přednější slavnost, říká se praeface o nejsvětější Trojici Boží, v nížto se tajemství toto vykládá a velebí.

Ostatně pak tím, že svatá církev neděli světí a věřícím ji světiti velí, *rozvrhuje celý rok na týdny a posvěcuje jich.* Poněvadž ale jednotlivé týdny v posvátné doby roku církevního padají, béře i neděle sama zvláštní ráz a povahu dob těchto, v které připadá a dle kterých se nazývá. Tudy světí se ihned méně, hned více radostně dle zvláštní povahy doby církevní, podle kteréž se také řídí introit, kollekty, epištola a evangelium a modlitby před a po obětování a po přijímání.

Katolickému křesťanu přísluší v den nedělní *od práce odpočívati* a celé *mysli své k Bohu* a k nebeským věcem *pozdvihovati.* Na ten cíl má dle přikázaní církevního *službám Božím obcovati*, mimo to i *domácí pobožnost konati*: rozjímati pravdy svatého náboženství, uvažovati skutky Boží a čítati duchovní knihy, pak i prokazovati bližnímu skutky milosrdenství a lásky bratrské. Církev nesvěcení neděle vždy za těžké provinění pokládala a nezřídka i kletbou církevní je trestala.

Všední dny téhodnu posvěcuje církev tím, že je činí památními dny vykoupení Kristova a vyvolených Božích; jakož *čtvrtek* jest den památní ustanovení nejsvětější svátosti oltářní; protož pod večer zde onde po „Anděl Páně“ zvonem připomíná se zármutek a úzkost Páně na hoře olivetské. *Pátek* jest den památní smrti Kristovy, protož o třetí hodině odpolední, kdež Kristus Pán ducha vypustil, se zvoní. *Sobotní* pak *den* jest zvláště ku poctě Rodičky Boží věnován; ba i *každý všední den* jest památkou nějakého svatého neb světice Boží posvěcen, pro upamatování, abychom srdce svého v péči a starosti tohoto světa příliš nepohřižovali, alébrž i při denní práci spasení duše své na zřeteli měli dle příkladu svatých a vyvolených Božích.

I. Posvátná doba vánoční.

§ 81. Význam a trvání doby té.

Posvátná doba vánoční představuje nám *neskončenou lásku Boha Otce nebeského,* kterouž nám projeviti ráčil, že *poslal Syna svého jednorozeného na svět*, kterýž přijav člověčenství na se, zrodil se a živ byl pro spasení naše. Připomíná a obnovuje se živě v posvátné době této *zaslíbení*, *příští*, *vtělení a narození Páně*, *jakož i jeho mládí a z části učitelský úřad.*

Doba ta *započíná* se první nedělí adventní a *skonává* se poslední nedělí po zjevení Páně. *Středem* jejím jest slavnost *vánoční* s oktávem, kterouž jako čas přípravní (předhodí) předchází *advent*, a kteréž *pohodím* jsou neděle po zjevení Páně.

§ 82. Význam a účel doby adventní.

Božský Vykupitel byv již v ráji pokolení lidskému zaslíben, nepřišel hned, alebrž teprv po čtyřech tisících let. Lidé zajisté měli se připravovati na jeho příští. Měli totiž poznati svůj hříšný stav a duševní bídu z něho plynoucí, jakož i nedostatečnost svou vlastní. Odtud jen mohlo povstati poznání, že jim Vykupitele jest potřebí, a dychtivá touha ku přijetí Jeho. Z druhé pak strany mělo se v té době i vykoupení kleslému pokolení lidskému chystati. Proto bylo zaslíbení Messiáše patriarchům vždy určitěji opětováno, pak i skrze proroky vždy jasněji předpovídáno, až konečně po čtyřech tisících let Jan, předchůdce Páně, prstem naň ukázal, řka: „Ejhle Beránek Boží!“ (Jan 1, 29.)

Doba této přípravy ku příští Božského Vykupitele představuje a obnovuje se po čtyry neděle adventní, předcházející slavnost narození Páně.

Slovo pak advent odvozuje se od latinského „adventus“, což znamená tolik co příští (Páně). *Příští Páně* však jest nám *trojí: a) první* zajisté *viditelné v těle* stalo se, když Kristus Pán, vtěliv se na svět, v Betlémě Judově se narodil; *b) druhé neviditelné* čili *duchovní* tehdáž bývá, když k nám prostředkem milosti své vchází a v srdci našem (duchovně se zrodiv) přebývá; *c) třetí pak poslední slavné* příští Páně bude, když přijde v den soudný v slávě Otce svého souditi živých i mrtvých.

Aby tedy první jeho příští nebylo na nás zmařeno, třetí pak, když jako Soudce přijde, nebylo nám k odsouzení a k zahynutí věčnému, potřebí jest, aby Kristus duchovně v srdce naše přišel a milostí svou v něm přebýval. Kristus však nemůže přebývati v nepravém a hříšném srdci, a proto koná církev adventní čas, abychom totiž po Kristu Božském Vykupiteli toužebně dychtili a srdce své ku přijatí ho kajícností a vroucí zbožností přichystali.

Však *i příroda sama v našich krajinách souhlasí s duchem církevní doby této.* Neb posvátný čas adventní padá v dobu pozdního podzimku a zimy, kterouž se dobře vyobrazuje trudný stav veškerého pokolení lidského před Kristem i jednotlivců, bez Krista

v hříchu a nevěře pohřížených. Dny té doby jsou krátké a pošmourné, noci pak dlouhé a zimavé, nebesa jsou zasmušilá, paprsky sluneční bez tepla.

A v *podobném stavu nalézalo se veškeré pokolení lidské před příštím Vykupitele.* Jsouce odvráceni od Boha, zbaveni paprsků jeho milosti, ztuhlí v nevěře, pověře a bezbožnosti, seděli jsou národové v temnosti a stínu smrti. Dlouhá takřka a temná noc panovala, činíc život strastný a trudný.

Následkem toho ozývala se v srdcích lepší části lidu touha po vyšším poučení a napravení bídného stavu tohoto, jakž zhusta spatřiti lze u pohanských mudrců a básníků, kteréž svatý Justin a Augustin nazývají proroky pohanův.

A v podobném stavu nalézá se posud každý, kdož od Krista myslí se odvrátiv nepřijal ho v srdce své. Duše takového hříšníka jest takřka ztuhlá, rozum vášní zatemněn, srdce jeho jest zpustlé a duch jeho nemá jasného světla pravdy nebeské. Takovému nezbývá nic, leč aby následuje hlasu církve, v duchu jejím konal svatý adventní čas, aby Božský Vykupitel vstoupil v srdce jeho, a milostí svou v něm se takřka zrodil.

§ 83. Způsob konání času adventního v církvi.

Aby církev věřících *k pravé kajicnosti a vroucí toužebnosti po Vykupiteli* roznítila, a je takto k příští Páně hodně připravila, k tomu směřuje všecken způsob, kterýmž církev koná posvátný čas adventní. Na ten cíl a konec:

1. *Zapovídá* církev po celý adventní čas *všeliké hlučné veselí a plesy,* tudy i *svatební veselí,* poněvadž se s tichou skroušeností a kajicností doby této neshodují. Na opak *ustanovuje častější posty,* na znamení smutku a ku povzbuzení věřících ku pokání.

2. Užívá církev při nedělních službách Božích *rouch fialové barvy,* barvy to smutku a kajicnosti; též se nezpívá při mši svaté *Gloria,* neboť radostný chvalozpěv ten andělé teprv po narození Páně pěli.

3. K témuž cíli také *směřují epištoly a evangelia,* kteréž se čítají po čtyry neděle po službách Božích.

V epištolách vzbuzují se věřící, aby povstali ze sna hříšného a svatě obcovali, vědouce Pána býti blízkého. V evangelium pak první nedělí adventní připomíná se poslední soud Páně. Druhou a třetí neděli adventní vypravuje se v evangelium o Janovi, kterýž

jako druhdy své současníky i nás poukazuje na toho, jenž přijíti má, totiž na Krista zaslíbeného Božského Vykupitele. Čtvrtou pak neděli adventní napomínají se věřící, aby připravovali cestu Páně, tudy aby odstranili všecky překážky, kteréž by mohli brániti Vykupiteli, aby v srdce naše vstoupil.

4. Zhusta koná se také pobožnost „*roráte*“ řečená. Jest to mše svatá, tak zvaná od „roráte,“ kterýmžto slovem introit její počíná, a čímž i prorok Isaiáš touhu svou po příští Messiášově pronáší, volaje: Rosu dejte nebesa s hůry a oblakové dštětě spravedlivého; otevři se země a vypuč Spasitele.“ (Rorate coeli etc. Isai. 42, 8.) Koná se pak tato mše svatá záhy z rána za tmy, čímž se vyobrazuje temnost bludu a nepravostí, v kterýchžto lidé před příštím Spasitele vězeli.

§ 84. Svátek nepoškvrněného početí panny Marie.

Připravujíc svatá církev v adventním čase věřící na slavnost Vykupitele, koná také památku Té, z kteréž se narodil tento Vykupitel — totiž Marie Panny, kterážto, započínajíc pozemský život svůj, co dennice předcházela vycházející slunce spravedlnosti, Krista Pána, zvěstujíc světu blízké příští jeho.

Na ten cíl koná církev *slavnost nepoškvrněného početí Rodičky Boží*, slavně osvědčujíc víru svou, *že Maria panna hned v prvním okamžení pozemského života svého, v němž byla počata, z obzvláštní milosti Boží a pro zásluhy Ježíše Krista, Spasitele pokolení lidského, ochráněnou zůstala od všeliké skvrny hříchu prvotního.*

A v pravdě neslušelo, aby jediné toliko chvíle hříchem poškvrněna byla ta, jenž měla počíti a poroditi Božského Vykupitele, původce svatosti, a kteráž pozdravena byla od anděla slovy: „milosti plná“. Tudy, jak tvrdí svatý Bernard, Pán „takovou sobě chtěl matku způsobiti, aneb raději takovou sobě vyvolil, kteráž by příslušela jemu.“

Služby Boží toho dne vyznačují, že se koná zvláštní pocta nepoškvrněné Rodičky Boží. *V introitu* se pozdravuje Maria Panna jako Rodička velikého krále. *V epištole* obrací se na Marii Pannu slova knihy Přísloví: „Hospodin vládl mnou na počátku cest svých, prve než byl co činil od počátku.“ (8, 22—35.) Tím se připomíná vznešené povolání Marie již od věčnosti v radě Boží ustanovené. *Evangelium* pak představuje nám Marii co milosti plnou a od Boha poselstvím andělským poctěnou Pannu a Matku Páně.

§ 85. Hod Boží vánoční a význam jeho.

V plnosti času, když svrchovaná byla potřeba Vykupitele a touha po něm nejvroucnější, a když veškeří národové dle vůbec rozšířených proroctví příští Messiáše očekávali, seslal Bůh Syna svého jednorozeného, jenž se vtěliv, počat jest z Ducha svatého a narozen z Marie panny v Betlémě. Tuto *radostnou památku přežádoucího vtělení a narození Páně připomíná a obnovuje církev o vánocích.* Slovo toto znamená tolik jako veliká noc, totiž narozením Páně posvěcená.

Aby lid křesťanský v tiché pobožnosti a střízlivosti se chystal ku přivítání vtěleného Spasitele, koná církev *v předcházející den* (vigilie) *půst.* Celý tento den se nazývá *štědrý den*, poněvadž se nám v tuto dobu v nejjasnějším světle ukázala štědrost Svrchovaného, darovavši nám drahého Vykupitele. Dobře také předesílá církev v svatvečer vánočního Božího hodu památku *prvních rodičů Adama a Evy.* Staví se tímto způsobem první Adam vedle druhého Adama, Krista, na význam: „že jako skrze jednoho člověka (prvního Adama) hřích na všecky lidi (přišel) k odsouzení, tak i skrze jednoho (druhého Adama) spravedlivost (milost) na všecky lidi přišla k ospravedlnění života.“ (Řím. 5, 10.)

Však *i příroda* v podobě své, kterou na se béře, *shoduje se s radostnou slavností vánoční, právě jakoby chtěla ji spolu konati.* Krátce před tím byl den nejkratší a slunce stálo nejnižeji. Odtud pak počíná výše a výše vstupovati, světlo roste, dne přibývá, noci se krátí, a veškerá příroda jako budíc se ze sna zimního, pílí k novému životu. Tak vstoupil druhdy Kristus, slunce spravedlnosti, v temnost, v kteréžto před ním národové trvali. Narozením jeho skončila se dlouhá noc nevědomosti, bludu a nepravosti, jež spočívala na národech.

A podobný účinek působí narození Krista Pána v srdcích věřících, kdež se uhostil zrozený Vykupitel milostí svou. I tu počíná nový utěšenější život. Světlo víry nebeské počíná osvěcovati rozum vášněmi zatemnělý a zaslepený; paprsek milosti počíná zahřívati studené, Bohu a ctnosti odcizené srdce, hříšné vášně a náklonnosti prchnou a Duch svatý vchází v duši a s ním radost a pokoj nebeský.

§ 86. **Způsob, jakým se slaví vánoce v chrámě i po domácku.**

Vánoční slavnost, jakožto slavnost radostná, jeví se v chrámech při službách Božích i po domácku.

1. *V chrámech* zajisté *pronáší církev radost svou* nad narozením Božského Vykupitele tím, že opět ozývá se při službách Božích *radostné Gloria*, kteréž pěli duchové nebeští na luzích betlemských při narození Páně; též se prozpěvuje opět „*Te Deum Laudamus*“; kněží pak *v rouchu bílé barvy*, barvě to radosti a plesu, přistupují k oltáři a konají služby Boží.

Že však *zrození Syna Božího* jest *trojí*, první od věčnosti z Otce, druhé z Marie panny časné, třetí pak duchovní v srdcích spravedlivých, slavívá církev tajemství toto *ve třech mších*, kteréž toho dne každý kněz sloužiti může, a sice:

a) *První mše svatá půlnoční* čili *jitřní* slouží se o půl noci, jakožto v dobu, v kterouž se narodil Kristus Pán. V této mši *oslavuje* církev *tajemství časného zrození syna Božího* v plnosti času vtěleného v Nazaretě, pak narozeného v jeskyni blíž Betléma. Proto se vypravuje v evangelium této mše svaté narození Páně, kteréž andělé pastýřům zvěstovali. (Luk. 2, 1—14.)

b) *Druhá mše svatá* slouží se na úsvitě. V ní se koná *tajemství duchovního zrození* Vykupitele, když totiž milostí svou vchází v srdce spravedlivých a v něm s požehnáním svým přebývá. Proto se vypisuje v svatém evangelium zjevení pastýřům jakožto prvotinám spravedlivých. (Luk. 15—20.)

c) *Třetí mše svatá koná se slavně* za bílého dne. Tuto se koná tajemství *věčného zplození Syna Božího* od Otce, kterýž jako druhá Božská osoba od věčnosti pochází od Otce, což se vypravuje v evangelium této mše svaté, kteréž počíná: „Na počátku bylo Slovo (Syn Boží) a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo.“ (Jan 1, 1.)

2. Však *i po domácku* jeví se všudy radost vánoční.

Poněvadž slavnost tato naskrze má ráz radostný, jest dovoleno *požívati masitých pokrmů*, byť i v pátek připadala.

Dítkám však, kteréž nedospělé jsouce posud nemohou pochopiti ani si představiti, jak mnoho duchovního užitku z narození Kristova světu pošlo, a jak velice máme příčinu z toho se radovati, *dávají se dárky*, jakoby Ježíš zrozený sám je s nebe přinesl a jim jich nadělil, kterýž dojista jest příčinou a původcem této radosti.

Takto srdce dětinská již v útlém věku ke Kristu Božskému Vykupiteli, co zrozenému děťátku se poutají a pojí.

I vánoční strom, kterýž zde onde *se staví*, připomíná na strom rajský, z kteréhož požívajíce první rodiče proti zápovědi Páně kletbu na sebe a na své potomstvo uvalili, kteréžto kletby od zrozeného Vykupitele skrze dřevo kříže osvobozeni byli. *Svíce*, kteréž zdobí strom vánoční, připomínají duchovní světlo pravdy a milosti, kteréž s Kristem Pánem světu vzešlo. *Dárky*, kteréž na něm visí, vyobrazují trefně štědrost Páně, kteráž se nám v jeho narození ukázala, jakož i utěšené ovoce vykoupení jeho.

Jesličky pak, kteréž zbožní křesťané dle příkladu svatého Františka z Assisi o vánocích staví, představují živě a dojímavě narození Páně a radost vánoční.

87. Oktáv narozeni Páně.

V pohodí vánoční připadá především oktáv, t. j. osmero dnův hned po narození Páně po sobě běžících, v kterých se slaví následující svátky:

1. *Zasvěcený svátek svatého Štěpána prvomučeníka jakožto prostřední svátek vánoční.* Den tento úmrtí svatého Štěpána, jenž první pro víru Kristovu mučenickou smrt podstoupil, stojí jakožto den narození jeho pro nebe slušně hned vedle narození Páně. Kristus Pán zajisté přišel na svět, abychom se rodili pro nebe. Svatý pak Štěpán byl první z těchto pro nebe zrodilých, an kráčeje za Kristem, s milostí jeho první mučenickou smrt podstoupil a koruny nebeské dosáhl.

2. *Památný den svatého Jana evangelisty*, kterýžto byl učeník, jehož Pán miloval, proto sluje také miláčkem Páně, a tudy slušně připojuje se památka jeho ke slavnosti narození Páně. Nad to více vydával svědectví o Božství Kristovu, za kterouž příčinou nazývá se bohoslovcem (theologus).

V ten den světí se zde onde v kostele víno, při čemž se kněz modlívá, aby dobrotivý Bůh ráčil nás ode vší úhony těla i duše zachovati, a těm, kdož tohoto vína pijí, časného požehnání uděliti a je do života věčného uvoditi. Pak ho podává věřícím se slovy: „Pij lásku svatého Jana!“ Připomíná tím hlavní povinnost, lásku totiž k Bohu i k bližnímu, jížto svatý Jan jest vzorem a kterouž až do pozdního věku svého slovy i skutky kázal.

Obyčej tento zakládá se na pověsti, že svatý Jan, když bohoslužebník Aristodemus jemu přislíbil, že se obrátí na víru Kristovu, jestliže bez uškození vypije číši vína jedem porušeného, pamětliv jsa zaslíbení Kristova, opravdu číši tu bez všeliké pohromy vypil, požehnav ji prve znamením svatého kříže.

3. *Svátek mlaďátek* čili *svátek neviňátek*, koná se na památku neviňátek, kteréž již v nejútlejším věku pro Krista krev cedily, jsouce na rozkaz krutého Herodesa povražděny. Památku tu koná církev v smutku, jakoby truchlila s jejich matkami nad smrtí jejich. Proto se užívá v ten den fialové barvy a při mši svaté nezpívá se ani Gloria ani Alleluja.

Že pak tyto slavnosti těsně po narození Páně následují, máť také dobrý význam, kterýž záleží v tom, že Kristus Pán přišel na svět, aby vydal svědectví o pravdě; protož slavnost narození jeho provází, jako nějaké komonstvo, památka těch, kteříž byli první vydali svědectví o Kristu a jeho pravdě; jakož: *a*) svatý Štěpán, prvomučeník slovy i krví; *b*) svatý Jan, jeden z nejpřednějších apoštolů Páně slovy i písmem; *c*) mlaďátka, první kvítka mučeníků krví svou.

§ 88. Slavnost obřezání Páně a nový rok občanský.

V oktávě, totiž osmý den po narození Páně, koná se *svátek* jeho *obřezání* (Festum circumcisionis). Obřadu tomuto, kterýmž zrozený pacholík vešel do národu židovského a stal se účastným jeho práv a zaslíbení, podrobil se Pán Ježíš, aby nám dal příklad, jak i my platně stávajících zákonů poslušni býti máme. *Při tom nazváno jest jméno jeho Ježíš*, což znamená tolik jako *Spasitel neb Vykupitel*, kterýmž jménem nazván byl od anděla, prve než se narodil, (Luk. 1, 31; Mat. 1, 31); a kteréžto jméno jemu zcela příslušelo, neboť skutečně byl Spasitelem netoliko lidu israelského, alebrž i veškerého pokolení lidského.

Tento den *zasvětili pohanští Římané*, jako den nového roku občanského, domnělému bůžku pokoje *Janusovi*, a to hrami a divadly rozpustilými, kteréž byly podnětem mnohých prostopášností a neřestí.

Církev až do pátého století konala ten den jako den kající v modlitbách a postu, pak v šestém století, když již pohanství přestalo, snažíc se neplechám těmto přítrž učiniti, *vyznačila jej památkou obřezání Páně*, čímž posvětila i to, což zůstalo z pohanstva, totiž počátek nového roku. Nebo kdo o vánocích Božského Vykupi-

tele v duši svou pojal a vedle vůle jeho srdce své obřezal, tomu dojista nastal nový rok, rok totiž spasení.

Poněvadž dobrý konec roku starého jest také dobrý počátek nového, *svolává* se zhusta *v svatvečer* obřezání Páně věřící lid do chrámu. Tuto žehná církev věrné své jako rodinu Otce nebeského před oltářem Páně shromážděnou, a chvalozpěvem svatého Ambrože „Te Deum“, atd. velebí Boha a vzdává jemu díky za prokázaná dobrodiní roku minulého.

§ 89. Slavnost svatých tří králů neb zjevení Páně.

Slavnost tato připadá na den 6. ledna a koná se s vigilií a oktávem. Nazývá se pak „*zjevení Páně*“ (Epiphania Domini), poněvadž se v ten den slaví památka událostí ze života Páně, jimižto zrozený Vykupitel světu slávu svou zjevil. Jsouť pak to hlavně *tři události*:

a) zjevení jeho mudrcům na východě;

b) oslavení jeho při křtu v Jordáně; a

c) osvědčení Božské moci při svatbě v Káně Galilejské, kdežto učiniv vodu vínem, „zjevil slávu svou.“

Církev řecká slaví v tento den *památku všech těchto tří zjevení*, pročež se také na památku křtu Páně před časy křest dospělých v tento den slavně konával, a k témuž cíli o vigilii voda a sůl zvláště se světívala. Odtud se světívá v slovanských zemích, jako v Čechách, posud voda, sůl a křída dle způsobu řecké církve, kterýž obyčej bez pochyby od svatého Cyrilla a Methoda zaveden jest. Vody této ale neužívá se ke křtu, nýbrž co vody svěcené ke kropení.

Západní církev latinská obrací toho dne téměř výhradně *zřetel věřících* ku *zjevení*, *jež se stalo mudrcům na východě*, v kterémž se Kristus Pán objevil jako Vykupitel celého světa, Židů i pohanů; an jako prve skrze pastýře Židův, tak i tuto skrze mudrce od východu pohanův povolal do církve své. Jest tato slavnost tedy také slavností povolání národů do církve.

Poněvadž dle starého podání mudrci tito od východu byli králové (totiž knížata šťastné Arabie) a to dle darů počtem tři, nazývá se slavnost tato slavností tří králů, jižto se (v 14. věku) jmenují: Kašpar, Melichar a Baltazar, představujíce v obrazech tři kmeny pokolení lidského, totiž rod Semitův, Chamitův a Jafetitův, čímž trefně povolání všech národů do církve se vyznamenává. Důmyslně připomíná se to v Římě též tím, že se tam v ten den mše svaté od kněží rozličných národů též rozličnými jazyky konají.

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY UKF 10

Panující podnes obyčej *psaní nového roku a jmen tří králů křídou tříkrálovou na dveřích* o vigilii pochodí odtud, že druhdy občanský rok tímto svátkem počínal. Chodívali pak druhdy, a v mnohých zemích chodí až posud, v týž den duchovní pastýř se zpěváky po domích osadníků, žehnajíce příbytky tyto modlitbami a zpěvem, odkud koleda (kalendae) počátek béře, jakáž, když později rok nový o vánocích počínal, o vánocích se konala.

V ten den mají katoličtí křesťané Bohu *vroucí díky vzdávati* za to, že jich z pouhého milosrdenství svého ku Kristu a ve světlo jeho víry povolal. Že ale posud mnozí Židé i pohané v temnostech bludu a tímž v stínu smrti sedí, sluší ovšem modliti se za ně, aby i je Pán do lůna církve své povolati a světlem svatého evangelium osvítiti ráčil.

§ 90. Slavnost nejsv. jména Ježíš.

Jméno Vykupitelovo bylo vždy křesťanskému lidu předmětem zvláštní úcty. Hluboký jeho význam, podivné Jeho účinky a chvála nadšená, jíž písmo sv. jméno Páně oslavuje, nemohly tomu ani jinak připustiti. Z počátku byla oslava jména nejsvětějšího Ježíš spojena se slavností obřezání Páně. Tak zůstalo až do 15. století. Sv. Bernardin Sienský, výmluvný hlasatel pokání, v přísnosti podoben sv. Janu křtiteli, zvláštním způsobem vzbuzoval k úctě jména Ježíšova. Dal vymalovati písmena označující jmeno a důstojnost Ježíšovu na tabulce v podobě této *I H S* a po ukončeném kázaní Je lidu ukazoval, aby tímto jménem krotil vášně lidské. Stolice apoštolská schválila jeho počínání a doporučovala úctu nejsv. jména. Papež Kliment VII. ustanovil r. 1530 zvláštní slavnosť nejsv. jména Ježíš, již Innocenc XIII. r. 1721 učinil slavností veškeré církve k naléhavé žádosti císaře Karla VI. a položil ji na neděli II. po zjevení Páně.

Slavnost tuto sluší pokládati za souhrnné oslavování všeho díla vykupitelského, jež samo jméno Kristovo tak určitě vyznačuje a k jehož vyznačení sv. Bernardin počátečních písmen slov *Ιησους Χριστος σωτηρ* užíval. Spolu chce církev touto slavností takměř veřejně zadostučiniti za všecky urážky, jež se zejmena porouháním nejsv. jména Bohu činí.

Na význam, že skrze toto jméno cele vykoupeni býváme, uděluje církev plnomocné odpustky těm, kdož vykonavše svátostnou zpověď a sv. přijímání obcují celým slavným službám Božím.

§ 91. Slavnost obětování Páně čili hromnic.

Slavnost tato, připadající na den druhého února, *má dvojí stránku*; představuje totiž *očišťování Marie* Panny i *obětování Krista* Pána „prvorozeného“ v chrámě. Jest tudy slavnost Páně zároveň i Panny Marie.

Zákonem Mojžíšovým bylo ustanoveno, aby všecko prvorozené Hospodinu posvěceno, t. j. jemu obětováno bylo, na věčnou památku, že Bůh zachoval prvorozenstvo Israelských. Poněvadž ale celé pokolení Levi k službě Hospodinově výhradně ustanoveno bylo, mohliť se prvorození obětí vyplatiti. Protož i Maria a Josef nesli Ježíše do chrámu, aby Ho postavili (jako oběť) před Pánem a dali zaň oběť. Odtud slove slavnost ta obětování Páně (Praesentatio Domini).

Podobně zákonem Mojžíšovým bylo přikázáno, aby žena, porodivši pacholíka, po čtyřicet dní od jeho narození do chrámu nechodila a žádné věci svaté se nedotýkala; čtyřicátého pak dne do chrámu všedši a oběť — totiž beránka, neb byla-li chudobna, dvé holoubátek neb hrdliček obětovavši očištěna byla. Z té příčiny i Maria, ač jsouc čistá panna očišťování nepotřebovala, přece u pokoře jsouc poslušna zákona, když se naplnili dnové očišťování jejího (40 dní) do chrámu k očišťování šla; odkudž slavnost tato sluje očišťování Marie Panny (Festum purificationis).

Při této příležitosti byl Kristus Pán v chrámě poznán od bohabojného kmeta Simeona, jemuž dáno bylo zaslíbení, že neumře, leč by uzřel Spasitele. Vida tedy Spasitele, vzal jej radostně na lokty své a jako se světem se louče, v prorockém nadšení zvolal: „Nyní propustíš služebníka svého, Pane, podle slova svého v pokoji, nebo viděly oči mé spasení tvé, kteréž jsi připravil před obličejem všech lidí: *světlo k zjevení národům* a k slávě lidu svého israelského.“ (Luk. 2, 29—32.)

Poněvadž Simeon nazval Krista Pána „světlem k zjevení národům“, jakž se potom Kristus Pán sám nazval, *světí církev téhož dne svíce, s kterýmiž koná slavný průvod.* Tímto obřadem snažila se církev *zapuditi pohanské pověry*, řečené Februalia čili Lupercalia, kteréž se konávaly v měsíci únoru, kdežto pohané s hořícími pochodněmi slavné průvody činívali, napodobňujíce tím báječnou Céres, hledající dcery své Proserpiny od Plutona unešené.

Koná se pak slavnost toho dne následujícím způsobem:

1. Zprvu kněz *světí voskové svíce*, jimiž se vyobrazuje Kristus a světlo víry jeho. Úmysl toho zvláštní pronáší se v modlitbách, kte-

rými prosí kněz, aby Bůh svíce tyto na přímluvu Marie Panny k zdaru těla i duše žehnati a jich posvětiti ráčil, my pak bychom ozářeni světlem Ducha svatého, jako Simeon v pravdě jej poznali, věrně milovali, a ohněm svaté lásky rozníceni jsouce, k němu, světlu neskončenému, dospěli.

2. Po té rozdává *tyto svíce pokropené a okouřené*, při čemž se prozpěvují slova, kteráž pronášel Simeon maje Krista na rukou. (Luk. 2. 29—32.) Při tom kněz koná krátkou modlitbu, aby Bůh propůjčil, bychom, což zevnitř konáme, toho uvnitř skrze světlo jeho milosti dosáhli.

3. *Následující pak průvod kněze a lidu s rozžatými svícemi* těmito vyobrazuje cestu Marie Panny, kterou konala s Ježíšem do chrámu, jak vyznačují antifony, kteréž při tom se prozpěvují.

Svíce tyto svěcené slují také v Čechách a na Moravě *hromnice*, poněvadž je lid v čas hromobití při modlitbě pálí. Dávají se též *umírajícím do rukou*, čímž se znamená, že Kristus věrných svých v hodině smrti neopouští, a ty, kteří za živa chodili v světle víry jeho, uvede po smrti v světlo života věčného.

§ 92. Neděle po zjevení Páně.

K pohodí vánočnímu patří také řada neděl, jež následují po zjevení Páně, jichžto se čítá šest aneb méně, připadá-li velkonoc dříve; vypadající pak neděle se po tři a dvacáté neděli po sv. Duchu vřadí.

O těchto nedělích *připomíná* církev *mladistvý věk* a z části *učitelský úřad* Páně.

Aby ušel Kristus Pán ukrutnosti Herodesovy, *utekl* s ním Josef na rozkaz Boží do *Egypta*, odkudž pak po smrti ukrutníka téhož *navrátil se* do *Nazareta*, kde Ježíš bydlel a trávil mladistvý věk svůj. (Mat. 2, 13—23.)

V první neděli po zjevení Páně připomíná se v svatém *evangelium Ježíš jako dvanáctiletý pacholík*, jenž při slavnosti velikonoční pomeškal v chrámě mezi učiteli, poslouchaje jich a otazuje se jich, tak že se děsili všickni nad rozumností a odpovědmi jeho. Pak sestoupiv s rodičemi do Nazaretu, byl poddán jim a prospíval moudrostí, věkem a milostí u Boha i u lidí. (Luk 2, 42—52.)

Dosáhnuv pak *třicátého roku věku*, kdežto dle tehdejšího obyčeje mohl jiné vyučovati, *započal učitelský úřad*. K témuž cíli vyvolil sobě, podle tehdejšího způsobu, dvanácte apoštolů, kteréž

cvičil a s nimižto chodil po veškeré zemi, hlásaje všude slova nebeské pravdy.

K potvrzení Božského seslání svého a získání si víry a důvěry u lidu, konal mnohé *divy a zázraky*. Počátek divů těchto — *proměnění vody ve víno*, na svatbě v Káně Galilejské, ku potvrzení učeníků ve víře — vypravuje církev svatá *v evangelium* na *druhou neděli* po zjevení Páně. (Jan 2, 1—11.)

Třetí pak neděli vypravuje se v svatém evangelium *očištění malomocného*, vyobrazení očištění pokolení lidského od malomocenství hříchu, pak i *uzdravení služebníka setníka* pohanského, jehož víra v Krista co Syna Božího za příklad staví. (Mat. 8, 1—13.)

Čtvrtou pak *neděli* v evangelium, kdež se vypisuje *utišení bouře* na moři, ukazuje se býti Kristus *Pánem přírody*. (Mat. 8, 23—27.)

Pátou a *šestou neděli* se představuje Kristus Pán jako *nebeský učitel*, vyučující v podobenstvích tajemstvím Božím; a sice: v podobenství o pšenici a koukoli učí Pán Ježíš, odkud pochází blud a nepravosti a vůbec hřích v církvi, proč snáší Bůh zlé, a který bude konečný osud spravedlivých a nepravých. (Mat. 13, 24—30.) V podobenství pak o zrnu hořčičném a o kvasu předpovídá Kristus Pán rozšíření a vzrůst království svého po světě a duchovní moc a působení jeho u vnitř duše. (Mat. 13—35.)

II. Posvátná doba velikonoční.

§ 93. Význam a trvání doby té.

V posvátné době velikonoční *představuje církev neskončenou lásku Syna Božího, jenž utrpením a vzkříšením svým dokonal veliký skutek vykoupení lidského*; pak vstoupiv na nebesa navrátil se k Otci, aby tamto byl prostředníkem naším. (Jan 3, 16.) *Hlavním tedy* předmětem slavnosti doby té jest vykoupení padlého lidstva skrze Krista a sice: *jeho utrpení, smrt, vzkříšení a na nebe vstoupení.*

Poněvadž ale události tyto v životě Páně a v díle vykoupení jeho jsou nejdůležitější, tvoří doba velikonoční *střed celého roku církevního*, takže podle ní se řídí veškeré pohyblivé svátky, též i počet neděl po zjevení Páně a po svatém Duchu.

Počíná se pak doba velikonoční *nedělí devítník* a *sáhá* až do *na nebe vstoupení* Páně. *Střed* její tvoří *slavnost velikonoční*,

přípravní dobou neb *předhodím* jest *půst* s předcházejícími třemi nedělemi (předpostí). *Pohodí tvoří pět neděl povelikonočních* s připadajícími slavnostmi.

§ 94. Předpostí.

Předpostí jest vlastně doba *tří neděl před postem*, z nichžto první slove *devítník*, ostatní pak *podevítníkové*. Po latinsku nazývají se tyto tři neděle: *septuagesima*, *sexagesima a quinquagesima*; což znamená sedmdesátý, šedesatý a padesátý den. Příčina názvu toho leží v té okolnosti, že druhdy čas postní nebyl vždy stejné délky, někde trval čtyřicet, jinde padesát i šedesát dní. V některých krajinách zajisté byl obyčej, o některých dnech postního času (v neděli, čtvrtek a sobotu) se nepostiti, proto počínal tam dříve půst, tak že počet veškerých dnů postních obnášel čtyřicet. Tak se stalo, že se postní čas někde počínal sedmdesátý den, jinde šedesátý a opět jinde padesátý den před velikonocí. Odtud svrchu položená jména.

Později však ustanoveno, aby se postní čas vůbec stejně t. j. po čtyřicet dní, vyjímaje šest dnů nedělních, v celé církvi vykonával, tudy šest a čtyřicet dní před velikonocí o popeleční středu počínal.

Ačkoliv tedy od neděle devítník až do popeleční středy není půst, přece však církev zachovala stará tato jména, ano koná také za těchto dnů *služby Boží dle starého způsobu jako v postě*. Užívá tedy při službách Božích obleku barvy fialové, neříká Gloria ani Alleluja a veškeré modlitby a čtení v tento čas připadající projevují ducha kajicnosti.

V neděli *devítník* církev v *podobenství o dělnících na vinici* připomíná věřícím, aby na vinici království Božího byli bedlivi a pilni, snažně pracujíce o spasení duše své pokáním a mrtvením sebe. V neděli pak *první po devítníku* ukazuje nám v *podobenství o rozsévači* překážky pravého obrácení-se a pokání, jež jsou zatvrzelost a nestálost srdce a přílišná péče o zboží světské. Konečně v *neděli druhou po devítníku* ukazuje církev, vypravujíc uzdravení *slepého žebráka u Jericha*, na toho, jenž léčí i slepotu duchovní — zaslepenost totiž srdce i rozumu, což jest první výminkou pokání; zároveň pak vypravuje poslední cestu Páně do Jerusaléma, kdežto, jakž sám předpověděl, měl býti vydán pohanům, posmíván, uplván, bičován a zabit. (Luk. 8, 31—34.) Církev připomínajíc tím blízké utrpení Páně, připravuje věřící na blízký čas postní.

Zatím ana církev věřící své k nastávajícímu postnímu času připravuje, oddávají se *světáci nezřízeným a prostopášným veselostem*, kteréž se dějí *za posledních dnů masopustních* a jsou pozůstatkové pohanských slavností „bakchanalia“ řečených a pohanskému bůžku obžerství, „bakchusovi“, činěných.

Takovéto však veselosti *nesluší na křesťana*, ježto se nesrovnávají se vznešeným povoláním jeho aniž s duchem času, kterýž církev právě koná. Mimo to dávají podnět k mnohým mrzkostem a neřestem, tak že se o těch, kdož se jim oddávají, říci může, co píše svatý Pavel, že jsou nepřátelé kříže Kristova, jichžto konec jest zahynutí, a jichžto bůh jest břicho a sláva v zahanbení jejich. (Fil. 3, 18, 19.)

Protož již svatý Augustin napomínal věřících svého věku, řka: „Pohané dávají si v tyto dny dárky milostné, vy pak máte dávati almužny v tyto dny zloby; onino jásají prozpěvujíce písně veselé a hejřivé, vy pak máte se těšiti ze slova Božího; onino běhají po divadlech, vy pak máte do chrámů spěchati; onino se opijejí, vy však buďte střídmi a postěte se!“ — Za touž také příčinou bývá nyní v mnohých chrámích v poslední tři dni masopustní vystavena velebná svátost oltářní.

§ 95. Svatopostní čas.

Čas tento, tak *řečený od postu*, kterýž se věřícím ukládá, počíná s popeleční středou a *trvá* až do Božího hodu velikonočního, tudy vyjímaje neděle, kde není půst, *po čtyřicet dní*, odkudž slovo čtyřicetidenní půst, a béře původ svůj již od časů apoštolských.

Jestiť to *čas přípravný k velikonocím*, tudy čas tichého rozjímání, vroucí modlitby a kajicnosti. Ku povzbuzení a k slušnému pronášení kajicnosti směřují veškerá nařízení církevní vzhledem konání času postního a sice:

1. Hned první den, totiž v *popeleční středu*, kterouž se počíná čas postní, *světí* církev *popelec*, t. j. popel z pozůstalých uschlých ratolestí květné neděle od roku předešlého. Tímto pak žehnaným *popelem znamená* kněz *čela věřících*, při čemž říká: „Pomni, ó člověče, že jsi prach a v prach se navrátíš.“ (Mojž. 3, 19.)

Děje pak se to tím úmyslem: *a*) aby se věřící živě upamatovali, že nastali dnové pokání a čas k očištění od hříchů. Popel zajisté byl ode dávna znamením smutku a kajicnosti (Job 42, 6; Jonáš 3.); *b*) aby majíce před očima hříšnost a pomíjejicnost svou, se pokořili a tím více ku pokání byli povzbuzeni.

Druhdy udělováno popelce toliko *veřejným kajicníkům*, k nimžto se i *mnozí z pokory a pobožnosti* přidružili, konečně pak ustanoveno jest, aby se *všem bez rozdílu* uděloval, a takto každý z dojímavé této upomínky na smrt, duchovního užitku nabyti mohl.

2. Zahaluje se zhusta hlavní oltář a staví se naň *obraz ukřižovaného Spasitele* jako jediná okrasa a hlavní předmět zbožného rozjímání toho času. Mimo to koná církev služby Boží v rouchách fialové barvy a nezpívá se při mši svaté ani Alleluja ani Te Deum laudamus.

3. Aby zkroušení a kajicnost věřících se ničím nerušily, *zapovídá církev* v čas ten *všeliké hlučné*, tudy i svatební *veselí*. Téhož ducha kajicnosti lze pozorovati ve všech pobožnostech, kteréž se konají v době této; zvláště pak *svatá evangelia a epištoly*, kteréž se čítají toho času, netoliko v neděli než i všední dni jsou zcela duchu svatopostní doby přiměřené. Vždy jest to Božský Vykupitel, na něhožto církev ukazuje jakožto na Toho, „který jest nám učiněn od Boha moudrostí i spravedlností, i posvěcením i vykoupením“ (I. Kor. 1, 30.); zároveň pak abychom tím spíše vykoupení Kristova se účastnili, *káže se častěji slovo Boží*, a lid se připravuje k hodnému přijetí svátosti pokání a oltářní, k čemuž v ten čas každý křesťan jest zavázán.

4. Konečně pak, aby věřící tím mocněji ke kajicnosti a k zapírání sebe povzbuzeni byli, *ukládá* jim *církev* po *veškerý čas tento půst*, v ten způsob, že každý den, vyjímaje neděli, jest ujma v jídle, mimo to každou středu, vyjímaje středu pašijového týhodnu, pak každý pátek, jakož i v zelený čtvrtek a na bílou sobotu jest ujma a půst od masa.

Jestiť trojí druh postu: 1. *půst od masa*, kterým se požívání masa všem, kdož sedmý rok věku překročili, zapovídá; 2. *ujma*, kdežto věřícím, vyjímaje mládež do 21. roku se dovoluje toliko jednou za den do sytosti se najísti, ostatně pak něco málo požívati (collatio); 3. *úplný půst* totiž půst od masa a ujma v jídle.

Půst církve katolické zakládá se: *a*) na šedé starobylosti; *b*) též na příkladu Páně a jeho apoštolů, konečně *c*) i na blahodatných účincích, kteréž působí.

a) Co do *původu postu*, nalezá se již v starém zákoně, kdežto Bůh zapověděl israelským požívání mnohých pokrmů a uložil jim v roce jeden postní den. Rovněž i Mojžíš postil se, prve než přijal zákony z ruky Hospodinovy. I proroci a všickni zbožní muži starého

zákona postívali se; n. p. Daniel a tři mládenci u dvora Nabuchodonosorova, Eleazar a sedm synů matky makabejské, svatý Jan křtitel.

b) Pokud se týče *příkladu Ježíšova*, jehož jsouce učeníci a vyznavači máme následovati, — byltě celý život Páně neustálým zapíráním sebe, ustavičným postem. Zvláště pak připravuje se k veřejnému úřadu svému, postil se čtyřicet dní a nocí. Dle příkladu Mistra nebeského postili se i *sv. apoštolé.*

První pak *křesťané* následujíce příkladu Páně a svatých apoštolů zachovávali tuhý půst v čas postní, adventní, o čtvero suchých dnech a o vigiliích; tak sice, že až do západu slunce žádných pokrmů nepožívali a v určité dni netoliko od masitých pokrmů se zdržovali, ano i másla, sýra a vajec nepožívali. Zvláště pak přísný byl půst v pašijový týhoden.

c) *Církev ukládá půst věřícím,* aby za spáchané hříchy své Bohu *dostiučinili,* a takto zasloužené metly Boží od sebe odvrátili; též aby se *cvičili v zapírání a mrtvení sebe.* Protož prozpěvuje dobře církev v praefaci postního času, „že Bůh postem nepravostí udušuje, ducha pozdvihuje, a ctnosti síly i odplaty podává.“

Při tom však dobře sluší znamenati, že *pravý půst* nezáleží toliko v zdržování se od pokrmů, než i vůbec *ode všech rozkoší těla.* Dovoluje-li tedy církev mladým lidem až do dvacátého prvního roku víc než jednou do sytosti se najísti, tím jich nezbavuje povinností, krotiti žádosti těla svého, n. p. i dovolená vyražení a co smyslům lahodí, sobě odříci, a takto se cvičiti v zapírání sebe samých. Masa však požívati v dny postní není jim dovoleno.

5. *V pátou neděli postní* počíná církev zvláště a výhradně obraceti zřetel svůj k smrti a utrpení Krista Pána, odkud neděle ta slove smrtelná. Protož *zakrývají se všecky obrazy ukřižovaného Krista závojem fialovým* na znamení hlubokého zármutku a na vyznačení, že Kristus Pán se skryl před Židy, chtícími jej kamenovati, jakž v evangelium téhož dne se vypravuje. Závoj tento na veliký pátek, kdež smutek církve dosahuje vrchole, jest barvy černé, na zelený čtvrtek, jakožto v den ustanovení velebné svátosti oltářní, jest bílý.

Při mši sv. *neříká kněz v stupní modlitbě 42tý žalm.* Podobně neříká *chvalořečení*: Sláva Otci atd V epištole a evangelium této neděle vyzývají se věřící k rozjímání utrpení Spasitele, v oné se představuje Kristus Pán jako oběť za hříchy naše, v tomto pak se

vypravuje, jak Židé jej chtěli kamenovati. Od té doby říká se až do velikonoci při mši svaté *praefací o svatém kříži,* v kteréž se věřící vyzývají k díkůčinění Otci nebeskému, „jenž spasení pokolení lidského na dřevě kříže ustanovil, aby odkud smrt počala, odtud i život povstal, a ten, jenž na dřevě přemohl, také na dřevě byl přemožen.“

Pravý katolík chtěje v duchu své církve svatopostní čas konati, má mimo uložený půst také *na vroucích a nábožných modlitbách trvati, utrpení Páně sobě rozjímati,* zvláště pak *lítost nad hříchy a tři Božské ctnosti vzbuzovati, dobré skutky konati a svátost pokání a oltářní přijímati.* Ovoce zajisté postní pobožnosti musí se jeviti v odložení nepravostí a v posvěcení života.

§ 96. Svatý týden. Význam doby této.

Poslední týden svatopostního času sluje pašiový neb *svatý týden* (sancta hebdomas), poněvadž se v něm živě představuje a obnovuje památka svatých dějin z poslední doby života a umučení Páně.

Jsoutě pak posvátné dějiny tyto následující:

a) Bera se *Pán Ježíš* naposled na slavnost velikonoční, *vjel* jakožto král *slavně do Jerusaléma*, při kterémžto slavném průvodu zástupové mu vyšli vstříc a jej provázeli, provolávajíce mu s jásáním radostné Hosanna.

b) Po několika dnech *jedl Pán s učeníky svými Beránka* velikonočního, při kteréžto večeři ustanovil velebnou svátost oltářní.

c) Po té kráčeje *smrti vstříc,* odebral se *na horu olivetskou,* kdežto v smrtelných úzkostech pomodliv se a byv posilněn od anděla, byl jat od žoldnéřů. Pak byv od nepravých soudců *křivě odsouzen k smrti* a od Piláta vydán k ukřižování, téhož dne, *v pátek* okolo třetí hodiny, po krutých mukách *duši vypustil,* a takto krvavou obětí vykoupení pokolení lidského vykonal.

Svatá *církev* obnovujíc památku žalostných těchto událostí, totiž utrpení a smrti Páně, *truchlí* a pronáší hluboký zármutek svůj všelikými obřady, kteréž toho času koná. Jmenovitě *připomíná* a *čítá pašie*, t. j. vypsání utrpení a smrti Kristovy a sice: v neděli květnou podle sepsání svatého Matouše, v následující úterý podle sepsání svatého Marka, ve středu podle sepsání svatého Lukáše, v pátek pak podle sepsání svatého Jana. Odtud se nazývá týden tento také *smrtelný* čili *pašijový* týden. *V posledních* pak *dnech* svatého týhodne dospívá *smutek* církve nad trpícím Vykupitelem *k vrcholi.* Zpěv církevní stává se temnějším a žalostnějším, půst

tužším, oltářové pak jsou zbaveni vší ozdoby, hlahol zvonů umlkne, a pláč Jeremiášův ozývá se trudně u hrobu Spasitele.

§ 97. Květná neděle.

Obřady v neděli tuto konanými připomíná se slavný vjezd Páně do Jerusaléma krátce před smrtí jeho. Na ten cíl: *a*) v ten den *světí* církev ratolesti, druhdy *květy* (kočičky řečené); *b*) s těmito pak žehnanými ratolestmi koná *slavný průvod* okolo chrámu; potom *c*) *čte* pašie. Obřady tohoto dne jsou následující:

1. *Svěcení ratolestí* koná kněz přede mší sv. v rouchu fialové barvy modlitbami, okuřováním a kropením svěcenou vodou. Ratolestmi těmito připomínají se ony ratolesti, jež obyvatelé jerusalémští Ježíši do města vjíždějícímu na cestu metali. „Ony jsou," tak tvrdí sv. Augustin, „znamením chvalořečení a obrazem vítězství Kristova nad mocí ďábelskou a nad vládou smrti." (Trac. 5. in Joan.) Zároveň pak jimi vyznamenávají se dobří skutkové, s nimiž musíme před Bohem se okázati, ač máme-li jemu milými býti.

2. Po té *rozdává kněz posvěcené ratolesti mezi lid, s kterýmižto pak koná se okolo kostela průvod*, jímž se představuje vítězosláva Krista do Jerusaléma slavně se beroucího. Při tom se zpívají buď Antifony, v kterých se evangelium téhož dne opěvuje, neb lid prozpěvuje příhodnou píseň. Když pak přijde průvod nazpět ku dveřím chrámovým, vejde část sboru zpěváckého do chrámu, a kněz s ostatními zůstane venku před zavřenými dveřmi. Sbor pak u vnitř zpívá, jakoby Krista vítal, střídavě se zevnějším sborem starou píseň: Gloria, laus et honor atd. Po té udeří třikráte na dvéře chrámové křížem, načež se tyto otevrou na znamení, že brány pro hřích zavrženého království nebeského pro vykonané Kristem vykoupení na kříži pokolení lidskému se otevřely.

3. Jako ale beránek velikonoční již čtyry dni napřed býval ustanoven k zabití, nejinak *pokládá i církev Krista Pána za beránka k oběti určeného*. Proto se čítají *pašie*, t. j. vypsání utrpení Pána Ježíše dle sepsání svatého Matouše. Při tom se nežehná evangelium, poněvadž se čte umučení Páně, kteréžto jest pramen veškerého požehnání, též se nedrží žádné svíce, poněvadž se vypravuje, jak Kristus — „světlo světa" — zhasnul; nepronáší se pozdravení lidu „Pán s vámi" na znamení smutku nad zradou a utrpením Páně. Při čtení pašií drží věřící ratolesti v ruce, aby nezapomněli na slávu Páně, když se vypravuje o jeho hlubokém snížení, pro kteréž i sám Otec Ho povýšil.

Když pak se čte, že Kristus „nakloniv hlavu, ducha vypustil,“ poklekne i kněz i lid, kořice se neskonalé lásce Kristově. Ostatní část čte se pak jako evangelium.

Podobným způsobem se čtou pašie *v úterý* dle sepsání sv. *Marka*, ve *středu* dle sepsání sv. *Lukáše*, a o veliký *pátek* dle sepsání sv. *Jana*.

Pěkně vykládá jeden nábožný biskup význam průvodu o květné neděli, an píše: „S dítkami jdeme vstříc Kristu Ježíši, jestliže zachováváme nevinnost svou neporušenou; ratolestí olivové nosíme právem, jestliže pilně konáme skutky milosrdné, skutky pokoje a smířlivosti; ratolesti palmové v rukou držíme, když vítězství dosahujeme nad ďáblem a nad hříchem, ratolesti zelené béřeme, kdykoliv jsme okrášleni líbeznými ctnostmi; roucha svá metáme na cestu, kdykoliv své tělo mrtvíme, a marnost oděvu v ošklivosti máme.“

§ 98. Žalostivé neb temné hodinky.

Hodinky tyto jsou vlastně *ranní pobožnost* (Matutin) na zelený čtvrtek, veliký pátek a bílou sobotu; a byly konávány za starých časů ještě *za noční doby*; protož když po chvalozpěvu Zachariášově všecky svíce byly zhasnuty, bylo *v chrámě temno,* čímž se připomínala ona temná noc, kterouž Kristus Pán jat byl a mnoho muk přetrpěl. Odtud slují hodinky tyto *temné* hodinky. Nazývají se také *žalostivé neb truchlivé hodinky*, poněvadž se jimi vyobrazuje utrpení, smrt a pohřeb Krista Pána, kterouž památku církev ovšem v nejhlubším smutku koná.

Celá pobožnost tato jest *důmyslně* upravena:

1. Na *oltáři vší ozdoby zbaveném* stojí *šest žlutých voskových svící*, jakých se užívá toliko při zádušní pobožnosti v den dušiček. *Před oltářem* pak *stojí na trojhranu* jiných *patnácte svící*, z nichžto prostřední, vyobrazující Božského Vykupitele, jest bílá, ostatní však, vyznamenávající svaté apoštoly a nábožné ženy galilejské, jsou rovněž žluté.

2. *Žalmy,* jež se při hodinkách těch prozpěvují, *pronášejí se nářky a žaloby nad hříchem* a jeho strastí, zároveň i proroctví o utrpení a smrti Páně. Říkají se pak *bez průvodu varhan* a bez chvalořečení: Sláva Otci i Synu i Duchu svatému atd.; čímž církev hluboký smutek svůj nad trpícím Spasitelem na jevo dává.

3. Při tom zpívají se žalostnými dlouženými zvuky tak řečené „*lamentace*“ čili *nářky Jeremiášovy* (lamentationes), nářky totiž

úpěnlivé, kteréž druhdy prozpěvoval prorok na ssutinách Jerusaléma a to nad jeho převrácenými obyvately, aby oplakal zkázu svatého města a zajetí národu israelského, a však více převrácenost jeho, pro kterouž záhuba naň přišla. Církev pak těmito nářky jeví svou žalost a hluboký zármutek nad sníženým a zohaveným Vykupitelem. Zároveň jsou to nářky nad hříšníky, jichžto rozervané srdce a duše zohavená vášněmi a náruživostmi podobá se ztroskotanému Jerusalému. Protož po každém ze tří odstavců přidává se sbor zpěvácký k tomuto zpěvu s vyzváním: „Jerusaléme, Jerusaléme, obrať se k Pánu Bohu svému!“ — vyzývaje tím ku pokání hříšníky, jenž se tuto dobře ztroskotaným Jerusalemem vyznamenávají.

4. *Po každém žalmu*, jichžto úhrnem jest čtrnácte, *zhasí se jedna ze svící na trojhranu*, a mezi tím, co zpívá sbor chvalozpěv Zachariášův, zhasíná se i šest svící hořících na oltáři, tak že toliko *bílá svíce* na trojhranu *sama hoří*, kteráž pak se posléz *za oltář odnese* a tamto se na straně epištoly poschová. Tímto uhašením žlutých svící se vyznamenává, že svatí apoštolé Krista, když jat byl, rozprchnuvše se, jeden po druhém opustili. Toliko Pán svítil světlem svým bez ustání. A ačkoliv, když odpočíval v hrobě, zdálo se, jakoby i světlo jeho shaslo, což se vyznamenává temností po zhasnutí všech svící v chrámě panující; přece však bylo to světlo toliko skryté a objevilo se opět v jasnějším lesku. Za tou příčinou také

5. ke konci *uschovaná svíce* za oltářem se opět vynese a *na své místo postaví*. Pak se učiní *hřmot* klapačkami a řehtačkami; čímž se dává znamení lidu k odchodu, zároveň i se značí povyk Židů, když křičeli: Ukřižuj, ukřižuj jej!

§ 99. Zelený čtvrtek.

Sluje takto (Coena Domini), poněvadž druhdy věřící uložený v tento den půst tak přísně zachovávali, že *nepožívali* ničeho jiného, *leč zelenin;* jakož i Židé v ten den při jedení beránka velikonočního hořkých salátů požívali pro upomínku na hořkosti, kterých okoušeli za času utiskování egyptského.

V tento den *obnovuje církev památku ustanovení nejsvětější svátosti oltářní,* zároveň zde i onde *mytí nohou* učeníkům, pak i zvláště počíná věřícím připomínati *utrpení Krista Pána*, ježto se na hoře olivetské započalo.

1. Památku *ustanovení velebné svátosti oltářní* koná kněz *při mši svaté* téhož dne. Církev totiž pro veliká dobrodiní, kteráž

Pán Ježíš ustanovením té svátosti světu prokázal, zapomíná takřka okamžitě na smutek, který právě koná, a protož přistoupí *kněz v slavném rouchu* k oltáři, zapěje radostný chvalozpěv *Gloria*, kterýž se provází *hlučným sezváněním zvonů*. V epištole vypravuje se ustanovení nejsvětější svátosti oltářní (1. Kor, 11, 20—26.); ke kteréž toliko ti, kdož jsou čistého srdce, mohou přistupovati, kteráž čistota duše vyobrazuje se mytím nohou, o kterémž jedná evangelium tohoto dne. (Jan 13, 1—5.)

Jako ale při poslední večeři Kristus Pán sám tuto oběť konal a svatým apoštolům tělo a krev svou ku přijímání podal, podobně i v každém chrámě *slouží toliko jeden duchovní mši svatou* (v biskupských chrámích biskup sám); ostatní pak kněží přistupují ku přijímání.

Na zelený čtvrtek *posvěcují se při mši svaté tři svaté hostie*, z nichž jednu kněz přijímá a druhé dvě v kalichu na zítřejší den uschová. Po mši svaté pak, poněvadž veliký oltář se obnaží a schránka Nejsvětějšího, tak řečený „tabernákul“, zcela otevřená, jako zpustlá stojí, *přenese se velebná svátost v ciboři* a *předsvěcené hostie* v kalichu do postranní kaple neb na poboční oltář a sice v slavném průvodu, při kterémž se známé „*Pange lingua*“ prozpěvuje, čímž se zároveň cesta Páně na horu olivetskou po poslední večeři představuje.

2. Než poněvadž Kristus Pán hned po ustanovení velebné svátosti se svými učeníky na horu olivetskou se bral a byv jat a mučen druhého dne na kříži umřel; tudy *upomínka na utrpení Páně opět brzy se dostaví*; a protož již od té chvíle až do mše svaté bílé soboty neozývá se žádný radostný zpěv, aniž slyšeti jest líbý zvuk varhan a slavný hlahol zvonů, místo kterých se užívá neladně znějících klapaček a řehtaček. Nebo hned po ustanovení velebné svátosti, když povečeřeli, odebral se Pán Ježíš na horu olivetskou do zahrady Gethsemani, kdežto v smrtelných úzkostech krvavý pot cedil, pak i jat byl.

3. Po mši svaté *se obnažují a myjí oltářové*. Děje se tak z té příčiny, že kněží až k slavnosti vzkříšení Páně žádné mše sv. nesloužejí, tudíž se veškeré nářadí jakožto zbytečné odstraní. Mimo to značí tím církev hluboký smutek, kterýž má nad trpícím Vykupitelem. Odkládajíc totiž všelikou ozdobu, vyobrazuje tím Krista Pána, kterýžto odraný a obnažený při utrpení svém takřka sebe sám zmařiv, odřekl se vší slávy, jakž již před věky věštil o něm Isaiáš

prorok: „Ani krásy, ani ozdoby se na něm nenalézalo.“ Protož také říká se při tom dvacátý první žalm, v kterémžto žalmista předpovídá žaloby a nářek trpícího Vykupitele a z kteréhož žalmu po každém verši se opakuje verš 19. téhož žalmu, kdežto se dí: „Rozdělili sobě roucha má, a o můj oděv metali los.“

4. *Posléze koná se mytí nohou.* Napřed *se čte evangelium* téhož dne, v němžto se jedná o tom, jak Pán Ježíš při poslední večeři učeníkům svým nohy myl, chtěje takto důtklivým způsobem jim dáti živý příklad pokory a vzájemné lásky. Protož pro upamatování toho biskup po evangelium odloží pluvial a vezma utěradlo přepáše se a myje dvanáctero kněžím nohy, pak osušuje jich utěradlem a líbá je.

Příkladu Páně následují netoliko papež a biskupové, ale i opatové a představení kláštera, jakož i zde onde křesťanští císařové a králové, dávajíce tím na rozum, že vznešená důstojnost jejich nemá rušiti svazkův lásky bratrské, jež všechny v jedno tělo víže a spojuje.

§ 100. **Veliký pátek.**

Tak sluje tento den (Parasceve), poněvadž se v něm koná živá *památka velikého a vznešeného děje*, totiž umučení a smrti Páně.

Smrt zajisté *Kristova jest děj* mezi všemi ději z života jeho *nejznamenitější.* Nebo smrt Páně jest ta veliká oběť, kterouž pravda víry Kristovy zpečetěna, hřích a vina jeho smazána, smrt přemožena a ostnu zbavena, Bůh s člověkem smířen a vykoupení pokolení lidského vůbec na věky dokonáno jest.

Jelikož příroda sama při smrti Páně truchlila, koná i církev svatý tento den v hlubokém smutku, obrážejícím se u veškerých obřadech, a sice:

a) *Duchovní přistoupí* se služebníky *v černém rouchu k oltáři*, a na znamení nejhlubšího zármutku, jaký má církev nad utrpením Páně, *vrhnou se na stupních jeho na tváře své* — a tak potrvají nějakou chvíli v rozjímání tajemství toho dne. Pro upamatování toho, že Kristus Pán „světlo světa“ toho dne zemřel, *nehoří na oltáři žádná svíce*, anobrž i *věčná lampa* jest zhašena.

b) Pak *přistoupí kněz k oltáři*, a políbí ho, načež se *dvoje čtení říká.* První z Ozeáše proroka, (6, 1—6), v němž se prorokuje o smrti a vzkříšení Páně, a druhé vyňato jest z druhé knihy Mojžíšovy (6, 2—11), kdežto se vypravuje o ustanovení velikonočního beránka, předobrazení to Krista Pána. Pak čte kněz, jako v neděli

květnou, pašie dle sepsání svatého Jana, v kterých se vypravuje o vyplnění těch věci, kteréž předpověděny jsou v dotčených knihách starého zákona.

c) *Po té následují modlitby za veškeré lidstvo* a všeliké druhy a vrstvy jeho, totiž: za církev Boží, za papeže, za biskupy a ostatní duchovenstvo jakož i věřící pravé církve, za země pána, za katechumeny, za v soužení se nalézající, za kacíře a odpadlíky, za Židy a pohany. Modlí pak se církev za všechny lidi toho dne, poněvadž Kristus Pán také téhož dne za všechny lidi umřel a poněvadž chce, aby všickni lidé ovoce smrti Kristovy účastni byli. Před každou modlitbou vzbuzují se věřící, aby poklekli (flectamus genua), jakož i kněz sám kleká, aby se tím způsobem prokazovala úcta Božskému Vykupiteli od věřících v onen den, kdež od nepřátel největší pohanění snášeti musil. Když pak připadne modliti se za Židy, tu se neklaní kněz ani lid. Děje se tak pro upomínku, že Židé před Spasitelem pro posměch a na potupu poklekajíce, zlehčili tudíž onen význak nejhlubší úcty, jemu právě příslušící.

d) *Pak se činí pocta svatému kříži.*

Kněz totiž vezme kříž zastřený černou rouškou smuteční, *odhaluje ho znenáhla, až celý se objeví,* zpívaje při tom třikráte: „Ejhle dřevo kříže, na kterémž pnělo Spasení světa!“ načež sbor odpovídá: „Pojďte a klaňme se jemu!“ Touž dobou sejme se také s ostatních křížů záclonka. Odhalení toto připomíná na onu dobu, kterou Kristus Pán obnažen a na kříži povýšen jest na odiv veškerému lidu. Potom *položí kněz kříž na černé, po zemi rozprostřené sukno před oltářem*; pak, jako Mojžíš maje se přiblížiti ku posvátnému místu na hoře Horeb, musel zouti obuv s nohou, vyzuje kněz obuv, *poklekne třikráte před křížem*, což jest odvetou trojího pohanění, jakéž utrpěl Božský Vykupitel u Kaifáše, u Herodesa a pak na Golgotě, až posléz před samým křížem kleče, *líbá nohy Božského Vykupitele*, což po něm konají i druzí přítomní, dle slov svatého Pavla, řkoucího: „že ve jménu Ježíše každé koleno klekati má.“ (Filip 2, 11.) Důstojná tato pocta nevzdává se podobizně, nýbrž vztahuje se posléz na samého Krista.

Mezi tím, an lid kříž líbá, zpěvcové chrámoví *zpívají úkory* čili *žaloby Spasitele* (improperia), totiž žalostné zpěvy dvou sborů se třídajících, v kterýchž Kristus Pán i Židům, i lidstvu vůbec vytýká nevděk a křivdy, kteréž mu byli učinili, a kterýmž ovšem se podo-

bají i vlastní naše hříchy, jimiž u velikém nevděku po druhé jej křižujeme, když jeho milostí k neřestem a nepravostem zneužívajíce, zásluhy smrti a utrpení jeho na sobě maříme.

e) Po té následuje mše předposvěcení (missa praesanctificatorum), tak řečená, poněvadž při ní se neděje žádné proměnění, toliko svatá hostie den před tím posvěcená se přijímá. Totiž *rozžhou se svíce na oltáři* a *kněz* v slavném průvodu *přenese* z postranního oltáře kalich *se svatými hostiemi*, *posvěcenými předešlého dne*, *k hlavnímu oltáři*. Při průvodu tom zpívá se velebná píseň: Vexilla regis prodeunt a t. d. k úctě ukřižovaného Krista. Pak se okuřuje velebná svátost na znamení nejhlubší uctivosti, velebné svátosti příslušící.

Mše předposvěcení sama počíná tím, že kněz naleje vína a vody do kalicha. Pak vykonav několik modliteb pozdvihuje svaté hostie jednou rukou ku poctě přítomným, rozlomí ji na tři částky, z nichž jednu vpustí do kalicha, načež ihned přijímá. Nekoná pak se toho dne žádná nekrvavá oběť mše sv., jelikož se v tento den krvavá oběť Páně veškerými obřady živě představuje. Toliko papež, jako náměstek Kristův, slouží toho dne mši svatou.

f) Posléz se *přenáší velebná svátost* v monstranci *k Božímu hrobu a vystavuje se věřícím* k uctění. Děje se tak pro upamatování na žalostný pohřeb Ježíše Krista, když jej Nikodem a Josef z Arimathie do hrobu kladli.

Zbožní křesťané *navštěvují toho dne vystavenou velebnou svátost* oltářní u Božího hrobu, rozjímajíce sobě vroucně umučení Páně, zároveň i vzdávajíce vroucí a srdečné díky Božskému Vykupiteli za neskončenou milost, kterouž nám smrtí svou prokázal.

§ 101. Bílá sobota.

Sobota po velkém pátku slove *bílou*, poněvadž za prvních časů dospělí v tento den slavně *pokřtěni* bývali a pro vyznačení nevinnosti duše, kteréž na křtu svatém nabyli, *se v bílé roucho odívali*, kteréž pak po celý týden nosili.

Den tento *zasvěcuje se památkou doby*, když *Kristus* Pán *v hrobě* po vykonaném velikém dílu vykoupení, druhého takměř stvoření světa, *odpočíval*, a protož se druhdy v tichosti a bez oběti mše svaté konával.

Obřady, které nyní koná církev v tento den, jsou vlastně *přípravou na velikonoce*, a vykonávali se druhdy v noci na nedčli velikonoční.

Záležejí však tyto služebnosti církevní v tom, že se světí nový oheň a světlo (či paschal), křestní voda, pak se slaví mše svatá.

a) Zprvu se koná *svěcení nového ohně*. Totiž venku před kostelem postaví se hranička suchého dříví, pak ohněm *vykřešeným z kamene* se zanítí, kterýžto oheň *modlitbou*, *kropením svěcenou vodou* a *okuřováním* se posvětí a v něm se ostatky svatých olejů spálí. *Posvěceným ohněm* tím se znamená Kristus, kterýžto jako světlo věčné, skrze své vzkříšení stal se světu novým světlem. *Kamenem* pak, z něhož se oheň ten vykřeše, naráží se na Krista, jehož písmo nazývá úhelním kamenem církve a od něhož všecko duchovní světlo světa původ vzalo. — Protož i z toho nového ohně *svíce* trojkrutce čili trianglu *v chrámě* se *rozsvěcují*, a sice u *dveří rozže jáhen jednu*, zpívaje: „Světlo Kristovo!“ načež poklekne i lid s ním, odpovídaje: „Bohu díky!“ totiž za to, že nám Jednorozeného syna svého k našemu osvícení a ku poznání nejsvětější Trojice, jež se trojkrutcem tím vyobrazuje, seslati ráčil. Pak *u prostřed chrámu* rozže druhou a posléz *blíže hlavního oltáře* třetí svíci trojkrutce, po každé zvučnějším hlasem totéž prozpěvuje, načež lid podobně odpovídá.

b) Když dojde k velkému oltáři, *světí kněz velikonoční svíci*, paschál nazvanou, kterouž se opět vzkříšený Spasitel vyznamenává. Při tomto svěcení *zpívá vznešený zpěv*, jehož původ od svatého Augustina se odvozuje, a nazývá se „*Exultet*“ od počátečního slova, v kterémžto zpěvu se hlásá sláva vzkříšeného Vykupitele. Na počátku svěcení ještě nehoří paschál, představující Krista posud v hrobě odpočívajícího.

Při svěcení pak *zasazuje světitel patero zrn kadidla ve velikonoční svíci* na způsob kříže — pro upomínku na vonné masti, kterými Nikodem a Josef tělo Páně pomazali; patero pak důlků, do kterých se těch pět zrn kadidla zasadí, vyobrazuje patero ran Kristových, které i po z mrtvých vstání oslavené tělo jeho zdobily. Pak rozže paškál ten světlem trojkrutce pro upamatování, že syn Boží od Otce vyšel jako „světlo od světla.“ Později se rozžhou i lampa i ostatní světla od trianglu, čímž se vyznamenává, že veškeré osvícení od Boha Otce světel skrze Pána Krista, světlo světa svůj počátek béře a skrze milost Ducha svatého na všecky lidi se vylévá. Po svěcení

vody křestní *postaví se* tato svíce *na pravou stranu oltáře* a rozsvěcuje se vždy při slavných službách Božích až do na nebe vstoupení Páně, vyobrazujíc obcování Páně se svatými apoštoly.

c) Po svěcení svíce této *světí se hned voda křestní.* Děje se tak proto, poněvadž druhdy dospělí ten den křtěni bývali. Dříve však *čtou se proroctví* (výňatky prorocké), totiž určité částky z písma svatého starého zákona zavírající v sobě proroctví a předobrazení křtu svatého, při kterémžto čtení druhdy katechumenové, kteříž měli křtěni býti, zkoušeni bývali, zdali v svatém náboženství dosti vycvičeni jsou. Po svěcení křestní vody koná se litanie o všech svatých, při které kněz před oltářem na tvář se vrhne; na konci pak do sakristie se odebéře.

d) Posléze se *koná slavná mše svatá*, která se *druhdy v noci konávala* (odkudž jméno její a svátků těchto vesměs) a v které se již napřed památka radostného vzkříšení slaví. Protož také ji slouží kněz *v bílém rouchu* slavném na ozdobeném oltáři. Opět zní chvalozpěv: „*Gloria*“ *a hlahol zvonů* zvěstuje radost vzkříšení Páně; v epištole toho dne připomíná se duchovní vzkříšení; po té pak duchovní prozpěvuje *Alleluja* po třikráte, vždy výš a výše, pronášeje tím velikonoční radost nad vzkříšením Páně, kteréž se v evangelium zvěstuje. Ostatně *vynechá se* při této mši svaté *introit*, poněvadž mše tato není počátkem, nýbrž dokončením slavnosti tohoto dne; *též i Kredo*, poněvadž je druhdy křtěnci sami před křtem svatým odříkávali; rovněž se neříká „*Agnus*“ čili Beránku Boží“, poněvadž se již říkalo v litanii předcházející, a hned po přijímání počínají „nešpory“, ovšemť velmi zkrácené.

e) Těmito obřady posvátnými *vzkříšení Páně* jest *toliko vyznačeno*, samo pak až *pod večer* se slavívá.

Kněz totiž oděn *v roucho bílé barvy* přistoupí v tichosti k Božímu hrobu a říká tuto žalm a církevní modlitbu. Pak *okouří velebnou svátost* a chopiv *monstranci drží ji v ruce* a obrácen k lidu volá radostně: „Vstalť jest této chvíle ctný Vykupitel!“ Pak kráčí *v slavném průvodu* k oltáři a shromážděná obec doprovází jej, *při slavném zvuku zvonů a varhan* dále prozpěvujíc a oslavujíc Krista, vítěze nad smrtí a nad ďáblem. Při oltáři pak ukončí se veškerá pobožnost chvalozpěvem svatého Ambrože „*Te Deum Laudamus*“ a *požehnáním.*

§ 102. Význam a původ slavnosti velkonoční.

O velkonocích *slaví* církev radostné *tajemství vzkříšení Páně*. Nebo, jakž již žalmista Páně prorokoval o Vykupiteli, že z hrobu povstane, řka: „Nezanecháš duše mé v hrobě, aniž dáš svatému svému viděti porušení“ (Žalm 15, 10.) a jakž byl Kristus opětně předpověděl (Jan 2, 19; 10, 18. — Mat. 16, 21.), — stalo se skutečně. *Třetí den* velmi z rána vstal jest Božský Vykupitel jako vítěz nad hříchem, smrtí a ďáblem slavně z mrtvých. Od této přešťastné noci slují svátky ty *velikonoce* (Pascha) tolik co veliká, znamenitá noc.

A v pravdě znamenitá jest ona noc; neb *vzkříšení Páně* jest základ víry naší (1. Kor. 15, 12.), pečeť naděje, že i my jednou z mrtvých vstaneme (1. Kor. 15, 13. 20.); zároveň pak tím ztvrzeno, že smrt, hřích a peklo přemoženo a spasení naše dokonáno jest. Protož i svatí otcové slavnost tuto nazývají slavností všech slavností; jakož i v skutku jest středem veškerých slavností roku církevního.

Za touto příčinou také konáme *památku vzkříšení* Páně *již od počátku* církve; a sice *každou neděli* t. j. ten den po sobotě, v kterýžto den Božský Vykupitel z hrobu vstal, tak že každá neděle byla takřka slavností velikonoční. Však i *výročního dne* vzkříšení Páně slavíváno již za časů apoštolských. V polovici druhého století vznikla rozepře mezi východní a západní církví, v který čas by se měla slavnost ta konati, načež na prvním obecním sněmu Nicejském rozhodnuto bylo, aby konána byla povždy první neděli po úplňku, kterýž následuje po rovnodennosti jarní, v kteroužto dobu vzkříšení Páně skutečně padá.

Koná se tedy velikonoc *vždy v den nedělní*; poněvadž Božský Vykupitel v ten den z mrtvých vstal, tím i druhé stvoření, totiž vykoupení naše, dokonal. A jako Bůh Otec dokonav sedmého dne stvoření světa, den ten posvětil, posvětila církev neděli jakožto dokonání vykoupení světa.

Slavnost velikonoční křesťanská byla *předobrazena slavností velikonoční*, kteráž se konala *v starém zákoně* na památku vysvobození národu israelského z utiskování egyptského. O této slavnosti byl každý dospělý Israelita zavázán do Jerusaléma přijíti a tamto požívati beránka velikonočního. Mimo to se požívaly po celý týden přesné (nekvašené) chleby. (II. Mojž. 12, 23—27. III. Mojž. 23, 4—8. V. 3—6.)

Mnohem vznešenější význam má velikonoc nového zákona jakožto slavnost vysvobození celého pokolení lidského z otroctví hříchu a ďábla skrze Krista Ježíše, jenž jest pravý Beránek Boží, který snímá hříchy světa.

§ 103. Hod Boží velikonoční a slavnost jeho.

Radost velikonoční jeví se všude, jak *v církvi a chrámích, taktéž i po domácku a v přírodě* Boží.

1. Zvláště *církev* snaží se, aby radost velikonoční v srdcích všech panovala. K témuž cíli za dávných časů *padlí* a kajicníci opět *do církve přijati* bývali, knížata křesťanská *propouštívali jaté a uvězněné* na svobodu. Věřící pak přistupovali v ten den *k stolu Páně* a na potkání pozdravovali se, volajíce: „Vstalť jest Vykupitel"; načež druhý odpověděl: „V pravdě vstal jest." Aneb přáli sobě vzájemně: Radostné Alleluja!

Však až *posud* koná církev slavnost vzkříšení Páně radostným způsobem. *Chrámové* bývají *slavně ozdobeni*; na oltáři stojí socha Božského Vykupitele, jenž co slavný vítěz v ruce drží korouhev; *kněz* a přisluhující oděni jsou v *roucho bílé barvy*, radostné chvalozpěvy střídají se s hlučnými zvuky a slavné „Alleluja" ozývá se zhusta po celý oktáv, pak i po celý velikonoční čas, abychom častým opakováním jeho připamatováni byli, že v tomto čase Kristu bez ustání chválu a díky vzdávati máme za velikou milost jeho vzkříšení. Modlitby pak toho času konají se stoje, čímž se vyznamenává, že Kristus Pán z mrtvých vstal.

2. Však i *po domácku* jeví se radost velikonoční. V ten den totiž požehnává se *beránek*, jenž sluje velikonoční beránek, *bochánky* velikonoční a *vejce*, a vše to se pak požívá na památku poslední večeře Páně.

Svěcený beránek jest upomínka na beránka starozákonního a na toho, jenž se jím vyznamenával, na Krista Pána, kterýž pravý Beránek Boží sňal hříchy světa; *bochánku* pak se požívá na památku přesného chleba, jehož dle způsobu židovského při poslední večeři požíval náš Spasitel, kterýž pak se dal jako chléb nebeský věrným svým za pokrm. *Malované vejce* (kraslice) jsou krásný obraz našeho vzkříšení. Nebo jako kuřátko, když přijde čas, proklube skořepinu a vylíhne se, podobně i my v den poslední, prolomivše kůru hrobovou, povstaneme k lepšímu životu.

Kněz žehnaje tyto věci znamená je svatým křížem a prosí Boha, aby jich skrze vzkříšení Pána Jesu Krista požehnati a posvětiti ráčil, aby ti, kdož jich požívají, obdrželi zdraví těla a ochranu duše a mysli jejich naplněny byly duchovním potěšením. Pak je pokropuje svěcenou vodou.

3. Než také *příroda slaví* tou dobou *vzkříšení*. Slunce vystoupivši výše na blankytové obloze, počíná jasněji svítiti a zahřívati zemi. Jaro nastává a příroda jsouc posud jako v zimní sen pohřížena a sněhovou korou přikryta, počíná se probuzovati k novému životu.

Tak co křesťan katolík radostného a utěšeného v chrámu Božím slyšel, čeho uvažoval a v srdci pociťoval, toho ozvěnu nalézá v chrámu přírody, kdež mu každý kvítek volá hlasem velebným: Pán vstal, já povstal, i ty povstaneš jednou z hrobu slavně, povstal-li jsi nyní s Ježíšem z hrobu hříchů.

§ 104. Oktáv velikonoční a neděle po velikonoci.

Druhdy slavíváno celý oktáv velikonoční, nyní však se koná slavně toliko *první a poslední den.*

Kristus Pán se zjevoval svým apoštolům po svém vzkříšení ještě po čtyřicet dnů, obcuje a rozmlouvaje s nimi o království Božím (o církvi); což se vypravuje v evangeliích, v ten čas připadajících.

V pondělí velikonoční vypravuje se, jak se ukázal Pán Ježíš dvěma učeníkům do Emaus putujícím.

V neděli následující vypravuje se, jak se ukázal Pán Ježíš jedenácti apoštolům shromážděným, mimo Tomáše; pak po osmi dnech všem, i Tomášovi, kteréhož o skutečnosti vzkříšení svého přesvědčil. Neděle tato první povelikonoční slove také *bílá neděle,* tak řečená od bílého roucha, ježto novokřtěnci, obnovivše učiněný slib při křtu svatém, toho dne odložili, tak sice, že, jakž dí svatý Augustin, bílá barva s šatem se odkládala, nevinnost však v srdci ustavičně zůstala.

V tuto *dobu povelikonoční připomíná se královský úřad Krista Pána,* kdežto vzkříšený Vykupitel jako vítězný král se svými věrnými obcoval a království své na zemi ustavil. Proto také *hoří* po celý tento čas při slavných službách Božích u oltáře *veliká svíce* (paškál), představující oslaveného Krista, zhusta ozývá se Alleluja a nekoná se půst, dle slov Páně: „Zdaliž mohou synové ženichovy (přátelé) rmoutiti se, dokud s nimi jest ženich?“

Avšak Kristus jsa králem věrných svých nepanuje mocí a hrůzou, nýbrž láskou a milostí; nehledaje sebe, alebrž spasení svého věrného lidu. A protož mění vítěznou korouhev svou v pastýřskou hůl, nazývaje se dobrým pastýřem. A co takový dobrý pastýř, jenž zná ovce své a duši svou pokládá za ně, představuje se v evangelium v druhou neděli po velikonoci.

V ostatních pak *nedělích* povelikonočních připomíná církev ve svých evangeliích věřícím *částky z řeči*, kterouž činil Pán Ježíš učeníkům svým *při poslední večeři* na krátce, než se od nich odebral k smrti, v kteréžto řeči jako otec se s nimi louče, je připravoval na blízký svůj odchod k Otci (smrt), je těšil, učil, napomínal a slíbil jim seslati Ducha svatého.

§ 105. Den svatého Marka a křížové dni.

V pohodí velikonoční připadají také *průvody* čili *procesí svatého Marka a křížových dnů*, kteréžto mají původ svůj v šedé dávnověkosti.

Procesí na den *svatého Marka* bylo již v šestém století od papeže Řehoře Velikého buď ustanoveno neb obnoveno, na odvrácení morové rány toho času panující.

Procesí pak *křížových* neb *prosebních dnů,* kteréž církev koná po páté neděli povelikonoční, jenž odtud sama sluje křížová neděle, a sice v pondělí, úterý a ve středu před na nebe vstoupením Páně, vzaly *původ* svůj *z Francouzska*, kdežto již v pátém věku je konal *Mamertus,* biskup vienenský, když totiž krajiny tyto po několik let mnohými nehodami, jakož: ohněm, zemětřesením, neúrodou atd. navštěvovány byly.

Příkladu toho následovala i jiná města, až pak *nařízením papeže Lva III.* († 815) pobožnost tato i v Římě uvedena, potom i po *celé církvi rozšířena* byla.

A to se děje *právě a příhodně.* Neb, byť i nestávalo vždy příčiny prositi za odvrácení ohňů, zemětřesení a jiných nehod, přece vždy potřebujeme mnohých věcí, za kteréž ovšem sluší Boha prositi. Zvláště pak jest to zdar osení a požitků přírodních, za kterýž církev prosí. K tomu jest i čas ten, v kterémž se procesí tato konají, nejpříhodnější. Neb právě tou dobou počíná všechno růsti i odkvétati, což pro budoucí těžení jest velmi rozhodným.

Hned potom připomínáme sobě nastávající odchod Vykupitele do nebes, kdežto jako věrný Prostředník náš žije. Kdož to na paměti má, může důvěrně očekávati, že prosby, které koná církev ve jménu jeho za úrodu zemskou, nebudou oslyšeny, ovšem napomáhá-li to k našemu spasení. Vždyť, vzbuzuje věrné své k modlitbě, pravil sám: „Začkoli prositi budete Otce ve jménu mém, dáť vám. Proste a vezmete.“ (Jan 16.) Kterážto slova Páně církev v evangelium na předcházející neděli křížovou věřícím na pamět uvádí.

Však i *způsob*, jakýmž pobožnost tuto církev koná, jest zcela *účelu jejímu přiměřený*, srdce i ducha vzdělávající, totiž:

1. Záhy *z rána svolávají se věřící* do chrámu, odkud pak se v slavném *průvodu* berou *do polí*, kráčejíce mezi zelenajícími se polemi, lučinami a kvetoucími sady.

2. Při procesí *přednáší se kříž*, jakoby ukřižovaný Spasitel stál v čele svého věřícího lidu jsa vůdcem jeho po cestách vezdejšího života; na význam, že shromážděná obec pobožnost tuto koná ve jménu Páně, a že toliko ve jménu t. j. skrze jeho neskončené zásluhy vyslyšení proseb svých očekává.

Podobně i *korouhve fialové* barvy s obrazy svatých po obou stranách a s křížem nahoře připomínají věřícím, že jakožto bojovníci boží a údové rytěřující církve na zemi máme se shromažďovati okolo Krista, pod jehožto práporem bojujíce a jehožto příkladu a učení následujíce, jistě a bezpečně vítězství dojdeme, a k vítězoslavné církvi v nebesích přičtěni budeme.

Korouhve berou původ svůj *z časů císaře Konstantina Velikého*, kterýžto na svém tažení proti odbojci Maxenciovi a s ním veškeré vojsko viděli jsou na nebi jasný kříž se znamením X (t. j. Chr. totiž Kristus) a s nápisem: „Tímto zvítězíš;“ zároveň přikázáno mu ve snách, aby znamení toto na válečných korouhvích svých dal zhotoviti. Což tento učiniv, ve čtyřech bitvách dobyl vítězství, ve čtvrté pak sám Maxencius o život přišel. (Euseb. vita Const.)

Křesťané pak potomně podle těch korouhví válečných učinili korouhve chrámové, jakož se posud v chrámích nalézají. Jsou pak jako roucha bohoslužebná rozdílné barvy. Při procesí na den svatého Marka a křížové dni jsou fialové barvy, na význam, že věřící pobožnosti té s duchem kajícím a skroušeným mají obcovati.

3. *Prozpěvuje se* pak při procesí *litanie o všech svatých*, v kteréžto litanii vzývá kněz i lid zprvu trojjediného Boha za vysly-

šení, pak vzývají svaté, aby spojili prosby své s prosbami věřících, a za ně u Boha orodovali, na to prosí Krista Pána samého jako Prostředníka lidí za vysvobození ode všeho zlého skrze tajemství jeho svatého života. Konečně pak se přednášejí Bohu záležitosti obecné, mezi kterýmižto i ta, aby úrodu zemskou zachovati ráčil.

4. Při tom se koná také *čtvero zastavení* buď u nějakého kříže neb kaple. Při každém tomto zastavení čte obřadník začátek evangelium každého svatého evangelisty, na význam, že evangelium do čtyr úhlů světa se hlásá a že všemohoucí Bůh, jakož mocí slova svého všecko stvořil, tímto slovem všecko řídí a zachovává.

Po čtení každého evangelium koná kněz modlitbu, prose, aby Bůh na přímluvu svatých evangelistů nás vyslyšeti a úrodu zemskou od nečasů a úhon chrániti a zdar a požehnání všeho dáti ráčil. Posléze pak žehná křížem i lid i osení.

§ 106. Význam a způsob konání slavnosti na nebe vstoupení Páně.

Přímo po křížových dnech čili čtyřicátý den po vzkříšení Páně obnovuje svatá církev poslední děj z pozemského života Krista Pána, totiž slavné jeho na nebe vstoupení.

Čtyřicátý den po svém vzkříšení ukázal se Pán Ježíš jedenácti za stolem sedícím učeníkům a pojed s nimi, utvrdil je ve víře v své z mrtvých vstání, zároveň i přikázal jim, aby po všem světě jdouce kázali evangelium a křtili, dav jim moc nebeské poslání své divy ztvrzovati. Konečně pak přikázal jim, aby v Jerusalémě očekávali seslání zaslíbeného Ducha svatého, aby jím posilněni kázati mohli evangelium po veškeré zemi. Toto pověděv, vyvedl je do Bethanie. Na hoře pak Olivetské pozastavil se a pozdvih rukou svých, dal jim požehnání. I stalo se, když je žehnal, ani na to hledí bral se od nich a vyzdvižen jest a nesen do nebe, a oblak přijal ho od očí jejich.

Tak vstoupil Pán Ježíš s tělem i s duší jako Bůh a člověk, slavně a velebně na nebesa, aby *a*) tamto naši křehkou *přirozenost lidskou* se svým Božstvím spojenou *na pravici slávy Božské* postavil a nás takto Božství svého účastny učinil. (Praefat. et Communic. in h. Missa); pak i *b*) aby jako člověk *přijal korunu slávy* za ponížení a utrpení, kteréž byl z lásky a poslušenství k Otci nebeskému pro nás podnikl a snášel; konečně pak vstoupil na nebesa i proto, *c*) aby tamto svým věrným *připravil příbytky* a byl na věky jejich Prostředníkem, aby, kde On jest, také oni byli.

U věčné památce musel býti svatým apoštolům a jejich nástupcům a vůbec všem věřícím onen den, kdežto Pán Ježíš, dokonav slavný běh života pozemského, k Otci se odebral. Když tedy nastal výroční den události té, což bylo příslušnějšího, než že radostnou památku tuto sobě k paměti přivozovali, o ní rozmlouvali, z ní se těšili, a ji slavně konali. Odtud povstala slavnost na nebe vstoupení Páně takměř sama sebou, o kteréžto veškerá církev již od prvních časů slavně koná památku vítězoslávy Kristovy, k čemuž veškerá pobožnost mše svaté čelí. Ostatně pak *nemá slavnost tato nic zvláštního do sebe*, než že po evangelium, kde se vypravuje, jak Pán Ježíš vzat jest do nebe, *velikonoční svíce se uhasí* a se sochou vzkříšeného Vykupitele z oltáře se odstraní, na znamení, že Božský Vykupitel již více na zemi viditelně neobcuje.

III. Posvátná doba svatodušní.

§ 107. Význam a trvání její.

Dobou touto *představuje se nám neskončená láska Boha Ducha svatého*, jehožto sesláním vykoupení lidstva dokonáno a skrze církev do veškerého světa uvedeno a rozšířeno jest, an Duch svatý ovoce vykoupení Kristova věřícím sděluje a přivlastňuje a posvěcení jich v církvi způsobuje.

Počíná doba ta dnem ihned po na nebe vstoupení Páně následujícím a sáhá až do první neděle adventní. *Středem* této posvátné doby jest slavnost svatodušní s oktávem; *přípravu* či předhodí tvoří devatero dní následujících po na nebe vstoupení Páně (novena); a za *pohodí* pokládá se celá třída neděl posvatodušních až na konec roku církevního, se všemi v tu dobu připadajícími svátky.

§ 108. Slavnost svatodušní.

Kristus Pán zaslíbil věrným svým Ducha svatého, jenžby, jsa Učitelem a Utěšitelem jejich, učinil je způsobnými k vykonání apoštolského povolání. Co slíbil, to splnil. Když se naplnilo padesáte dní (po vzkříšení Páně) a když apoštolé s mnohými jinými věřícími dle rozkazu Páně v Jerusalémě meškali, očekávajíce zaslíbeného Ducha svatého, okolo deváté hodiny ranní stal se rychle zvuk s nebe jako přicházejícího větru prudkého a naplnil veškeren dům, kdež byli sedíce. Duch svatý pak sstoupil na ně ve způsobě rozdělených jazyků.

Oni pak naplněni Duchem svatým počali mluviti rozličnými jazyky, a vypravovati veliké věci Boží.

Hned po té povstal svatý Petr a kázal Židům, tuto se shlukším, dokazuje jim, že Kristus, jehož byli ukřižovali, jest pravý Messiáš, a že toliko ve jménu jeho lze spasenu býti. Touto řečí dojati, přijali v počtu asi tří tisíců víru, a pokřtěni byvše, připojeni jsou k církvi, kteráž tudíž počátek vzala a upevněna jest. Ten den seslání Ducha svatého byl také dnem *založení* neb *zrození církve.*

Památku tuto seslání Ducha svatého obnovuje církev *padesátý den* po velikonoci, odkudž latinské jméno slavnosti té *Pentecoste* původ béře; pochodí to od řeckého „πεντεκοστης“, což znamená *padesát* (totiž dní).

Ač v písmě svatém nečiní se zmínka, že konána tato slavnost již za časů apoštolských, přece však se dá věc ta tušiti; neb nemohli jsou apoštolé výroční den ten pominouti, aby u vděčnosti nepřipomínali sobě moci a působení Ducha svatého, jehož jim seslal oslavený Kristus. A to tím spíše, jelikož i *Židé v ten den konali slavnost letnic*, kterouž nazvali slavností *prvotin*, poněvadž se v ten den obětovaly Hospodinu dva chleby prvotin na oltáři, na poděkování za dokončenou žeň. Při tom konáno také památky zákonodání na hoře Sinai. Než mnohem *vznešenější* byl podnět *letnic křesťanských* — slavnosti svatodušní, kdežto ztvrzen jest zákon lásky, založena církev a prvotiny věřících Bohu zasvěceny jsou.

Však i *veškerá příroda souhlasí* se slavností letniční, vyobrazujíc blahé účinky, kteréž Duch svatý způsobil při svatých a v prvních věřících, a kteréž způsobuje řádně až posud při těch, v jichžto srdce zavítal.

Neb působením vedra slunečního rozvíjejí se poupata, květiny rozvírají kalíšky své, luhy a lučiny stojí v spanilém květu a již počíná první ovoce zráti. Nebesa se stkví v jasném lesku slunce, libí větérkové vanou a veškerá příroda stojí tu v celé kráse a spanilosti své. Podobným způsobem účinkovala milost Ducha svatého v prvních věřících a účinkuje i v nás. Tak zajisté rozvinuly se a dozrály o letnicích v apoštolích Páně a v prvních věřících zárodky a poupata mysli křesťanské, co ovoce Ducha svatého, jakož: láska, radost, pokoj, trpělivost, dobrotivost, dobročinnost, dlouhočekání, tichost, věrnost, mírnost, zdrželivost, čistota (Gal. 5, 22. 23); podobně i dary téhož Ducha svatého, totiž dar moudrosti, rozumu, rady, síly, umění, pobožnosti a bázně Boží. (Isai. 41, 2. 3).

Duchem sv. počaly mizeti bludy a nepravosti; jím pravda a cnost, láska a spravedlnost zkvétají a přinášejí ovoce bohumilého života a spanilých činů. Duch svatý zajisté osvěcuje rozum světlem nebeským, podněcuje srdce ohněm své lásky a milosti, a ponouká vůli k šlechetným a bohulibým skutkům a takto činí duši lidskou rajskou zahradou, v kteréž má Bůh své zalíbení.

Proto se snaží církev o slavnosti této netoliko věřícím *seslání Ducha svatého na paměť přivoditi*, anobrž také skrze Ducha svatého *posvěcení jich způsobiti*. Na ten cíl a konec:

1. Poněvadž duch lidský tím se snáze povznáší k Bohu a k duchovním věcem, čím méně tělem k zemi poután bývá, v *předcházející vigilii*, v sobotu před hodem Božím svatodušním, ustanoven jest *půst*, aby se věřící ku přijatí darů Ducha svatého hodně připravili.

2. Též se světí v ten den zde onde *křestní voda* (jako na bílou sobotu); což se děje proto, poněvadž se za prvních časů církve odrostlým slavně křest uděloval; a to příhodně, ježto skrze křest svatý vcházíme do církve a stáváme se chrámy Ducha svatého.

3. Na Boží hod svatodušní pak i v oktávu *udělují* biskupové ve svých chrámích *svátost biřmování*. Veškerá pak svatá evangelia, jakož i modlitby a zpěvy, kteréž koná církev v ten čas, vztahují se na Ducha svatého a na dary jeho.

Katoličtí křesťané chtíce čas tento v duchu církve svaté konati, mají vroucně *prositi, aby Duch svatý k nim zavítal* a je obohatil dary svými; zároveň pak mají k hodnému přijatí jeho *srdce své připraviti*, a sice vroucí toužebností po milosti jeho a očištěním srdce svého od všelikých hříchů pravým pokáním. Zvláště pak mají dospívající, kteří ještě svátosti *biřmování* nepřijali, a k tomu příležitost mají, svátost tu *hodně přijmouti*.

§ 109. Svátek nejsvětější Trojice Boží.

Slavností nejsvětější Trojice připadající v neděli po svatodušním hodu Božím, *přivádí církev* pojednou *k paměti věřících všecka tajemství víry*, jichžto památku během roku církevního až posud konala. — V ten den totiž předkládá církev věřícím *lásku Boha Otce*, který tak miloval svět, že Syna svého jednorozeného vydal pro spasení lidí; onať velebí *lásku Syna Božího*, jenž vtěliv se pro spasení naše, život svůj položil; pak i připomíná *lásku Ducha svatého*, kteroužto lásku, sestoupiv na svět, rozlévá v srdcích a posvěcuje duší lidských.

Však ale slavnost tato koná se *v obyčejnou neděli bez obzvláštních obřadů*, poněvadž tajemství nejsvětější Trojice Boží, jakožto rozumu lidskému nepostižitelné, nedá se ničím vyobraziti ani vyznačiti. Protož také volá církev v epištole toho dne se sv. Pavlem: „O hlubokosti bohatství moudrosti a vědomosti Boží! Jak nevyzpytatelní jsou soudové jeho, jak nevystižitelné cesty jeho!“ (Řím. 11, 33.) V evangelium téhož dne oznamuje sám Spasitel tajemství toto, v *praefací* pak se velebí svatá Trojice a vzdávají se díky Bohu Otci nebeskému, jenž s jednorozeným Synem svým a s Duchem svatým jeden jest Bůh a jeden Pán, ne v jedné zvláštnosti osoby, nýbrž v Trojici jedné podstaty.

Tímto způsobem i vzdává se slušná pocta neskončené velebnosti trojjediného Boha, i pronáší církev důstojným způsobem víru svou v základní toto učení křesťanského náboženství, kteroužto víru také u veškerých službách Božích jeví a vyznává.

V tento den sluší katolickému křesťanu, aby *zpět obrátil zrak svůj*, a což posud o jednotlivých svátcích a slavnostech Páně sobě připomínal, nyní pojednou sobě k mysli přivodil a *rozjímal*, lásku totiž a skutky trojjediného Boha, Otce, Syna i Ducha svatého, a za to *vroucí díky* trojjedinému Bohu vzdával. Zároveň pak v živé víře uvažuje dobrodiní Trojice Boží, a vida, kterak láska každé z tří Božských osob má péči o každého člověka, má křesťan *cele se zasvětiti trojjedinému Bohu* a vzbuditi svaté předsevzetí, že chce všeho hříchu se odříci a napotom živ býti jako zdařilé dítko Otce, jako hodný vykoupenec Syna a neporušený chrám Ducha svatého.

§ 110. Slavnost Božího Těla.

Již na zelený čtvrtek koná církev památku ustanovení velebné svátosti oltářní. Poněvadž ale církev toho dne více v rozjímání o utrpení Krista jest ponořena, a tudy nelze ji konati s takovou radostí a slávou, jakáž jí přísluší, ustanoven jest k témuž cíli *čtvrtek po nejsvětější Trojici*, kterýžto svátek sluje *slavností Božího Těla*. Trefně pak koná církev slavnost tuto po svatodušních svátcích, jelikož, jak znamená sv. Tomáš z Aquino, padá v dobu, kdežto Duch svatý srdce učeníků vyučil, aby tajemství této svátosti u veškerém obsahu poznali a věřící v tu dobu svátost tuto k spasení duší svých přijímati počali.

Podnět k této slavnosti zavdala *blahoslavená Juliana*, převorka kláštera Montcornillon blíž Lüttichu (roku 1230). Přičiněním bohabojné této panny konáno slavnost tuto zprvu jen v jejím klášteře (1246), odkudž se ale brzy v celém Nizozemsku rozšířila, až pak papežem Urbanem IV. roku 1264 slavení její pro celou církev ustanoveno jest.

Slavností touto církev projevuje víru svou v skutečnou přítomnost Páně v nejsvětější svátosti oltářní a radost nad ustanovením této velebné svátosti, věřící pak v této víře utvrzuje, zároveň i Božskému Vykupiteli nejhlubší poctu vzdává a jej oslavuje. K tomu směřuje všeliká nádhera, s jakouž církev slavnost tuto koná a sice:

1. *V chrámě* oltářové se všemožně zdobí a kvítím a ratolestmi krášlejí, a velebná svátost věncem okrášlená toho dne a po celý oktáv se vystavuje k slušnému uctění věřících a na znamení, že Pán všeho požehnání dlí u prostřed lidu svého.

2. Při *mši svaté* vypravuje se v epištole ustanovení nejsvětější svátosti oltářní, v evangelium pak Pán Ježíš sám mluví o svém těle a o své krvi, nazývaje je duchovním pokrmem svých věřících. Zvláště pak v sequenci „Lauda Sion Salvatorem“ velebná svátost se oslavuje a velebí.

3. Po *mši svaté* kněz, drže monštranci, počne u oltáře prozpěvovati „Pange lingua“, zpěv to o velebné svátosti, v kterém pak sbor dále pokračuje, načež při sezvánění všemi zvony následuje *slavný průvod s velebnou svátostí* pod šírým nebem.

Tu se béře Božský Vykupitel jako slavný král u prostřed lidu svého, u něhožto volil přebývati v nejsvětější svátosti oltářní. Při slavném průvodu tomto přednáší se zpředu kříž jako bezpečný vůdce po cestách života; pak následuje nevinná mládež, dle příkladu dítek jerusalémských Božskému Vykupiteli prozpěvujíc a jej oslavujíc. Potom berou se pořádkové a ostatní osadníci v čele majíce prapory, radostná to znamení vítězoslávy Kristovy, jiní pak blíž velebné svátosti oltářní nesou svíce rozžaté, na znamení své osvícené víry a planoucí lásky ke Kristu.

Kněz nesa velebnou svátost kráčí pod baldachinem a služebníci církevní okuřují ji neustále kadidlem, na znamení nejhlubší pocty, kterouž vzdává církev nejsvětější svátosti oltářní. I cesta, kterouž průvod ten se béře, bývá kvítím posypána a ratolestmi vůkol posázena, jakoby i příroda sama přispívala k zvelebení slavnosti té svého původce.

4. Při *procesí* pak koná kněz u čtyr oltářů *čtvero zastavení*, podobným způsobem jak o křížových dnech. Oltářové tito jsou dle možnosti ke čtyřem úhlům světa obráceni na znamení, že národové od východu a západu, od poledne a půlnoci k stolu Páně se zvou, a že Kristus ode všech národů země, jakožto Syn Boha živého zveleben býti má. Při každém oltáři pěje se počátek jednoho ze čtyr evangelií, poněvadž veškeří čtyři evangelisté o Kristu a velebné svátosti oltářní svědčí; pak koná kněz modlitbu o nejsvětější svátosti oltářní a jiné dvě za úrodu zemskou, načež lid velebnou svátostí žehná.

5. Když pak se posléze procesí do chrámu navrátí, ukončí se veškerá pobožnost chvalozpěvem svatého Ambrože „Te Deum laudamus.“

V ten den mají katoličtí křesťané netoliko obřadům posvátným téhož dne obcovati a takto *víru svou v skutečnou přítomnost Krista Pána ve velebné svátosti* oltářní veřejně *osvědčovati*; alebrž také co zevnitř konají, *u vnitř v srdci chovati*, totiž Božského Vykupitele v srdci nositi, tamto mu posvátný oltář postaviti a jej ozdobiti kvítím spanilých ctností křesťanských.

Mimo slavnost Božího Těla povzbuzuje církev k náležitému uctění svátosti oltářní věřících svých *pobožností čtyřicetihodinného uctění této slavnosti*, i u nás zavedenou a horlivě vykonávanou.

§ 111. Neděle posvatodušní.

Posvatodušní doba *zahrnuje druhou polovici roku církevního* od svátku nejsvětější Trojice až do konce roku církevního. Dlouhá třída těchto neděl posvatodušních jest takřka *pohodí všech předešlých slavností* Páně. V této době *snaží se církev*, co o jednotlivých slavnostech a svátcích Páně ku poučení, napomenutí a duchovnímu vzdělání — slovem ku *spasení* věřícím čas po čase z vykupitelského života Páně předkládala a živě na pamět přivozovala, při nich *uskutečniti*, *aby* totiž spoluúčinkujíce s milostí Ducha svatého, opravdu vykoupení Kristova účastni byli a v živém obcování s ním *hojné ovoce spravedlnosti přinesli*; podobně jakož i příroda touto dobou vše ku zdaru a dozrání přivozuje, pak i ovoce své vydává.

Za tou příčinou, vyjímaje některé nezasvěcené svátky, *neslaví církev žádné památky z dějin života Vykupitelova*, nýbrž *předkládajíc* v nedělních svatých evangeliích *učení a skutky* jeho, vzbu-

zuje jich, aby v živém obcování s Kristem pravdy jeho pevně se drželi, ji plnili, a takto Krista následujíce, k žádoucímu cíli křesťanského života dospěli.

Častěji však koná se v tuto dobu *památka a slavnosti blahoslavené Rodičky Boží* Marie Panny a *svatých a vyvolených Božích*, v jichžto spanilém životě, ježto byli pravými následovníky Vykupitele svého, Kristus Pán sám jest oslaven a kteřížto příkladem svým věřící na zemi mocně vzbuzují k následování Páně.

Poslední neděli svatodušní zakončuje církev posvátný rok svůj. V evangelium *staví církev věřícím před oči soud*, jenž bude posledním dějem veškerého dějinstva, s nímžto se skončí čas a nastane věčnost. Připomínáť pak to církev za tou příčinou, *bychom* ku konci roku do sebe šli, a *soudíce sami sebe počet kladli před Bohem*, jak jsme použili všeho, čeho nám církev k upravení, zdokonalení a posvěcení života a k dosažení věčné blaženosti během roku církevního poskytovala a sdílela, a jaké ovoce ctnosti a spravedlnosti jsme přinesli.

§ 112. **Svátky svatých.**

Život Páně má býti svrchovaným vzorem života každého křesťana, jejžto má ustavičně míti na zřeteli a jehožto příkladu má následovati, aby, jak dí apoštol Páně „Kristus utvořen byl v něm, on pak sám byl připodobněn k obrazu jeho.“ (2. Kor. 6, 18. Řím. 8, 29.)

A v skutku, *již od počátku církve snažili se vyznavači Kristovy vynikati svatostí a spravedlivostí* života, a takto dostáti křesťanskému povolání svému. Za touž příčinou, a poněvadž svatost života jest svrchovaným cílem a povoláním každého vyznavače Kristova, nazývají se první věřící ve spisech apoštolských „*svatými*“ (Řím. 2. 6; II. Kor. 13, 12.) Rovněž i společnost údů církve vítězné, rytěřující a trpící sluje obcováním svatých. *Později* však okolo roku dvacátého po na nebe vstoupení Páně vyznavači Kristovy nejprvé v Antiochii nazváni jsou „*křesťané.*“ (Skut ap. 11, 26.) Když pak i někteří bludaři jméno toto sobě neprávě přivlastňovali, nazvali se pravověřící křesťané „*katolíky*“ t. j. údy obecné církve Páně.

Později však nazývali se *svatými* v církvi toliko ti, kdož *zvláštní svatostí* a dokonalostí života vynikali, a kteréž *Bůh divy oslavil.* Ti a takoví vůbec za svaté a blahoslavené jmíni byli aneb církví po pilném zkoušení života a činů jejich za svaté slavně byli *prohlášeni*,

a k úctě a následování věřících poručeni. *Blahoslavenými* pak zovou se toliko ti, jichžto pocta v církvi se neporoučí, ale toliko připouští.

Rozeznávají se však *rozliční druhové svatých a vyvolených Božích*, jichžto památka v církvi se slaví, a sice:

1. *V čele* stojí královna nebes, *Rodička Boží*, Maria Panna, kterážto jsouc matka Božského Vykupitele a vzor všelikých ctností slušně v církvi katolické se ctí a vzývá nade všecky jiné svaté a světice Boží.

2. *Svatí andělé*, jakožto vyšší duchové a účastníkové spasení lidského.

3. *Svatí patriarchové*, *proroci* a jiní svatí a *vyvolení Boží starého zákona*, kteřížto v blahé naději a toužebném očekávání Mesiáše spravedlivý život vedli a v Kristu spasení došli.

4. *Svatí apoštolé a evangelisté*, jenž jsouce prvními rozšiřovateli učení o vykoupení Kristovu, pro spasení lidstva všecko opustili a všickni mimo svatého Jana i život obětovali.

5. *Svatí mučeníci* (martyres), kteří pro Krista a vyznání víry jeho kruté muky snášeli, pak i život svůj položili. Památky jejich konáno již za prvních časů církve. Věřící zajisté pochovali těla jejich s uctivostí a v den výroční jejich utrpení shromáždili se u hrobu jejich, konali tam služby Boží a připomínali si jejich muky, vzbuzujíce se k podobné zmužilosti a setrvalosti ve víře.

6. *Svatí vyznavači* (Confessores), kteřížto buď za času pronásledování církve pro víru Kristovu muky a protivenství snášeli, však prve než mučenickou smrt podstoupili, zemřeli; aneb potom vůbec pevnou věrou, vroucí zbožností a zvláštní dokonalostí a svatostí života vynikali a mnohými zásluhami pravými vyznavači Kristovými, býti se osvědčili.

7. *Svaté panny*, kteréž panenství po všecken život svůj zachovavše nerozděleným srdcem Bohu sloužili; pak i *světice* vůbec, kteréž buď v manželském nebo vdovském stavu svatostí a dokonalostí života vynikaly.

Svátky svatých a vyvolených Božích nejsou ustanoveny na den narození, ale *na den úmrtí jejich*. Nebo an den narození člověka příchozího na tento svět a obtíženého břemenem dědičného hříchu jest začátek mnohé bídy a strasti, tudy není hoden radostné oslavy, jako onen den, kdy v bázni a milosti Boží kdo umřel; pak překročí v život věčně blažený a smrtí takřka se zrodí k nebeské radosti. Toliko *den narození Marie Panny a svatého Jana křtitele slaví se*

v církvi; poněvadž Maria Panna bez hříchu prvotního počata byla, a svatý Jan, jakž dí písmo svaté, již před narozením svým od Boha Duchem svatým byl naplněn a posvěcen. (Luk. 1, 15.)

V řadě svátků svatých a světic Božích stojí v popředí *slavnosti blahoslavené* Marie Panny, pak následují slavnosti sv. andělů a ostatních svatých a světic Božích.

§ 113. Slavnosti Marianské.

Mezi veškerými svatými ctí a vzývá církev nejvíce a zvláště nejblahoslavenější Marii Pannu a to právě. Maria Panna zajisté jest nade všecky svaté a vyvolené Boží vznešená a sice pro *nepoškvrněnou čistotu* svou, jsouc prázdna všeliké škvrny hříchu prvotného i skutečného anobrž i hříchu všedního; pak i pro *svatost života svého*, převyšující ostatní svaté a světice Boží jak milostmi taktéž i zásluhami i ctnostmi; posléze i vyniká Marie *hodností svou* jakožto *matka Boží*, jsouc takto královnou nebes a nebeskou matkou všech pravověrných křesťanů.

Za tou příčinou církev, jakož v adventní čas konala slavnost nepoškvrněného početí Rodičky Boží, kterážto jako dennice předcházela východ slunce spravedlnosti, podobně koná a oslavuje památku i ostatních znamenitých dob a dějin ze spanilého života jejího a sice od kolébky její až ku hrobu. — Sem náleží:

1. *Svátek narození Marie Panny* připadající 8. září. Radostná památka tato slaví se slušně proto, poněvadž Maria, jak dí svatý Bernard, jest od prvního okamžení, co spatřila světlo tohoto světa, důstojným předmětem úcty naší, ježto bez porušení jako vyvolená dcera nebes běh života svého započala, čímž i spasení lidstva počátek vzalo.

2. *Svátek jména Marie Panny.* Připadáť na neděli v oktávu narození jejího. Památka jména tohoto slušně se slaví, poněvadž Maria jméno své spanilým životem svým zvěčnila. Zasluhujeť pak jméno matky Spasitelovy, aby jakož na nebi v knize života zapsáno jest, žilo tudíž i na zemi v srdcích věřících. A protož také ctěno jest od věkův důstojné jméno toto po všech krajinách křesťanských, místy pak slavilo se i svátkem obzvláštním. Papež Innocenc XI. na památku dosaženého vítězství nad Turky u Vídně (ježto se přímluvě Marie Panny přičítalo) ustanovil, aby se slavnost ta po celé církvi konala.

3. *Svátek zvěstování Marie Panny.* Připadáť na den 25. března. Jeť to den, v který Marii zvěstováno jest, že ji vyvolil Bůh za matku Spasitele, jehožto z Ducha svatého počala.

Jest to vlastně památka *vtělení Páně* vzhledem k Marii Panně, a připomíná nám onu znamenitou dobu, po kteréž jsou patriarchové a prorokové starého zákona toužebně dychtili. Neb vtělení Páně jest první článek v pásmě divů, kteréž Bůh vykonal pro spasení naše.

4. *Svátek navštívení Marie Panny.* Konáť se druhého července. Obnovujeť se jím památka děje z domácího života Marie, kdežto vyvolená matka Spasitelova navštívila Alžbětu, příbuznou svou, od ní poznána a pozdravena jest jako matka Páně, začež Boha chválila i velebila (Magnificat). Jest to svátek ctného a bohumilého přátelství, kteréž spanilé tyto duše jako v jedno sloučilo na oslavení Páně.

5. *Svátek na nebevzetí Marie Panny*, připadající na den 15. srpna. Svátkem tímto připomíná církev libý ze světa odchod Marie Panny, kterýž vším právem pojetím na nebe nazývati se může. Smrt zajisté byla přímou cestou a branou k radostem nebeským, kdežto u trůnu Božského Syna svého věčné slávy požívá.

6. *Slavnost svatého růžence*, připadající na den 2. října. koná se nyní v první neděli téhož měsíce, s kteroužto slavností spojena jest slavnost Marie Panny vítězné, na památku slavného vítězství, dobytého od křesťanů nad Turky u Lepanta (1571 7. října).

Mimo tyto zasvěcené svátky Marianské a slavnost očišťování Marie Panny, kterážto splývá v jedno se slavností obětování Páně, konají se v církvi ještě následující *dni památné* Rodičky Boží, jakož: obětování, zasnoubení, sedmero bolestí Marie Panny, památka Marie sněžné, ochranné pro upamatování na všeliká dobrodiní skrze přímluvu její od Boha obdržená, památka Marie Panny karmelitánské.

§ 114. Ostatní svátky či slavnosti svatých.

Mimo slavnost svatého Štěpána prvomučeníka světí se ještě v církvi následující svátky svatých:

1. *Slavnost svatých andělů strážných*, kterážto slavnost připadá na první neděli měsíce září. Koná pak se na osvědčení víry naší katolické, že Bůh svaté anděly k ochraně lidí ustanoviti ráčil; zároveň také na poděkování Bohu za dobrodiní toto a ku povzbuzení, abychom se snažili ochrany nebeských duchů těchto hodnými se učiniti.

Jest ovšem rádno i slušno, dle příkladu nábožných křesťanů denně anděla strážného vzývati, však i také na vnuknutí jeho dbáti, jeho následovati, a vůbec míti jej na paměti zvláště v pokušení k hříchu, jejž bychom bez svědka spáchati mohli.

Mimo dotčený svátek koná se také v církvi památka svatých archandělů Michaela, Rafaela a Gabriela.

2. *Slavnost* knížat apoštolských *svatého Petra a Pavla*, připadající na den 29. června, jakožto den úmrtí jejich, v kterýžto den sv. Petr byl v Římě ukřižován a sv. Pavel sťat. Slavností touto obnovuje církev památku života, působení a smrt apoštolů těchto, kteřížto pro znamenité práce své slují knížaty apoštolskými, z nichžto sv. Petr, hlava církve, druhý pak, apoštol národů, nejvíce o rozkvět a rozšíření církve pracovali a nad jiné vynikli.

V tento den se činí také připamatování ostatních svatých apoštolů. Ostatně pak se koná každý měsíc památka jednoho neb dvou apoštolů společně (avšak nesvětí se); a to slušně. Svatí apoštolé zajisté jako první následovníci Kristovy, hlasatelé evangelium a rozšiřovatelé vykoupení Páně stali se největšími dobrodinci národů a zasluhují vůbec, aby u věčné a stálé chovali se paměti.

3. *Slavnost všech svatých*, připadající 1. listopadu. Na ten den koná církev slavnou památku všech vyvolených Božích, kteřížto buď v písmech svatých neb od církve jmenovitě za svaté vyhlášeni jsou, aneb kteří nebeské slávy dosáhli, ač svět o nich nic neví.

Původ svůj béře tato slavnost odtud, že po zrušení modlářství v Římě chrám ke poctě všech domnělých pohanských bohů zasvěcený, „*pantheon*“ řečený, na věčnou památku vítězství křesťanského náboženství nad modloslužebností pohanskou *od papeže Bonifáce IV.* ke poctě všech vyvolených Božích posvěcen byl, načež potomním časem slavnost všech svatých *od Řehoře IV.* pro veškerou církev ustanovena jest.

Slavnost tato jest *slušná a spasitelná*, poněvadž tím církev živě pronáší, že *ctí a váží* sobě všelikých duší spravedlivých, byť si jich svět ani nevšímal; nad to staví tuto věřícím na oči *živé vzory ctnosti* a dokonalosti křesťanské, kteréž je tím mocněji k následování vyzývají, čím podobnější jsou okolnosti života jejich k oněm života svatých, ježto svatí a vyvolení Boží tytéž a snad větší nesnáze, překážky, boje, protivenství přemáhati musili, než my, a s milostí Boží zvítězili, kterážto milost Boží i nám pohotově jest.

4. *Slavnosti svatých patronů.* Patronové tito, jichžto památka se slavně koná, jsou v rozdílných zemích rozdílní. Na př. v Čechách jsou svatý Jan z Nepomuku a svatý Václav; na Moravě svatí bratří Cyrill a Method; v Haliči svatý Stanislav; v arcivévodství Rakouském svatý Leopold; v Solnohradsku svatý Ruprecht; v Tyrolích svatý Josef a svatý Virgil; v Uhřích svatý Štěpán a t. d.

Mimo dotčené dva svaté patrony, jichžto památka se slavívá zasvěcenými svátky, jest i jiných více patronů českých, jichžto památka se neslaví u nás svátkem zasvěceným, jako: svatý Cyrill a Method, svatá Ludmila, svatý Vojtěch, svatý Prokop, svatý Ivan, svatý Vít, svatý Volfgang, svatý Zikmund, svatý Jiří, svatý Kosma a Damián, svatý Benedikt s bratřími, svatý Norbert a svatý Josef.

§ 115. Památka všech věrných duší.

V obcování svatých patří netoliko svatí na nebi ale i duše trpící v očistci. Pohled k oněm bezděky připomíná nám zesnulé, kteřížto z království nebeského vyloučeni jsouce, bolestně přístupu k němu očekávají — totiž duše v očistci. Tudy příhodně koná církev po slavnosti všech svatých výroční památku všech věrných duší v očistci, na ten cíl, aby toho dne věřící na zemi duším v očistci společně modlitbou, obětí mše svaté a jinými dobrými skutky nápomocni byli.

Památka tato zakládá se na článku víry o obcování svatých, zároveň i spočívá v citu srdce lidského, kteréž lásku a vděčnost i na zesnulé miláčky přenáší. Tak církev vítězoslavná a rytěřující o slavnosti všech svatých a o den věrných duší vznešeným svazkem s církví trpící v jedno jest spojena.

Koná se však památka tato následujícím způsobem:

1. *Odpoledne* již na den všech svatých konají se zhusta smutné *hodinky za mrtvé* (Officium defunctorum).

2. Na den všech věrných duší slouží se *zádušní mše svatá* při oltáři vší ozdoby zbaveném, černým suknem pokrytém, na němž plane šest žlutých voskových svící. Před oltářem stává *tumba*, t. j. rakev na marách přikrytá příkrovem, jakoby v ní mrtvý se nalezal. Toto všecko připomíná, že pobožnost tato se koná za mrtvé, jimžto ovoce přesvaté oběti zvlášť se přivlastňuje.

Při mši svaté zpívá se při tumbě *Libera* a *Dies irae.* Tím se připomíná živoucím smrt a poslední soud, aby, majíce před sebou týž osud, tím vroucněji zesnulých pamětlivi byli.

4. Potom kněz, přioděn jsa černým pluviálem, přistoupí *k tumbě* jako k nějaké mrtvole, a volaje: „Kyrie eleison,“ *vzývá Boha o milosrdenství* nad zesnulými; pak vzbuzuje věřící, aby se v tichosti s ním k Bohu modlili, volaje: Pater noster etc. a pomodliv se modlitbu Páně, *kropí tumbu* po čtyrech stranách, žádaje, aby Bůh těch zesnulých, kteříž křtem svatým k jeho věřícím se přihlásili, v očistci potěšením svým občerstviti ráčil. Potom *okuřuje tumbu,* na znamení prosby, by Bůh modlitby, kteréž se za mrtvé konají, milostivě přijmouti ráčil.

Konečně po několiku modliteb uzavře kněz veškerou pobožnost přáním: „Odpočinutí věčné a lehké dej jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí, ať odpočívají v pokoji.“ Lid pak ztvrzuje přání to s Amen.

Na venkovských osadách zhusta konává se také *průvod po hřbitově*, při čemž kněz kropí hroby svěcenou vodou, na znamení smilování Božího, na zesnulé s nebes předcházejícího. Sbor pak pěje při tom žalm kající: Smiluj se nade mnou, Bože, (Miserere); aneb lid zpívá píseň: Odpočiňtež v pokoji atd. Po návratu do chrámu končí se celá pobožnost zpěvem: Zdrávas Královno (Salve Regina) a s připojenou modlitbou.

I věřící sami zhusta *navštěvují* v ten den *hroby zesnulých miláčků* svých, aby v lásce pamětlivi jsouce jich, za ně modlitby k Bohu konali. A obyčej tento má mnoho dobrého a spasitelného do sebe. Tím zajisté oživuje se láska k zesnulým, přivádí se také živě na paměť smrt a věčnost, kterážto památka mocně brání hříchu, jakž dí moudrý Sirach: „Ve všech skutcích svých pamětliv buď na poslední věci své a na věky nezhřešíš.“ (Sir. 7, 40.)

Konajíce památku tuto, mají katoličtí křesťané přede vším na zemřelé rodiče, bratry a přátele, pak i na všechny věrné duše vůbec pamatovati a lásku svou k nim osvědčiti modlitbami a jinými dobrými skutky, vykonanými s úmyslem, aby tudíž jaksi se nahradilo a dokonalo, čehož oni za živa byli snad obmeškali a nedokonali. Zároveň také pamětlivi jsouce smrti a soudu Božího, mají se povzbuzovati k svatému a spravedlivému životu, aby utěšeně na věčnost se odebrati mohli a památka jejich na zemi byla v požehnání.

OBSAH.

Úvod.

Strana

§ 1. Ponětí a původ služeb Božích. Bohoslužba katolická . . . 1
§ 2. Co jest liturgika? Proč se vykládá? Rozvrh její 2

Díl první.

O posvátných místech a o věcech k službám Božím příslušících.

I. O chrámích křesťanských.

§ 3. Ponětí, původ a potřeba chrámů 3
§ 4. A) Zřízenost chrámů zevnitř 6
B) Zřízenost chrámů uvnitř 7
§ 5. Presbytář čili kněžiště 7
§ 6. Loď chrámová 9
§ 7. O hřbitovech 13

II. O věcech k službám Božím příslušicich.

§ 8. Roucha a obleky bohoslužebné 13
§ 9. Barvy rouch posvátných a význam jejich 16
§ 10. Bohoslužebné nádoby 16
§ 11. Bohoslužebné knihy, a jazyk, v němž jsou sepsány 17
§ 12. Posvátné hmoty a znaky 19

Díl druhý.

O posvátných výkonech.

§ 13. Ponětí a přehled 20

Oddíl první.

O mši svaté.

§ 14. Ponětí oběti a význam obětí starozákonních 20
§ 15. Oběť křesťanská, oběť kříže a oběť mše svaté 21
§ 16. Působení a význam oběti mše svaté 23
§ 17. Podstata, obřady a rozvržení mše svaté 23

Obřady při mši svaté.

I. Částka přípravná.

§ 18. Účel a přehled té částky 25
§ 19. Kropení lidu svěcenou vodou 25
§ 20. Stupní modlitby 25
§ 21. Introit a Kyrie. Gloria 27

Strana
§ 22. Kollekty 28
§ 23. Epištola 29
§ 24. Gradual, alleluja, tractus a sequence 29
§ 25. Evangelium 30

II. Podstatná částka mše svaté.

A. Obětování.

§ 26. Kredo 32
§ 27. Obětování darů obětných 33
§ 28. Praefací 35

B. Proměnění.

§ 29. Význam kanonu 36
§ 30. Kanon před svátostným proměněním 37
§ 31. Kanon při proměnění neb pozdvihování 38
§ 32. Kanon po pozdvihování 39

C. Přijímání.

§ 33. Příprava k svatému přijímání 40
§ 34. Přijímání 42
§ 35. Díkůčinění 43

III. Závěrek mše svaté.

§ 36. Částky závěrku 43
§ 37. Mše svatá za mrtvé čili zádušní 44
§ 38. Přídavek o odpoledních službách Božích 46

Oddíl druhý.

O svátostech.

§ 39. O svátostech vůbec 46

I. Svátost křtu.

§ 40. O svatém křtu vůbec 47
§ 41. Obřady: Před udělováním křtu svatého 49
§ 42. Obřady při udělování svatého křtu 50
§ 43. Obřady po udělení svatého křtu 51

II. Svátost biřmování.

§ 44. Důležitost a ponětí této svátosti 52
§ 45. Obřady při svatém biřmování a význam jejich 53

III. Nejsvětější svátost oltářní.

§ 46. Důležitost a potřeba té svátosti 54
§ 47. Obřady při udělování nejsvětější svátosti oltářní 56

IV. Svátost pokání.

§ 48. Důležitost této svátosti a potřeba soukromé zpovědi 57
§ 49. Dřevní kázeň církevní při pokání a odpustky 59
§ 50. Obřady při svátosti pokání 61

Strana

V. Svátost posledního pomazání.

§ 51. Potřeba a ustanovení svátosti této 62
§ 52. Obřady při udělování svátosti posledního pomazání a vyznam jejich 63

VI. Svátost svěcení kněžstva.

§ 53. O duchovním stavu vůbec 64
§ 54. Vstoupení do stavu kněžského (Tonsura) 66
§ 55. Svěcení na nižší řády 66
§ 56. Svěcení na vyšší řády. 1) Podjahenství 68
§ 57. 2) Svěcení na jahenství 69
§ 58. 3) Svěcení na kněžství 70
§ 59. Svěcení na biskupa 72
§ 60. Kardinálové a papež 74
§ 61. O řádech duchovních 75

VII. Svátost stavu manželského.

§ 62. Původ stavu manželského, obřady oddávací 77

Oddíl třetí.

O církevním svěcení a žehnání.

I. O svěcení a žehnání církevním vůbec.

§ 63. Ponětí, účel a původ téhož 79
§ 64. Obřady při svěcení a žehnání a působení jich 82

II. O svěcení a žehnání církevním zvlášť.

§ 65. Svěcení chrámu a oltáře 83
§ 66. Svěcení hřbitova 86
§ 67. Svěcení svatých olejů 87
§ 68. Svěcení křestní vody 89
§ 69. Jiná podrobnější svěcení církevní 91
§ 70. Žehnání církevní 92

Oddíl čtvrtý.

Církevní modlitby a pobožnosti.

§ 71. Přehled 95
§ 72. 1. Otče náš, 2. pozdravení andělské, 3. anděl Páně . . . 95
§ 73. 4. Vyznání víry 96
§ 74. 5. Litanie, 6. růženec 96
§ 75. 7. Pobožnost křížové cesty 97
§ 76. 8. Církevní hodinky 98
§ 77. 9. Církevní procesí a pouti 98

Díl třetí.

O posvátných dobách neb o roku církevním.

§ 78. Ponětí roku církevního a účel jeho 100
§ 79. Rozvržení roku církevního 101
§ 80. Neděle 102

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY UKF 10

Strana

I. Posvátná doba vánoční.

§ 81. Význam a trvání doby té 103
§ 82. Význam a účel doby adventní 104
§ 83. Způsob konání času adventního v církvi 105
§ 84. Svátek nepoškvrněného početí panny Marie 106
§ 85. Hod Boží vánoční a význam jeho 107
§ 86. Způsob, jakým se slaví vánoce v chrámě i po domácku . . 108
§ 87. Oktáv narození Páně 109
§ 88. Slavnost obřezání Páně a nový rok občanský 110
§ 89. Slavnost svatých tří králů neb zjevení Páně 111
§ 90. Slavnost nejsv. Jména Ježíš 112
§ 91. Slavnost obětování Páně čili hromnic 113
§ 92. Neděle po zjevení Páně 114

II. Posvátná doba velikonoční.

§ 93. Význam a trvání doby té 115
§ 94. Předpostí 116
§ 95. Svatopostní čas 117
§ 96. Svatý týden. Význam doby této 120
§ 97. Květná neděle 121
§ 98. Žalostivé neb temné hodinky 122
§ 99. Zelený čtvrtek 123
§ 100. Velký pátek 125
§ 101. Bílá sobota 127
§ 102. Význam a původ slavnosti velikonoční 130
§ 103. Hod Boží velikonoční a slavnost jeho 131
§ 104. Oktáv velikonoční a neděle po velikonoci 132
§ 105. Den svatého Marka a křížové dni 133
§ 106. Význam a způsob konání slavnosti na nebe vstoupení Páně. 135

III. Posvátná doba svatodušní.

§ 107. Význam a trvání její 136
§ 108. Slavnost svatodušní 136
§ 109. Svátek nejsv. Trojice Boží 138
§ 110. Slavnost Božího Těla 139
§ 111. Neděle posvatodušní 141
§ 112. Svátky svatých 142
§ 113. Slavnosti Marianské 144
§ 114. Ostatní svátky či slavnosti svatých 145
§ 115. Památka všech věrných duší 147